EMEK

AYLIK DERGİ

UMUR COŞKUN

- şaban erik / türk-iş'in oyunları
- tosun kaya / anti-eklektika
- nuri yıldırım / türkiye'de bölgelerarası dengesizlik
- feyzullah ertuğrul / köy enstitüleri, kemalizm, sosyalizm
- özlem özgür / türkiye ekonomisinde bazı gelişmeler
- emek açısından ayın olayları

4

EYLÜL 1970

EMEK

AYLIK DERGİ

Eylül 1970
Sayı : 4

Sahibi : Şaban ERİK

Sorumlu Müdür : Nurettin PİRİM

Yönetim Yeri : Süleyman Sırrı Sokak 2/8
Yenişehir - ANKARA

Dizgi ve Baskı : **Baylan Basım ve Ciltevi**

İÇİNDEKİLER **Sayfa**

EMEK AÇISINDAN

devalüasyonla bozuk düzenin tedavi yükü de işçi ve emekçi sınıflara ödetilmektedir

SON EKONOMİK TEDBİRLER

Son yılların şüphesiz ki en önemli ekonomik olayı, 9 Ağustos'ta ilân edilmiş olan devalüasyon kararıdır. Böylece memleketimizde, sabit kur sisteminin uygulanmaya başlandığı 1931 yılından beri üçüncü devalüasyon yapılmış olmaktadır. Diğer ikisi 7 Eylül 1946 ve 4 Ağustos 1958 tarihlerinde yapılmışlardır. 1946 devalüasyonunda dolar 130 kuruştan 280 kuruşa, 1958 de 900 kuruşa ve bu son kararla da 1500 kuruşa çıkarılmıştır. Bu rakamlara göre devalüasyon oranları sıra ile, % 53,6 (1946), % 68,9 (1958) ve % 40 (1970) dir. (1)

9 Ağustosta Demirel hükümetince alınan, İstanbul basınının sevimli göstermek için aşırı çaba gösterdiği, üniversite öğretim üyelerinin, bir türlü açıklamadıkları yan tedbirler alınması şartıyla, olumlu karşıladıkları devalüasyon kararı ile buna ilişkin kararlar Türkiye emekçilerinin ekonomik hayatında önemli bir darbe olacaktır. Son yıllarda ağır fedakârlıklar karşılığında elde edilen ücret artışları bir çırpıda ortadan kaybolmuştur. Aynı biçimde, personel kanununun memurlar için getireceği akçalı yararlar, gelmeden yok olmuştur. Çünkü tek başına da fiatları arttırıcı olan devalüasyon, ilişkin zam tedbirleriyle birlikte, hızlı bir fiat artışını başlatmıştır bile. Kapitalist dünyadaki bütün devalüasyon kararlarının mimarı Washington'daki para fonu teşkilâtı, Türk devalüasyonundan %50 lik bir fiat artışı beklemektedir. Bu, personel kanunu ile toplu sözleşmelerin sağlayacağı gelir artışının sıfıra inmesi demektir.

Devalüasyon kararı hiç kimse için sürpriz olmamıştır. Demirel hükümetinin bir yıldır dış baskı altında kaldığı bilinmektedir. Ve öyle anlaşılıyorki Demirel devalüasyona çok daha önceden karar vermiştir. Personel kanununa meclislerde yapılan eklemelerde hiç telaşlanmamış olması da bunu göstermektedir. Çünkü yeni tedbirlerle emekçiler ve memurlar gibi sabit gelirlilerin gelirleri hariç herşeyin fiatı artmış olmaktadır. Aşağıdaki yazıdan da anlaşılacağı gibi, devalüasyon ne zorunludur ne de ödemeler dengesini düzeltmenin en etkin ve de tek yoludur. Ayni amaçları başka tedbirlerle gerçekleştirmek mümkündür. Son yılların ücret artışı ve özellikle Personel kanunundan sonra burjuva hükümetinin ihtiyacı bir enflasyondur ki, bunu gerçekleştirmekte burjuva hükümetler için zor olmasa gerek!

Devalüasyon teknik bir uygulama değildir. Bütünüyle sınıfsal ve de siyasal bir uygulamadır. Bu sadece Türkiye'de değil her yerde böyledir. Örneğin, batı dünyasının son zamanlarda en büyük para operasyonu olan Alman revalüasyonunda da (Alman parasının değerinin artışı) Almanya'da işçi sınıfına yakın kuruluşlar operasyondan yana, büyük toprak sahiplerinden yana olanlar ise karşısında olmuşlardır. Bizdeki devalüasyon ve ona ilişkin kararlardan ise, en çok zarar görenler emekçiler, en çok yararlananlar ise toprak ağaları ve tarımsal mallar ihraççılarıdır. Anlaşılan sıkı yönetim ile İstanbul sanayi burjuvasının gönlünü eden burjuva iktidarı, son kararlarla da iktidarın ikinci ortağı olan tarım kapitalistlerini memnun etme yolunu seçmiştir.

Yararlananlar sadece yerli burjuvalar değildir. Operasyondan uluslar arası kapitalizm de önemli bir pay almaktadır. Bu pay çeşitli kanallardan gelmektedir. Örneğin, son yıllarda doğu blokuna, hafif de olsa bir kayma gösteren dış ticarette bu eğilim duracak ve gerileyecek, batı kapitalizmi ile bütünleşme hızlanacaktır. Türkiye'deki Amerikan kolejinin müdürü bu bakımdan duyduğu sevinci büyük bir içtenlikle açıklamıştır. Diğer yandan yerli firmalar ve yatırılmış ekipmanları, devalüasyonla birlikte yabancı firmalar için göreceli olarak ucuzlamıştır. Bu özellikle Ortak Pazar sermayesinin yerli firmaları yutmasını kolaylaştıracaktır. Ortak pazar sermayesinin bu biçimde Türkiye'ye gelip gelmeyeceğini ilerdeki gelişmeler gösterecektir. Fakat, tıpkı İngiliz Devalüasyonundan sonra İngiliz firmalarının Amerikan firmalarınca satın alınmasına benzer durumu, Türkiye'de de görmek mümkün olabilecektir.

Ayrıca, devalüasyonla Türkiye'nin dışarıya olan borçları önemli ölçüde artmaktadır. Büyük sermayenin adamı Maliye Bakanının, Türk dış borçlarının artmadığını söylemesi, sadece bir yutturmacadır. Çünkü, dolar cinsinden belirlenmiş dış borçlar, dolar sabit kaldığına göre gerçekten değişmemiştir. Bundan kimsenin kuşkusu olamaz. Fakat yeni kararla, aynı miktarda doları elde etmek için, Türkiye ekonomisi eskisinden çok daha fazla miktarda, örneğin, buğday vermek durumundadır. Başka bir deyişle Türkiye'nin emek cinsinden dış borcu önemli ölçüde artmıştır. Aynı miktarda dış borcu ödeyebilmek için çok daha fazla iş gücünü feda etmek gerekecektir.

BÜTÜN BU FEDÂKÂRLIKLARI KİM YAPACAKTIR?

Yerli kapitalistin bu durumda daha az artık - İş gücü almaya razı olacağını düşünmek mümkün mü? Olacak olan sadece sömürü oranını arttırmaktır. Bu da emekçi için yeni bir yük teşkil edecektir.

Devalüasyon tek başına önemli bir olay değildir. Ancak devalüasyon kararı hiçbir zaman tekbaşına alınmaz, daha doğrusu, alınmaması lazımdır. Hemen hemen her zaman, devalüasyon kararı ile birlikte onun başarılı olması için gerekli yan tedbirler de alınır. Böylece devalüasyon kararı memleketin ekonomik gidişinde dönüm noktası teşkil eden bir önem kazanır. Memleketimizde bu hep böyle olmuştur. Devalüasyonun başarısı fiat istikrarına bağlı olduğu için, devalüasyonu desteklemek üzere alınan yan tedbirler de bu hedefe yönelik olurlar. Ancak bilindiği gibi, fiat istikrarını sağlamak sadece ekonomik değil, fakat ayni zamanda sosyal ve politik bir olaydır. Bundan ötürüdür ki, 9 Ağustos kararlarını doğru olarak değerlendirebilmek için memleketteki ekonomik ve sosyal olayları kısaca gözden geçirmek lazımdır. Ancak bunu yapmadan evvel, devalüasyonun ne demek olduğunu ve buna niçin müracaat edildiğini ve başarı şartını şematik olarak açıklamakta yarar vardır.

DEVALÜASYON NEDİR

Devalüasyon, millî paranın değerinin yabancı paralar cinsinden düşürülmesi demektir. Örneğin 9 Ağustos devalüasyonu ile 1 doların değeri 9 liradan 15 liraya çıkarılmış, yani türk parasının değeri dolara ve diğer bütün yabancı paralara karşı % 40 oranında düşürülmüştür. Devalüasyon ithal mallarının türk lirası cinsinden fiatlarını yükseltir, ihraç mallarının da yabancı para cinsinden fiatlarını düşürür. Dolayısiyle devalüasyon, ithalatı azaltıcı ve ihracatı artırıcı bir etki yapar. Bundan ötürü, bir memleket devalüasyona, iç fiatları dünya fiatlarının önemli ölçüde üstüne çıktığı için ihracat yapamaz hale geldiği, buna karşılık ithalatının çok fazlalaştığı zaman başvurur. Amaç da, iç ve dış fiat seviyeleri arasındaki denkliği tekrar kurarak ihracatını artırıp ithalatını kısıtlamaktır. Böylece ödemeler dengesindeki açık da kapanmış olacaktır. (2)

Açıktır ki, devalüasyonla birlikte iç fiat seviyesi de ayni oranda artarsa devalüasyonun hiçbir etkenliği kalmaz, yapılmamış gibi olur. Bundan ötürü, devalüasyonun başarılı olması için temel şart, iç fiat seviyesindeki artışın devalüasyona tekabül eden oranın bir hayli altında durdurulmasıdır. Ancak bilindiği gibi, fiat artışlarını önlemek ve bir istikrar sağlamak, genel talebi kısmak, yani iktisadi faaliyetleri daraltmakla mümkündür. Bu yapılınca da ekonominin büyümesi duraklar ve işsizlik hasıl olur. Demek oluyor ki, devalüasyonun başarısı ve ekonominin istikrara kavuşması işçi ve diğer emekçi sınıfların işsiz kalmaları ve geçim sıkıntılarının artması pahasına mümkün olmaktadır.

MAAŞLARA ZAM

9 Ağustos kararları ile ilgili olarak memleketteki başlıca ekonomik

olayları gözden geçirirken, elbette ki, memur maaşlarına yapılan zamlara özel bir önem vermek gerekir. Hatırlanacağı üzere personel reformu ve memur maaşlarına zam meselesi uzun zamandan beri sözü edilen bir konudur. Ancak Demirel Hükümeti bu konuyu daima ertelemiş ve bölük börçük tedbirlerle işi idare etmeyi tercih etmiştir. Ne varki, bu yılın şubat ayında Bütçesi reddedilen ve düşmekten kıl payı kurtulan Hükümetin personel kanununa büyük bir hararetle sarıldığını ve bunu memleketin başlıca meselesi haline getirdiğini görüyoruz. Hükümetteki bu ani değişikliğin nedenini tekrar düşürülme ihtimalini uzaklaştırma kaygısında aramak doğru olur sanıyoruz. Çünki gerçekten, böyle güç bir işi ve bununla ilgili olarak çeşitli vergi kanunlarını çıkarmayı üstlenmiş olan bir Hükümeti düşürmek için elbetteki hiçkimse ciddi bir teşebbüse geçmezdi. Nitekim de öyle olmuştur.

Hükümetçe memur maaşlarına yapılacak zammı karşılamak üzere bütçeye 2 milyar lira civarında bir tahsisat konmuştur. Fakat bir süre sonra öngörülen zammın mali yükünün 2 milyar değil bunun çok üstünde, belki 5 - 6 milyar lira olacağı anlaşılmıştır. Gerçekten, halen personel masrafları için konsolide bütçede bulunan ödenek 8 milyar liradır. Yapılacak zammın en az % 50 oranında olacağı düşünülürse -ki bundan düşük bir zam memur kitlesinde büyük infial yaratır- bunun karşılığı en az 4 milyar lira tutacaktır.

Bugünkü şartlarda memur maaşlarına yapılacak, daha doğrusu yapılmış olan zammın bir enflasyona sebep olması çok muhtemeldir. Bunun bir sebebi bütçenin bu zam dolayısiyle önemli ölçüde açık vermesi ihtimalidir. Bilindiği gibi bütçe açıkları enflasyonist tazyik yaratır. Ne varki, yeni getirilen vergilerle bütçe açığı önlense bile, memurlara yapılmış olan zam bu sefer de gelir çekişmesi dediğimiz olaya yol açmak suretiyle gene de enflasyonist bir etki yaratacaktır. Gerçekten, memur maaşlarına yapılmış olan zammı diğer sınıf ve gelir guruplarının tevekkülle sineye çekmeleri beklenemez. İşçiler, köylüler esnaflar ve serbest meslek sahipleri de, kendi nisbi gelir durumlarını korumak için, mahsullerinin fiatlarına ve ücretlerine zam yaptırmak üzere harekete geçeceklerdir. Gelir çekişmesi dediğimiz bu olay enflâsyonun başlıca sebeplerinden birisidir. Ve bu sebepten doğan enflasyon sadece para politikası ve vergi tedbirleriyle önlenemez. Hükümetin kitleler üzerinde, sözünü ettiğimiz gelir çekişmesini durduracak bir manevi otorite ve politik güce sahip olması lazımdır. Demirel Hükümetinin böyle bir manevi otorite ve güçten yoksun olduğu malumdur.

KİTLE HAREKETLERİ VE EKONOMİK İSTİKRAR

Memleketimizde son yılların en dikkat çekici olayı hiç şüphesiz ki işçi ve köylü hareketlerinin yoğunlaşmış olmasıdır. Bunlara zaman zaman memurların kitle hareketleri de eklenmiştir. Bütün bu kitle hareketleri ekonomik taleplerle ilgilidir. Ve genel olarak hareketler başarı ile sonuçlanmaktadırlar. Özellikle işçi hareketleri büyük güç kazanmış ve ücretlerde önemli artışlar sağlanmıştır. Militan köylü hareketleri de birçok mahsullerin taban fiatlarını yukarı doğru itmiştir. (3)

Bu durumda, yani işçi ücretlerinin ve ihraç malları fiatlarının devamlı olarak yükselme eğilimi göstermeleri karşısında Ortak Pazara girmenin çok

sakıncalı olacağı meydana çıkmıştır. Oysa Ortak Pazarın geçiş dönemine girilmiştir. Yakında, gümrükler ve fiziki tahditler (kotalar) indirildikçe, ortak pazar içinde az çok tutunabilmemiz için ücretlerin düşüklüğü ve tarımsal mahsullerin ucuzluğu şeklindeki avantajın muhafaza edilmesi lazımdır. Daha açık bir deyişle, yerli sanayici ve tüccarların yabancılarla rekabet edebilmeleri ancak işçi ve köylülerin hayat standartlarının düşük tutulmalarıyla mümkündür. İşte sermayedar sınıfların iktidarı bakımından işçilerin, köylülerin ve diğer emekçilerin kitle hareketlerinin önlenmesi yalnız siyasi huzur için değil, fakat ayni zamanda iktisadî istikrar için de gereklidir.

DIŞ ÖDEMELER DENGESİ VE PARAMIZIN DEĞERİ

Bilindiği gibi, Türkiye ekonomisinin en zayıf noktası ödemeler dengesi, yani yabancı memleketlerle olan ekonomik ilişkileridir. Bu durumdan özellikle son 15-20 yıldır uygulanan ve montajcılığa dayanan yanlış sanayileşme politikası sorumludur. Anlaşılacağı üzere bu tip sanayileşme yalnız yatırım malları için değil, fakat hammaddeler için de ithalat ihtiyacını artırmaktadır. Buna karşılık, montaj sanayiinin ihracat yapma gücü olmadığından, bu devrede memleketin ihracatı çok yavaş bir tempoyla artmıştır. Böylece dış ticaret açıkları devamlı bir hal almış ve bunları kapatmak için dış borçlanmaya müracaat etmek de ayni şekilde ekonomimizin alışılmış ve vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Bugün, memleketimizin her yıl 300 milyon dolar kadar, yani ihracat gelirinin yarısından fazla, dış krediye ihtiyacı vardır. Bundan ötürüdür ki, ithalatı yürütmek bakımından ihracattaki ufak tefek gelişmelerden ziyade dışardan borç sağlanması asıl önemli unsuru teşkil etmektedir.

Şu hususu önemle belirtmek lazımdır ki, ödemeler dengesinin bu yılki durumu ve paramızın dış değerindeki gelişmeler şu sıralarda bir devalüasyon yapılmasını acil bir zorunluk haline getirmiş değildi. Gerçekten, bu yılın ilk 4 ayında gerek ihracatımız gerekse işçi dövizlerinde toplam olarak 46,5 milyon dolar gibi oldukça önemli miktarda bir artış olmuştur. Ayrıca paramızın karaborsadaki değeri de, arızî nedenlerle de olsa, müsait bir seyir takip etmektedir. Gerçi ithalâtın da ayni dönemde hızla artması dolayısile dış ödemeler (transferler) gecikmektedir. Fakat bunun kısa vadeli çaresi devalüasyon değil, yeterli dış kredi bulmaktır.

DEVALÜASYON NİÇİN YAPILDI

Yukardaki açıklamalar devalüasyonun memleketimiz için şu sıralarda acil bir operasyon olmadığını ortaya koymaktadır. Hatta, memur maaşlarına yapılmış olan zam dolayısiyle hasıl olan enflasyonist tazyik bertaraf edilmeden, ayni tazyiki daha da artıracak olan bir yola yani devalüasyona gidilmesi Hükümet için pek büyük bir basiretsizlik telakki edilmek gerekir. Bu durumda devalüasyona sadece dar manada ekonomik neden aramanın geçersizliği açıktır. (4) Öyle görünüyor ki, bu operasyona girişmenin asıl nedeni, ekonomik durgunluk ve işsizlik yaratmak suretiyle ve bunların baskısıyle, sosyal ve siyasal istikrarı sağlamaktır.

Gerçekten, yukarda görmüş olduğumuz gibi, devalüasyonun başarılı olabilmesi için fiat istikrarı, fiat istikrarı için de talebin kısılması, yani işsizlik ve durgunluk yaratılması gerekmektedir. Hükümet yaratılacak olan bu işsizlik ve ekonomik durgunluğu bir silah olarak kullanarak işçi ve köylülerin kitle hareketlerini zayıflatmayı ve baskı altına almayı düşünmektedir. Öyle görünüyor ki, bu yola gidebilmek ve bunun gerektirdiği tedbirleri fazla bir itirazla karşılaşmadan alabilmek için, devalüasyon gibi önemli bir karar alınmış ve bunun başarısı bahane ve hareket noktası yapılmıştır.

9 AĞUSTOS KARARLARI NELERDİR

9 Ağustos devalüasyon kararına göre mevcut çeşitli kurlar kaldırılmış ve bunların yerine iki kur getirilmiştir. Bunlardan birincisi pamuk, tütün, fındık, kuru üzüm, kuru incir, zeytinyağı, küspe ve melas ihracatından kazanılacak dolarlara uygulanacak olan 12 liralık kur, diğeri de bunlar dışındaki bütün diğer işlemlerde uygulanacak olan 15 liralık kurdur. (Yabancı petrol şirketlerine kur garantisi verilmiş olduğundan bunların yurt dışına yapacakları transferlerde 1 dolar gene eskisi gibi 9 lira üzerinden işlem görmekte devam edecektir.)

Ayrıca, evvelce ithalattan alınan % 25 oranındaki damga resmi % 10 a indirilmiştir.

Devalüasyonla birlikte alınmış olan diğer tedbirler, başlıca mahsullerin taban fiatlarının yükseltilmesi, şeker ve akaryakıt fiatlarına yapılan zamlar ve faiz hadlerinin artırılmasıdır. Bu tedbirlerle varılmak istenen hedef, devalüasyonla bağdaşık daha yüksek bir fiat seviyesinde ekonomiyi istikrara kavuşturmaktır. Bu hedefe varabilmenin yolu, daha evvelce değindiğimiz gibi, yatırım ve tüketim harcamalarını, yani toplam talebi kısabilmektir.

Önümüzdeki dönemde, 9 Ağustos kararlarından ötürü ve bu kararların mantığına sadık kalındığı taktirde toplam talebin kısılacağı muhakkaktır. Bir kere kamu kesimi yatırımları hem kaynak yetersizliği hem de Hükümet politikası icabı ister istemez kısılacaktır. Diğer taraftan özel sektör yatırımları da, özellikle bunların küçük çapta olanları, devalüasyon dolayısiyle yatırım malları fiatlarının artması, vergi zamları ve bir dereceye kadar da faiz hadlerindeki yükselmeler dolayısiyle azalacaktır. Tüketim harcamaları ise, gelirlerdeki artışın fiatlardaki artıştan daha az olmasından ötürü kısılacaktır.

DEVALÜASYON BAŞARILI OLABİLİR Mİ

Devalüasyonun başarısı, Hükümetin bu maksatla almış olduğu tedbirleri ve bu tedbirlerin mantığına uygun uygulamaları samimiyetle ve ısrarla yürütebilmesine bağlıdır. Bu da bir niyet meselesi değil güç meselesidir. (5) Çünkü çeşitli sınıf ve menfaat gurupları alınmış olan tedbirleri şu ya da bu yönden gevşettirmek için tazyik yapacaklardır. Örneğin işçiler işsizliğe karşı, köylüler ürettikleri mahsullerin fiatlarını yükseltmek için, tüccarlar, sanayiciler banka kredilerinin artırılması için Hükümet üzerinde baskıda bulunmak üzere harekete geçeceklerdir. Hükümetin bu baskıları önlemek için halk üzerinde

manevi otoritesi, ve bunlara direnebilmek için de politik gücü olması lazımdır. Demirel Hükümetinde bu her iki nitelik de yoktur. Onun için alınmış olan kararların yürütülememesi ve devalüasyonun başarısızlığa uğraması çok daha muhtemeldir.

Ancak şurasını önemle belirtmek isteriz ki, işçi ve emekçi sınıflar bakımından devalüasyonun başarılı veya başarısız olması arasında büyük bir fark yoktur. Düzen, başarılı olunsa da olunmasa da gene kapitalist düzendir. Devalüasyon başarılı olursa bir müddet öyle devam edilir, yok eğer başarısız olursa yeniden devalüasyona gidilir.

Önemli olan, bu sarsıntılardan, bu keskin dönüşlerden yararlanarak işçi sınıfının ve müttefiklerinin bilinçlenmesini ve örgütlenmesini hızlandırmaktır.

KİM YARARLANIR

Hiç şüphe yoktur ki, kapitalist bir düzende, bu düzenin çerçevesi ve mantığı içinde alınan her tedbirden olduğu gibi, devalüasyondan da sermayedar sınıflar ve yalnız onlar yararlanırlar. Ancak devalüasyondan elde edilecek yararları bir defaya mahsus ve devamlı olmak üzere ikiye ayırmak lazımdır.

Bir defaya mahsus olan yarar, devalüasyon anında sermayedarın elindeki servetin ne şekilde bulunduğuna bağlıdır. Ellerinde ithal malı veya ihraç malı veya döviz stoku bulunduran sermayederlar devalüasyon yapılınca havadan para kazanmış olurlar. Ellerinde diğer çeşit mallar veya türk lirası bulunduran sermayedarlar ise böyle bir munzam kazançtan mahrum kalırlar. Anlaşılacağı üzere bu tür kazanç tamamiyle tesadüfe bağlıdır.

Devamlı yarar devalüasyonun başarısı için alınmış olan talep kısıcı tedbirler dolayısiyle büyük sermayedarlar tarafından elde edilir. Gerçekten, bu tedbirler firmalar arasındaki rekabeti şiddetlendirir ve bunun sonucu olarak düşük verimli firmalar -ki bunlar genellikle küçük sermayelidir- kapanıp piyasadan çekilirler veya büyük firmalar tarafından yutulurlar.

Demek oluyor ki, devalüasyon küçük firmaları tasfiye büyük firmaları ise güçlendirici, yani tekelci kapitalizmi teşvik edici bir etki yapmaktadır. Bundan ötürüdür ki, önümüzdeki günlerde her çeşit faaliyet alanındaki birçok küçük işletmelerin kapandıklarına buna karşılık büyük işletmelerin daha da büyüyüp güçlendiklerine şahit olacağız.

---

(1) Devalüasyon milli paranın yabancı paralar cinsinden kıymetinin düşürülmesi olduğuna göre, devalüasyon oranı, türk lirasının dolar cinsinden eski fiatı (0,111 dolar) ile yeni fiatı (0,066 dolar) arasındaki farkın (0,045 dolar) eski fiata oranlanması suretiyle bulunan % 40 tır. Yoksa gazetelerin yazdığı gibi % 66,6 değildir. Bu oran devalüasyon dolayısiyle yabancı paraların türk lirası cinsinden fiatlarındaki artışı ifade eder. Devalüasyon sonucu yerli paranın uğradığı kıymet kaybı oranı ile bu sebepten ötürü yabancı paralardaki kıymet artış oranı simetrik, yani eşit değildir. 100 ün 40 a inmesi % 40 bir azalma olduğu halde 60 ın 100 e çıkması % 66,6 bir artıştır. Bu

açıklamaya göre, son devalüasyonla paramız dış değerinin % 40 ını kaybetmiştir. Diğer bir deyişle bugünkü 1 lira eski 60 kuruşa eşittir.

(2) Yalnız genel olarak doğru olan bu yargı uygulamada her zaman doğru sonuçlar vermez. İthalat ve ihracat hacimlerinin devalüasyon dolayısıyla değişebilmesi için, fiat değişmeleri dolayısıyla miktarlarda önemli ölçüde azalma (ithalâtda) ve artma (ihracatda) olması gerekir. Fakat Türkiye ithalât ve ihracatının yapısı böyle bir gelişmeye imkân vermekten uzaktır. İthalât, özellikle yatırım malları, ham madde ve yarı mamuller -ki ithalâtın % 90'ı - her halde ithal edilmeye devam edecektir. Buna karşı bir çok ihraç malının-örneğin fındık-fiatlar ne olursa olsun, önemli ölçüde arttırılması söz konusu olamaz. Çünkü talep, fiat değişmelerinden fazla etkilenmez. Bu bakımdan 1958 devalüasyonunda olduğu gibi, 1970 de de ithalâtın kısılıp, ihracatın artışını beklememek gerekir.

(3) Köylü hareketlerinin taban fiatlarını yukarıya itmede etkisi önemli olmakla birlikte, yüksek tarım fiatlarından birinci derecede yararlanacak olanların büyük toprak sahipleri olduğunda kuşku yoktur. Bir kez asıl büyük üretici bunlardır. İkincisi, büyük toprak sahibi, tüccarla birlikte tarımsal ürünlerin pazarlamasını yapmaktadır. Küçük üreticilerin ürünlerinin daha tarlada iken düşük fiatlarda «Kapatılması» yaygın bir olgudur.

(4) Doğaldır ki devalüasyon ile bir çok malın, ithal veya hammaddesi ithal edilen malların, arz fiatları artacaktır. Böylece işçi sınıfı ile memurların reel ücretleri düşürülmüş olacaktır. Bu anlamda sermayedar sınıflar için ekonomik bir kazanç da söz konusudur.

(5) Söz konusu gücün, kapitalist düzenin mantığını aşmada gösterilecek bir güç olduğunu unutmamak gerekir. Devalüasyondan beklenen ödemeler dengesinin düzeltilmesi sorunu, ancak sanayi temelinin kurulması ile mümkün olabilir. Fakat bu düzende devalüasyon uygulaması sanayiin gelişmesine imkân vermeyecektir. Çünkü kapitalist düzende sanayiin gelişmesinin asgari şartı yatırım mallarını ve faizi ucuza almaktır. Devalüasyonla yatırım malları ithalâtı pahalılaşmaktadır. Kapitalist düzende devalüasyonun getireceği koşullardan, kota uygulaması ve gümrük vergileri ayarlaması ile yararlanmak mümkündür. Yalnız bu durumda Ortak Pazara girmemek, uluslararası para fonundan çıkmak zorunlu olur. Halbuki bu düzen bunları yapamaz.

Diğer yandan sanayiciye ucuz kredi vermek, diğer kollara ucuz kredi vermemek şartı ile, ancak bankacılığı devletleştirmek ve sanayii yakından denetlemekle mümkün olabilir ki, bu da düzenin mantığı ile çelişiktir.

Türkiye İşçi Partisi Merkez Yürütme Kurulu 16 Ağustos 1970 günlü toplantısında çeşitli konuları görüşmüş ve aşağıdaki bildiriyi yayınlamıştır.

türkiye işçi partisi merkez yürütme kurulu'nun devalüasyon konusunda bildirisi

Devalüasyon artık bir olup bittiye getirildiğine göre, bunun yapılması gerekli miydi, değil miydi sorusu bir yana bırakılırsa, şimdi tartışılacak ve tartışılmasına başlanmış olan konu devalüasyonun «başarılı» olup olmıyacağıdır. Diğer bir deyimle, devalüasyonla umulan sonuçların gerçekten elde edilip edilmiyeceği tartışılmaktadır. Bu konuda, temel iktisadi görüşleri birbirinden farklı bütün uzmanların ittifak ettiği nokta, devalüasyonun «başarılı» olabilmesi için fiatlarda istikrarın sağlanmasının, fiat artışlarının sınırlanmasının şart olduğudur. Olayları daima işçi ve emekçi sınıflar açısından değerlendiren Partimiz, hemen belirtmek ister ki, 1) İster bu şart gerçekleşsin, ister gerçekleşmesin, her iki halde de faturayı gene işçi ve emekçi kitleler ödeyecektir; 2) Devalüasyon Türkiye ekonomisinin sıkıntılarına bir çare değildir. Şöyle ki :

1 — Hayat pahalılığı mutlaka artacaktır. Çünkü fiatlarda istikrar sağlansa dahi, bugünkü fiatlar seviyesinin üstünde bir seviyede sağlanacaktır. Fiatların yükselmesi kaçınılmazdır. Tartışılan ve önlenmek istenen husus fiat artışlarının devalüasyon oranında veya daha fazla olmamasıdır. Her ne ölçüde olursa olsun bu fiat artışları emeğiyle geçinen kitlelerin, gelirleri fiatlarla yükselmiyen, değişmez ve dar gelirli tabakaların geçimlerini zorlaştıracak, hayat seviyelerini düşürecektir.

2 — İşsizlik artacaktır. Fiatları belirli bir seviyede tutabilmek için mal taleplerini düşürmek gerekecektir. Bu da bir yandan yatırımları, öteki yandan halkın tüketim malları talebini kısmak sonucuna götürecektir. Yatırımlar kısılınca, yeni işyerleri ve fabrikalar açılması yavaşlıyacak, azalacaktır. Hızlı nüfus artışı dolayısiyle her yıl yeni iş arıyan genç kuşaktan insanlar için iş bulma imkânları daha da daralacaktır. Köyden iş peşinde şehirlere göç edenler için de durum aynı olacaktır. İşsizler sayısı kabaracaktır.

Ayrıca, halen şehirlerde iş bulmuş olanlar, atölye ve fabrikalarda çalışanlar işlerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya gelecekler ve önemli bir kısmı işlerini kaybedeceklerdir. Çünkü, maliyet fiatları yükseleceği, kredi muslukları kısılacağı (kısılmazsa fiatlarda istikrar sağlanamaz) ve faiz hadleri şimdiden yükseltilmeye başladığı için küçük ve orta sanayi işletmeleri zor durumda kalacak ve iflâsa sürüklenecektir veya bir başka iş tutmak zorunda kalan sahipleri tarafından kapatılacaktır. Bu işyerlerinde çalışan işçiler işlerini kaybedecek, işsizler kitlesine katılacaklardır.

3 — İşçi ücretlerinin artışı yavaşlıyacak, hatta duracak, belki de düşecektir: **Çünkü her üç koldan artan işsizler sayısı ücretler üzerinde olumsuz baskı yapacaktır. İş imkânlarının daraldığı, işsizler sayısının kabardığı şartlarda işçi ücretleri artmaz, düşer. Esasen fiatlarda istikrar sağlama, fiatları belli bir seviyede tutma politikası, kapitalist düzende, zorunlu olarak ücretleri dondurma politikasını gerektirir.**

Bu nedenlerle işçi sınıfımız hem işsizlik, hem gerçek ücretlerin düşmesi tehdidi altındadır.

4 — Sendikalar ve sendikal hareket artan güçlüklerle karşı karşıyadır: **Bütün bu olumsuz şartlar, zaten mevcut olan olumsuz şartlara eklenince, işçi sınıfımızın sendikal hareketinin gelişmesi yeni zorluklar ve engellerle karşılaşacaktır. Tadil edilmiş yeni sendikalar kanununun sendikal hareketin sağlam, sıhhatli, doğru yönde gelişmesini engelliyen niteliği yanı sıra, şimdi de devalüasyonun doğuracağı, yukarıda özetlediğimiz durum ve şartlar, toplu sözleşmelerde sendikaların patronlar karşısında durumunu, pazarlık gücünü daha da zayıflatacaktır. Toplu sözleşmelerde ücret, çalışma şartları ve saire konularında işçiler yararına işverenlerden tavizler koparmak daha da güçleşecek, belki imkânsız hale gelecektir. İşçi sınıfımız gerek ekonomik, gerekse politik mücadelesinde daha bilinçli, daha örgütlü, haklarını daha büyük azimle savunacağı bir düzeye yükselmenin eşiğine gelmiş dayanmıştır.**

5 — Yoksul köylü, küçük üreticiler için de durum karanlıktır: **Tarım işçilerinin, topraksız ve az topraklı köylülerin yükselen iç fiatlar dolayısiyle kötü olan durumları daha da kötüleşecektir. Geçimini ancak sağlıyan küçük üretici için de devalüasyon yararlı değildir. Gerçi taban fiatları yükseltilmiştir; ama bu yükseliş oranı devalüasyon oranından hayli küçüktür. Bu demektir ki, devalüasyonun sonuçlarından asıl üretici değil, ihracatçı tüccar daha fazla yararlanacaktır. İhracatımızın yüzde yetmişine yakınını teşkil eden tarım ürünleri için doların 15 yerine 12 liradan tutulması da, bu üreticilerin sattıkları ürünlerin daha ucuz, satın aldıkları tarım alet ve malzemesi ve sair mallar fiatlarının ise daha pahalı olması sonucunu doğuracaktır. Önemli bir başka husus da, buğday ve tütün üreticilerinin devalüasyonla yükselen fiatlardan hiç yararlanmamış olmalarıdır; diğer tarım kollarında da taban fiatları tesbit edilip piyasalar açılmadan, hatta mahsul daha tarlada iken malını elden çıkarmış, tüccara satmış olan küçük üreticiler de aynı durumdadırlar. Bütün kazanç tüccarlara kalmaktadır. Esasen kapitalist düzenin yoksul köylüyü, küçük üreticileri kazandırdığı, kalkındırdığı görülmemiştir; kapitalist düzenin işleyiş kanunlarına aykırıdır bu.**

6 — Sosyal adaletsizlik artacaktır: **Bütün bu durum ve şartlar sonucu gelir dağılımında adaletsizlik büyüyecektir. Sermayenin daha az ellerde toplanması yoğunlaşacak, büyük kitlelerin mülksüzleşmesi ve yoksullaşması artacaktır. Zengin daha da zenginleşecek, fakir daha fakirleşecektir.**

7 — İşçi ve emekçi sınıflar açısından devalüasyon bir «tercih» konusu teşkil etmez: **Devalüasyon «başarılı» olsa, fiatlarda fazla yükselişler önlenip istikrar sağlansa dahi durum, işçi ve emekçi kitleler için yukarıda özetlediğimiz gibi olacaktır. Fiatlarda istikrarın sağlanmasiyle gerçekleşen bir devalüasyon, bir kemer-**

leri sıkma politikasıdır ve kemerleri sıkılanlar da işçi, emekçi, dar ve sabit gelirli sınıf ve tabakalardır. İstikrar sağlanamaz da fiatlar başını alıp giderse -ki şimdiden nisbetsiz fiat yükselmeleri başlamıştır- bu sınıf ve kitlelerin geçim sıkıntısı çok daha şiddetlenecek, hayat seviyeleri düşecektir. İhracat iddia edildiği ve umulduğu gibi artmayacak, dış ticaret ve ödemeler dengesi açığı büyüyecek, paranın değeri düşmeye devam edecek, kısacası devalüasyondan önceki durum avdet edecek, yeni devalüasyonlar gerekecektir. İşçi ve emekçi sınıflar açısından «hangi durum olsun?» tercihi yoktur.

8 — Dış baskılara bir kere daha boyun eğilmiştir: **Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtının, Para Fonunun, Konsoriyumun devalüasyon yapılmasını istedikleri yıllardır biliniyordu. Bu yıl baskının artırıldığı anlaşılıyor. Bir yandan her yıl verilen 350 milyon dolar civarındaki krediler kısılmış (Temmuz ayına kadar bu miktarın ancak yarısı verilmiştir) öte yandan devalüasyon yapmak şartıyla üç yılda bir milyar dolar kredi verileceği vadedilmiş; yani bir yandan cezalandırma, öte yandan mükâfatlandırma taktiği kullanılmış; Döviz transferlerinin bir yıldan fazla gecikmesi, bu yoldan ithalâtın zorlaşması, ithalâta bağlı sanayinin sıkışık duruma düşmesi iktidar üzerindeki bu baskıyı etkili kılmıştır. Nitekim bu yeni kredinin ilk bölümü ile transferlerin yapılacağı açıklanmıştır.**

Öyle anlaşılıyor ki, Batılılar, meydana gelmiş bulunan döviz sıkıntısını giderip kendi alacaklılarına borçların ödenmesini ve devalüasyonun gereklerinin karşılanmasını sağlamak üzere bir defaya mahsus olarak üç yılda bir milyar dolar verdikten sonra Türkiye'nin dış kredi taleplerini belli bir sınırda tutmak istemektedirler. Devalüasyona itmekle Türkiye'yi, bol dış kredilerden çok, kendi iç emek gücünü daha fazla sömürerek sermaye birikimini, yatırım kaynaklarını sağlamaya zorlamaktadırlar.

9 — Devalüasyon Türkiye ekonomisinin karşılaştığı sorunlar için bir çözüm yolu değildir: **Devalüasyondan maksat ihracatı arttırıp, ithalât azaltarak dış ticaret dengesini sağlamak, döviz sıkıntısından kurtulmaktır. Ancak bu maksat gerçekleşirse devalüasyon «başarılı» sayılabilir. Devalüasyon bu umulan sonucu vermiyecektir. Çünkü ihracatın artmayışı, ithalâtın ise hızla yükselmesi iç ve dış fiatlar farkından, paranın gerçek ve resmî kurları arasındaki farktan doğan bir mesele değildir ve parasal operasyonlarla çözülemez. Meseleler ve bunalımlar ekonominin yapısından ve egemen sınıfların izlemekte israr ettikleri kapitalist yoldan kalkınma politikasından doğmaktadır. Kaldı ki, iktidarın, istikrarı sağlamak için gerekli tedbirleri alıp etkinlikle uygulıyabileceği çok şüphelidir. İktidar böyle bir beceriklilîğe ve yeteneğe sahip olsaydı, zaten durum bu noktaya getirilmez, daha önce başka tedbirler alınırdı. Politik hesaplar, oy toplama endişeleri de iktidarı kredi talepleri baskısı karşısında tavizler vermeye, fiat yükselişlerini gereğince önlememeye iteliyecektir.**

10 — Devalüasyon yapılmasında iç politika hesapları da vardır: **Bir milyarlık krediyi alıp, durumu bir süre daha idare etmek ve acil sıkışıklığın giderilmesi ortamından yararlanarak genel seçimlere gitmek hesabı da, dış kredi hatırına devalüasyon yapma kararını etkilemiş olabilir. Ayrıca isteklerini arttıran ve bu uğurda gittikçe mücadeleci bir duruma gelen işçi ve emekçi kitleleri, istikrar ve kemerleri sıkma politikasiyle sindirmek ve baskı altına almak da, devalüasyonun**

bir diğer politik gerekçesi sayılabilir. Olaylar dizisinin ve devalüasyonun doğurduğu sonuçların mantığı budur.

11 — Olayların seyri, Türkiye İşçi Partisinin tezlerini her geçen gün doğrulamaktadır: T.İ.P. kalkınma konusunda baştan beri iki temel tezi ileri sürmüştür. Birincisi, dışa bağımlı, az gelişmiş ülkelerin kapitalist yoldan kalkınamıyacağıdır; yani azami hızla üretim güçlerini geliştirip belli bir sürede çağdaş ileri ülkeler düzeyine erişemiyeceğidir. İkincisi, kapitalist yoldan çarpık, dengesiz, bunalımlı, dışa bağımlı bir gelişmenin gittikçe adaletsiz ölçülerde işçi ve emekçi sınıflar sırtından sağlanacağıdır. Devalüasyona yol açan iktisadi dengesizlikler, sıkıntılar ve devalüasyonun doğuracağı sonuçlar bu tezlerimizi bir kere daha doğrulamaktadır.

«sıkı yönetim» yönetimi

Burjuva partilerinin sessiz sedasız, sendikal hakları kısıcı nitelikteki baskı tasarılarını kanunlaştırmak istemeleri ile başlayan büyük işçi direnişi ve devamı olan işçi hareketleri AP -Sıkı Yönetim- ve patronlar ittifakı karşısında çetin günler geçiriyor.

Bir taraftan İstanbul ve İzmit'de patronlar silahların gölgesinde işçileri sindirmeye uğraşır ve işçi liderlerini kitle halinde işten uzaklaştırırken; duruşmaları yeni başlamış olan sendika liderleri ağır cezalı suçlarla itham edilmektedir.

Burjuva basınının büyük işçi direnişinin başlangıcından beri açtığı kampanyayla iktidara ve sıkı yönetim makamlarına gösterdiği yol sanıklar arasında «ayaklanma tertipleyen karanlık emelli sendika liderleri» ile «bunların kandırdığı saf işçiler» ayırımı yapılması ve önce ikincilere hafif cezalar verilip sonra asıl hedef olan birincilere ağır cezalar verilmesi gerektiği noktasında toplanmıştır.

Burjuva basını 16 Haziran olaylarının ayaklanma olduğu kanısının kamu oyunda yerleşmesine çok itina göstermiş, çarşaf çarşaf manşetlerle kendilerince müthiş (!) sayılan belgeler yayınlamıştır. İşçi hareketlerinin anayasa dışı faşist baskılara karşı direnme, ve Anayasa haklarını savunma ilkelerine dayalı özü ve niteliği, başından beri gerek sosyalistlerce ve gerekse diğer ilerici unsurlarca ısrarla belirtildiği halde, ters yöndeki çabalardan vazgeçilmemiştir. TİP'nin sıkı yönetim kararına karşı Anayasa Mahkemesine yaptığı başvurma da, mahkemenin halen tatilde bulunması ve ancak boş bulunan üyeliklerini tamamladıktan sonra-yani en erken dört beş ay içinde-toplanabileceğini göz önüne alan çevrelerce anti-demokratik baskılara son vermeği gerektiren bir engel sayılmamıştır.

Bu arada sıkı yönetim de başta işçiler olmak üzere, TİP'lilere ve ilerici öğrencilere baskılarını arttırmış ve partinin il merkezi ile bazı ilçe merkezleri Anayasa'ya, Siyasi Partiler Kanununa aykırı şekilde aranırken Fakülte ve Akademi yönetimleri ile ihtilafta olan İstanbul Teknik Üniversitesi ve Devlet Mimarlık Akademisi öğrencileri, boykot ettikleri sınavlara girmeye zorlanmıştır.

Patronların işçilere karşı yürüttüğü tasfiye ve sindirme kampanyasına en hafif tabirlerle seyirci kalan ve işçilerin Anayasal haklarını askıya alarak haksız baskılara karşı direnmeleri imkanını azaltan sıkı yönetim, karakollarda yapıldığı defalarca belirtilen eziyet ve işkenceleri de şeklî cevaplarla geçiştirmiştir. Sıkı yönetim idaresi, daha da ileri giderek yargılamalarda hukuk anlayışı ile bağdaşmayan bir tutuma girmiştir. Bilindiği gibi, daha başlangıçta sanıkların avukatları ile görüşme imkânları kısıtlanmaya teşebbüs edilmiş ve Türkiye Barolar Birliği olaya müdahale etmişti. Daha sonra avukatlardan birinin bir süre tutuklanması ile devam eden baskılar patronların arzusuyla işçilerin tutuklanmasına kadar vardı.

Anayasal haklarla çelişen bu davranışlar sıkı yönetimin herşeyi yapabilecek olan bir yönetim sanılmasından doğmaktadır. Bu kanun dışı uygulamalarla sıkı yönetim hakim sınıfların açık baskı aracı haline gelmiş ve işçi haklarının karşısında yeralmıştır. Halbuki, sınıfsal niteliği ne olursa olsun, her yönetim, asgarî sınırlar olarak Anayasal Sistemin hukuk devleti niteliğine uymak, temel hakların sürekliliğine saygılı davranmak zorundadır. Dar değerlendirmelerin ötesinde 1961 Anayasa Sisteminin asıl değeri, sosyolojik bir gerçek olan sınıf mücadelesini kurallara bağlayan bir protokol oluşudur. Bir burjuva iktidarı sıkı yönetiminin emekçiler lehine davranmasını bekleyen veya umanlardan değiliz. Sıkı yönetim, bu niteliğiyle, elbette patronlarla işçileri aynı kefeye koymayacaktır. Ne varki, bu gerçek sıkı yönetimin Anayasayı çiğneyebileceği anlamına gelmez. Sıkı yönetimin temel protokol niteliğindeki anayasal düzenin dışına çıkması kendi varlık sebebiyle çelişir ve hukuk dışı olmasına yol açar. Ayaklanma olmadığı İstanbul Hukuk Fakültesi profesörlerinin bildirisiyle de manevi bakımından tescil edilmiş bir Anayasal direnişi böyle nitelendirerek sıkı yönetimin ilân edilmesi zaten başlıbaşına işçi sınıfının ellerini kollarını bağlama teşebbüsüdür. Bunun üstüne bir de hukuk dışı baskıların eklenmesi ve 1944 tarihli sıkı yönetim kanununun 1961 anayasası hudutları dışında kalan kısmının hala geçerli olabileceğinin düşünülmesi, Anayasa sınırlarını hiçe sayan bir davranış olur. Ne yazık ki bu tür davranışlara sık sık raslanmaktadır.

Böyle davranışlardan bir tanesi sıkı yönetim mahkemelerinin kuruluşu ve hakimlerinin atanışı usulüdür. Anayasamızın 32. maddesi mutlak zorunluluk olarak «tabiî hakim» kavramını benimsediği halde, bu mahkemeler olaylardan sonra kurulmuş ayrıca da atanan hakimlerin asli görevleri baki kaldığından hakimlerin bağımsızlığı ilkesi de zedelenmiştir.

Sanık avukatları Alp Selek ile Muammer Güngör atama işlemleri aleyhine danıştaya başvurarak «tabiî yargı» organının ancak olaylardan evvel kurulmuş mahkemeler ve atanmış hakimler olabileceğini belirtmişlerdir.

Duruşmaların seyri hakkında esaslı bir kanaat da DİSK liderlerinin yargılanması sırasında oluşacaktır. Daha duruşmalar başlamadan beş gün önce, burjuvazinin DİSK liderleri için hazırladığı mizansene ait suçlamalar Son Havadis gazetesinde yayınlanmıştır. İktidarın organı, 16 Ağustos 1970 sayısında büyük manşetlerle, ayaklanma tertipcisi (!) olan sendika liderlerinin Türk Ceza Kanununun asgari had olarak 20 yılı içeren 171. ci maddesini ihlal ile suçlandırıldıklarını ileri sürmüş ve iddanamenin mesnedini DİSK yöneticilerinin olaylardan evvel yaptıkları toplantının banda çekilmiş metninin teşkil ettiğini belirtmiştir. Konuşmaların kimler tarafından

banda çekildiği ve Son Havadis'in iddanameyi nasıl edindiği bir yana, banda çekilmiş seslerin C.U. Hukukunda geçerli delil olmadığına şüphe yoktur. Üstelik son yıllarda İsviçre'de imzalanan bir miletlerarası sözleşme ile bandların delil sayılmaması ilkesi kabul edilmiş ve Türkiye'de bu anlaşmaya taraf olmuştur.

Bu bakımdan iktidar organlarının daha sansasyonel yeni suçlamalara kalkışmaları ve örneğin işçi hareketlerinin arasına evvelden sızdırdıkları ajanlar vasıtasıyla dehşetengiz açıklamalar yaptırmaları beklenebilir.

Sosyalistler sömürücü hakim sınıfların her tertipleri gibi bunlara da hazırlıklı olmalıdırlar.

Sömürücü hakim sınıflar ve onların iktidarları, işçilerin ve onların davasının mücadelesini veren sosyalistlerin en küçük bir tepkisini suç saymak için olmadık dolaplar çevirebilirler.

Yargılanması sırasında işçi kardeşimiz Sırrı Öztürk, burjuvazinin bu tutumuna karşı işçilerin, sosyalistlerin bundan hiçbir zaman yılmayacaklarını şöylece belirtiyor;

«Bu ezilen ve sömürülen sınıfın tarihi yürüyüşü idi. Bu bakımdan katıldım. Neyin kanuni neyin kanunsuz olduğu belli değil ki. Kanlı Pazar kanunlu bir yürüyüştü. Fakat cinayet işlendi. İşçiler sokağa çıktığı zaman mı yürüyüşler kanunsuz oluyor.»

Evet, hakim sınıflar için, onların kârına dokunan her söz her hareket kanunsuzdur; Onlar adına işlenen bütün cinayetler kutsaldır. Bunu biliyoruz. Ama bütün bu haksızlıkların düzenin ölüm çukurunu biraz daha hızlı kazdığını da biliyoruz. Mücadele azmimiz bunun için her zaman diridir, sabrımız işte bunun için her zaman sınırsızdır.

tös ve türkiye - ilksen ortak kurultayı

Türkiye öğretmenlerinin gerçek mesleki ve yığın örgütleri olan TÜRKİYE-İLKSEN ve TÖS'ün ortak kurultayı 6-7 Ağustos tarihlerinde Ankara'da yapıldı. Öğretmenlerin sendikal eylemlerini yenibaştan gözden geçiren ve örgütlenmenin birlik sorununu ele alan ortak kurultay, TÖS ve İLKSEN arasında bir süreden beri gelişmiş bulunan devrimci işbirliğinin bir sonucu olarak toplandı. Özelikle 1969 Büyük Öğretmen Boykotundan bu yana her iki örgüt de güçlü bir sendikal örgütlenmenin yollarını aramışlar ve oluşan düşüncelerini Ortak Kurultay önerisiyle somutlaştırmışlardı. Gerek TÖS'ün, gerek İLKSEN'in bu toplantıya gösterdikleri ilgi gerçekten sevindiricidir.

Ortak Kurultay sonucunda, ne yolla olursa olsun, birleşmenin biçimi konusunda anlaşmaya varılamamıştır. Fakat, her iki sendikanın da birleşmekte ısrarlı oluşları, devrimci mücadeleye karşı tutumlarını olumlu bir şekilde saptayışları umut vericidir. Birleşme kararı alınmamasına rağmen ortak kurultay başarıyla bitmiştir ve gelecekteki güçlü sendikal birliğin ilk adımı olmuştur. Olayı hiç bir hayale kapılmadan ve somut duruma göre değerlendirirsek, devrimci mücadele açısından yararlı olmuştur diyebiliriz.

DEVRİMCİ TUTUMLARI NEDİR?

Gerek TÖS gerek İLKSEN, tutum ve eylemleriyle ilerici ve devrimci eylemin yığın örgütleri olduklarını kanıtlamışlardır. Egemen sınıfların her iki örgüte karşı giriştikleri faşist kampanya da bunu açıkça göstermektedir. İki sendikanın devrimci niteliklerini, Genel Başkanların ortak kurultay konuşmalarından aynen alınmış aşadaki metinlerde de görmek mümkündür.

TÜRKİYE-İLKSEN Genel Başkanı Kenan Keleş açış konuşmasında şunları söylüyordu:

«Yurdumuz Türkiye kapitalist dünya sisteminin baskısı ve sömürüsünden kendisini kurtaramamış, kalkınma problemini çözememiş geri bir kapitalist ülkedir. Toplumdaki mevcut üretim ilişkileri içinde kapitalizm tartışmasız bir üstünlük kazanmıştır. Bunun yanında Doğuda ve Güneydoğu Anadolu'da yarı feodal üretim ilişkilerini de görmekteyiz. Yurdumuzun diğer dünya ülkelerine kıyasla geriliğini belgeleyen fert başına millî gelir, sektörlerin gayrı safi millî hasıla içindeki payları, eğitim seviyesi ve şehirleşme oranı gibi bazı ölçülere vurulduğunda ekonomik geriliğimiz açıkça ortaka çıkmaktadır. Toplumumuzun henüz gerilikten kurtulamamasının temel nedeni ülkemizdeki hâkim üretim biçimi olan kapitalizmdir. Çünkü 100 yılı aşkın süreden beri izlenen kapitalist kalkınma yolu, ülkeyi gerilikten kurtaramadığı gibi, emperyalizmin sömürü ağı içine sokmuştur. Hem gerilikten hem emperyalizmin hegemonyasından kurtuluşumuzun yolu kapitalizme karşı savaştan geçer. Emperyalizmi Türkiye'ye davet edenler, aynı zamanda Türkiye emekçilerini sömüren egemen sınıflardır. Demek ki, egemen sınıflar hem ülkeyi kalkındıramamaktadır, hem emekçileri sömürmekte, hemde yeraltı ve yerüstü kaynaklarımızı, halkımızın alınterini göznurunu emperyalizme peşkeş çekmektedir. Öyleyse bugünün Türkiyesinde devrimci eylem içerdeki egemen sınıflar düzenine yanı kapitalizme harşı olmaktan başka bir şey değildir. Anti-emperyalist ve anti-kapitalist mücadelemiz somut şartlardan dolayı biri biriyle doğrudan bir ilişki içindedirler. Bu noktayı bir an bile unutmamak ve her attığımız adımı bu genel ilkelere göre sınamak zorundayız.»

TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt anti-emperyalist ve ilerici bir öz taşıyan konuşmasında eğitimdeki yabancı etkileri ve geriliği şöyle belirtiyordu:

«Bu gün ülkemiz, Türkiye, yakın geçmişimizdeki iktidarların Atatürkçü dış politika ilkelerinden uzaklaşan uygulamaları yüzünden, yarı bağımlı ve pek çok eski yeni koşulların da etkisi yüzünden geri bırakılmış, yoksul düşürülmüş bir ülke olarak nitelendirilmektedir. Her alanda birim başına üretim ve ulusal gelir figürlerimiz çok düşüktür. İnsanlarımızın yarıdan çoğu, özelikle köylülerimiz ve köylüler içinde anamız, bacımız olan kadınlarımız cahilliğin karanlığı içindedirler. Böyle tarihsel bir dönemde Eğitim, bir yandan çocuklarımızı ve gençlerimizi en iyi nitelik ve ölçülerle yetiştirirken, bir yandan da vaktiyle eğitim olanağı görememiş olan halkımızı en iyi nitelik ve ölçülerle uyandırmak gibi tarihsel bir görevle karşı karşıyadır. Fakat biliyorsunuz, bu büyük görevi başarmasını beklediğimiz eğitimin kendisi bo-

zuk, partizan ve büsbütün tersine işleyen bir düzen içindedir. Bu eğitim düzeni, emperyalist baskılar altında, plânlaması gayri-millî yetkilere açık, halka ve halkın ihtiyaçlarına yönelmemiş, verimi düşük sade öğretmeni değil, öğrenciyi de kıyan, hayatta geçerli hüner öğretmiyen, lafçı, ezberci kalitesiz bir eğitim düzenidir. Bu eğitim düzeninde çalışan halkın çocuklarına, yetenekleri oranında tam olarak gelişme sağlamak şöyle dursun, ilk basamaklarında bile bütün yurt çocukları için bir eşitlik yoktur. Yöneticilerimiz kendi çocuklarını Avrupada, Amerikada doktor, mühendis, uzman, bilgin yapabilirken milyonlarca halk çocuğu ilkokul bitirme olanağına bile sahip değildir. Mevcut ilkokullarımızın büyük bölümü, özellikle köy okullarımız perişanlık içindedir. Bakımsızlık ve ilgisizlik, Başkent yakınındaki okulları bile okul denecek nitelikten çıkarmış, onları temelli etkisiz ve yararsız hale getirmiştir.»

SENDİKACILIK ANLAYIŞLARI

Fakir Baykurt sendika konusundaki görüşlerini aşağıdaki şekilde açıklamıştır :

«Hangi öğretim basamağında çalışırsak çalışalım, hepimizi bunaltan ve ezen bunca sorun içinden nasıl çıkacağız? Toplum ve ülkemizin içinde bulunduğu durumun biricik çaresi devrimdir. Bu devrim, kendimize Başöğretmen olarak seçtiğimiz Mustafa Kemal'in gösterdiği yolda ve yönde bizi, ilerici üretim ve yönetim aşamalarına ulaştıracak olan devrimdir. Bizi yutmak ve mahvetmek isteyen kapitalizmle onun ileri bir aşaması olan emperyalizmi ve bugün geriliğimizin etkenlerinden biri olan derebeyliği böyle bir devrimle temizleyeceğiz. Ülkemizin ve halkımızın muhtaç olduğu temel reformları bu devrimle gerçekleştireceğiz. Bu inancımız ve bu yoldaki çabalarımız, çıkarcı egemen çevreleri her zaman rahatsız etmektedir. Bize, «siz bir parti misiniz?» demektedirler. Ama bırakalım rahatsız olsunlar ve desinler. Hemen cevap verelimki, biz bir parti değiliz. Ve asla bir parti gibi çalışmıyoruz. Partilerin güdümünü yada desteğini de reddediyoruz. Kontrol kabul etmiyoruz. Ama sendika olarak, elbet memleketin muhtaç olduğu temel reformların ve devrimin yapılması için baskı gücümüzü ve ağırlığımızı göstereceğiz. Çünkü kendi meslek ve özlük çıkarlarımız da, tıpkı halkımızınki ve ülkemizinki gibi, bunlarla sağlanacaktır. Bu devrimden ve temel reformlardan bizim yararlarımız olduğu gibi, doğrudan doğruya kendi öğretmen omuzlarımızda duyduğumuz görev ve sorumluluğumuz da vardır. Bu devrimin ve temel reformların gerçekleştirilmesi için Mustafa Kemal yolunda, Mustafa Kemal'i de aşan yeni Mustafa Kemaller yetiştirmeye devam edeceğiz. Halkımızın ve kendimizin başlıca sorunlarımızın çözümü bundaki başarılarımıza bağlıdır.»

Kenan Keleş, devrimci mücadele içinde sendikanın yerini şöyle değerlendirmiştir:

«Biz TÜRKİYE-İLKSEN olarak devrimi herşeyden önce bir iktidar sorunu olarak anlarız. İktidarda bugün kimin olduğu, yarın kimin gel-

mesi gerektiği başlıca uğraşı alanımızdır. Devrim bir iktidar meselesi olunca da, İLKSEN olarak yürüttüğümüz kavganın genel siyasi mücadelenin ayrılmaz bir parçası olduğuna herkesden çok inanıyoruz. Sendikacılık anlayışımız işte devrimci eylemi böyle bir bütünlük içinde görmemizin zorunlu sonucu olarak belirlenir. Siyasi hareketten bağımsız, başı kıçı belli olmıyan, dik kafalı sendikacılık biz İLKSEN'ciler tarafından onaylanamaz. Bunun tersini düşünmek, siyasi güçler karşısında tarafsız kalmak, ya da yerimizi olduğundan fazla abartmak sarı sendikacılıktan başka bir şey değildir. Partilerüstü sendikacılık bugün nasıl TÜRK-İŞ'i burjuvazinin müttefiki durumuna sokmuşsa, öğretmen sendikacılığında da bizleri aynı ihanet çizgisine itecektir.

Bu konuda İLKSEN olarak son derece titiz olduğumuzu bildiririz.

Sendikacılık bizce politik iktidar mücadelesi değil, esas olarak kitlenin ekonomik ve sosyal durumunu iyileştirmek, iş şartlarını düzeltmek için girişilen yığınsal ve yan eylem alanıdır. Asıl kapitalizme ve emperyalizme karşı devrimci eylem politik alanda yürütülür. Sendikaların esas uğraşı alanı kitlenin kısa vadeli ekonomik ve sosyal çıkarlarını korumak olmakla birlikte, işte bu politik devrimci mücadele ile sıkı sıkı ilişki kurmak zorunluluğu vardır. Biz İLKSEN olarak, sendikacılığı devrimci eylemin tali bir parçası, ama mutlaka siyasi mücadeleyle eşgüdüm içinde ilerleyen bir parçası olarak görürüz.»

BİRLEŞMENİN BİÇİMİ KONUSUNDA TEZLER:

İLKSEN TEZİ: KADEME esasına dayalı FEDERATİF BİRLİK

«TÜRKİYE-İLKSEN olarak kademe sendikacılığını savunuyoruz. Çünkü öğretmen kitlesi homojen bir kitle değildir. Bu kitleyi oluşturan unsurlar sosyal statüleri, egemen sınıflar karşısında pozisyonları ve emekçi halk sınıflarıyla ilişkileri bakımından önemli farklılıklar gösterirler. «Öğretmen öğretmendir» tezi son derece hatalı, geniş ölçüde belirsiz ve demogojik karakterli olup sapık bir sendikacılık anlayışının ifadesidir. Sendikanın devrimci mücadele içindeki yerini ve rolünü, esas işlevini hesaba katmadığı için de dinamizmden uzaktır. Aslında öğretmenlerin hepsini tek bir sendikada toplamak eski dernekçilik zihniyetinin bir kalıntısıdır.» (Kenan KELEŞ'in açış konuşması, sayfa: 14-15)

«En güçlü sendikal birlikler iş kolu ve iş şartlarının belirlediği, sorunları ortak kişilerin meydana getirdiği sendikalardır. Benzeşen maddî şartların yarattığı birlik ideolojik şartla tamamlanınca iç dinamiği yüksek güçlü ve devrimci sendika doğar. Maddî temeli ortaklığa dayanmayan, sorunları birbirine benzemeyen bir yerde büyük farklar gösteren sendikalar kısa süreler için sayısal üstünlüğe kavuşsalar da güçlü sendika olamazlar. Üyelerinin tümüne gerekli güvenceyi sağlayamadıklarından sık sık açmazlara düşüp dağılırlar.

«Bu nedenle maddî temeli aynı olan, sorunları ortak olan, çalışma şartları ve iş koşulları benzeşen üyeler için en güçlü sendika merkezi sistemle çalışan ve ideolojik bütünlüğe ulaşmış tek sendikadır. Elbet-

te bir iş kolunda ve özellikle işverenin denetiminde kurulan birden fazla sendika sarı sendikadır, bölücüdür. Bunun dışında sorunları ortak olmayan, iş şartları benzeşmeyen üyeleri tek sendikada toplama isteği de bilimsel temele ve somut şartlara uygun düşmediği için hayaldir, gerçekleşme şansı yoktur. Bölünme ve dağılmayı yanlış kuruluş nedeni ile peşinen kabul etmiştir.

«Millî Eğitim Bakanlığı iş kolu niteliğindeki dört ana kademeden oluşmaktadır. Son çıkarılan Personel Kanunu da açıkça göstermiştir ki, millî eğitim alanı ekonomik, sosyal, kültürel ve meslekî yönden bir bütünlük arzetmekten çok uzaktır. Hele ilkokul öğretmenleri, terfi, tecziye ve maaş durumları ile farklılaşmanın somut örneğidir. İlkokul öğretmeninin üstündeki kademeler maaş bareminin birinci derecesine kadar yükselme imkânına sahipken, ilköğretim personeli ancak 4. dereceye kadar çıkabilmektedir. Orta, yüksek ve teknik kademenin de kendilerine özgü sorunları vardır. Bunları teker teker ele alıp tesbit yapmayı gereksiz bulmaktayız. İşte sendikal örgütlenmenin bilimsel ölçüsü burada yatmaktadır.

«Millî eğitim kesiminde iş şartları değişik dört alan vardır. İlk-orta - yüksek - teknik öğretim alanları, Öğretmen sendikaları iş şartları benzeşen bu dört alan üzerinde örgütlenip, örgütlü olarak bir üst kuruluşta birleşebilirler.»

(Birleşmemiz bir üstörgütte olacaktır.» İlk-Sen yayınları -51- Sayfa: 18-19)

TÖS TEZİ: Karma nitelikli Milli tipte TEK SENDİKA

«Biz TÖS olarak, öğretmenlerimizin örgüt ihtiyacını «millî tipte bir sendika» ile karşılayabileceğimiz görüşündeyiz. Böyle bir sendika, tamamı bir tek işkolu olan Millî Eğitim içinde, tek karar organı, tek yürütme organı niteliğini taşıyacak, merkeziyetçi ve fakat kendi içinde demokratik bir işleyişe sahip olmalıdır. Böyle bir sendikanın merkeziyetçi olması, otorite ve disiplin yönünden önemlidir. Bizim, kadrosu çok geniş olan öğretmen kitlesinin meslek savaşını disiplinli ve otoriter bir örgüte bağlamak isteyişimizi, totalitarizmle karıştırmamak gerekir. Nihayet kendi genel kurullarımızda seçtiğimiz organların kararlarına itaat etmek söz konusudur.» (Öğretmenlerin Birliğine Doğru, S. 9.)

«Öğretmenlerimizin küçük bir bölümünde bulunan bir yanlış bilgiye daha işaret etmek gerekir. Türkiye'de her derece ve kademedeki öğretmenin işvereni tektir. Bazı ilokul müdürlerinin kendilerini işveren olarak görmesi karşısında yaygın hale gelen bu kanıyı Anayasamızın 117. maddesi çözümlemektedir. Öğretmenin işvereni tüm olarak hükümet ve onun içinde eğitim kesimini temsil eden Millî Eğitim Bakanlığıdır. İlköğretim Müfettişleri, Millî Eğitim Müdürleri ve İlköğretim Müdürleri, kendilerini işveren olarak görseler bile, işveren değildir. Bütün öğretmenlerin işvereni tektir. TEK İŞVERENE KARŞI TEK ÖRGÜTTE BİRLEŞMEK ETKİLİ BİR SENDİKAL SAVAŞ İÇİN ZORUNLUDUR.

«Çeşitli öğretim basamaklarında çalışan öğretmenlerin aynı sendika içinde örgütlenmeleri kuşkusuz ki, daha büyük ve daha güçlü bir sendikanın doğmasına yol açacaktır. Böyle bir sendikanın işveren karşısındaki ağırlığı daha büyük olur. İlkokul öğretmeninin çelişkisi Ortaokul veya Lise öğretmeni ile değildir. Çünkü, ortaokul öğretmeni ilkokul öğretmeninin işvereni olmadığına ve onun emeğini sömürmediğine göre aralarında bir çelişki yoktur. Üstelik pek çok ortak yanları vardır.

«1961 Anayasasıyla kamu personeline sendikalaşma hakkı tanınması ve bu hakkın 624 sayılı yasayla düzenlenmesi sonucu, bu yasanın taşıdığı sakıncalardan da yararlanarak kısa sürede çok sayıda sendika kurulmuş bulunmaktadır. 1965 Hazira'ından bugüne kadar kurulanlardan kalan personel sendikası sayısı 590'dır. Ülkemizde 1200 de işçi sendikası bulunduğu düşünülürse, toplamı 1790 sendikaya ulaşmaktadır. Henüz Tarım kesimi de örgütsüzdür! Sendikaların sayıca çokluğu, örgüt gücünün zayıflaması sonucunu doğrurur. Böyle bir parçalanma bizim değil, işverenin işine yarar. O halde; DAHA GÜÇLÜ BİR ÖRGÜT İÇİN BİRLEŞME ZORUNLUDUR. MİLLÎ TİPTE TEK VE GENEL BİR SENDİKA DAHA GÜÇLÜ BİR ÖRGÜTTÜR.»

(Öğretmenlerin Birliğine Doğru, TÖS yayını S. 30-38)

S O N U Ç :

İki günlük çalışmalar sonunda tezlerin oylanmasına geçilmedi. Her iki sendika da kendi tezinde kararlı olduğunu ileri sürerek karşı tezin yanlışlığını ve eksiklerini belirtmeye çalıştı. Durum öyle gösteriyor ki, Türkiye öğretmenleri önümüzdeki dönemde birleşmenin yolunu bulacaklardır. Hangi tezin doğru olduğunu somut şartlar ve sosyal pratik gösterecektir. Deneyimlerin ışığı altında, bilimsel ilkelere dayalı, tutarlı ve kararlı bir sendikal birliği sağlamak hem TÖS'ün hem de İLKSEN'in görevidir. Ortak kurultayın birleşme kararını alamadan sona ermesi devrimci öğretmenleri karamsarlığa itmemelidir. Örgütsel birleşmenin yolu eylemde birlikten geçer. Her iki örgütün birbirlerini desteklemeleri, ortak eylemlere girişmeleri, ve rekabetci bir anlayışa sapmamaları onların devrimci sorumluluklarının gereğidir.

Türkiye öğretmenlerinin gerçek yığın örgütleri olan İLKSEN ve TÖS'e, bu iki kardeş örgüte bu yolda büyük görevler düşmektedir.

Son olarak bir noktaya değinmeden geçemiyeceğiz. Millî Demokratik Devrimci çevreler kurultayda TÖS adına yapılan konuşmalarda geçen bazı söz ve sloganlardan umuda kapılmışlar ve neredeyse TÖS'ü kendi stratejik saflarına getirdiklerini sanmışlardır. Ama TÖS'ün, kurultayı izleyen değerlendirme toplantısında bu duruma değinen TÖS üyeleri, Sosyalist Türkiye kavgası verilmedikçe, bu bozuk düzenin değişmesine olanak olmadığını, aslında bunun Devrimci Eğitim Şurası kararlarına göre TÖS için kaçınılmaz bir görev olduğunu belirtmişlerdir. Böylece MDD'ciler, TÖS'ün tabanındaki devrimci potansiyelin sınıf bilinci yaymağa, sosyalizm için savaşmaya yatkın ve yönelik olduğunu, hiçbir gücün bu potansiyeli yolundan saptıramayacağını görmüşler ve yanıldıklarını anlamışlardır.

Olayların ve gelişmelerin devrimci öğretmenleri uygun bir örgüt biçiminde en kısa zamanda birleştireceğini umuyoruz. Kapitalizme ve emperyalizme karşı işçi sınıfının yanında yer alan, savaş veren öğretmenlere selâmlar.

haşhaş ekimi ve bağımsızlık

Geçtiğimiz günlerde bir Amerikan yetkilisinin, haşhaş ekiminin engellenmesi için Türkiye'ye ekonomik müeyyideler uygulanması, Türkiye'nin afyon üretimine devam ettiği için cezalandırılması gerektiğini ileri sürmesi gürültülü tepkilere yolaçtı.

Amerikan elçisinin Türkiye'nin ekonomisi konusunda direktifler vermesinin, iç politika tartışmalarına bir taraf olarak katılmasının olağan karşılandığı çevrelerde, Amerika'nın bu sık görülen küstahlıklarından birinin böylesine gürültülü tepkiler yaratması ilginçtir.

Özellikle, gerçekten anti-emperyalist, devrimci bir tepkiyi gerektiren olaylar karşısında, daima ilgisiz kalan, susmayı tercih eden burjuva basınının konuya gösterdiği büyük ilginin sebebini, Millî Bağımsızlık konusunda gösterilen titizlikten çok daha başka yerlerde aramak gerekir.

Bilindiği gibi Amerika, haşhaş ekiminin durdurulması, afyon ve afyon ürünlerinin kaçakçılığının önlenmesi için uzun zamandan beri Türkiye üzerine baskı yapmakta idi. Bu baskılar sonucu bir yandan haşhaş ekim alanları sınırlanırken, bir yandan da ceza kanununda afyon kaçakçılığıyla ilgili hükümler değiştirilmiş, cezalar büyük ölçüde ağırlaştırılmıştır.

Amerikalıların kendi deyimleriyle, Amerika için bir millî felaket halini alan Amerikan gençlerinin uyuşturucu madde kullanmaları karşısında, Amerikan hükümeti gerçek nedenlere inmeden böyle yüzeysel, gürültülü tedbirle durumu idare etmeye çalışmaktadır. Bunun birkaç sebebi vardır. Bir kere Amerikan gencini görülmemiş ölçülerde uyuşturucu maddelerin kucağına atan, bizzat Amerikan toplumsal ekonomik düzenidir. Amerikan genci kokuşmakta olan toplumsal düzen içinde tek sığınağı, uyuşturucu maddelerin rüya aleminde bulmaktadır. Uyuşturucu madde kullanan gençler çürüyen Amerikan toplumsal düzenin bir göstergesidir. Ve ancak bu düzenin yıkılması ile ortadan kalkabilir.

İkinci olarak, uyuşturucu madde kaçakçılığı çok büyük kârların döndüğü bir alandır. Kâr mekanizmasının yönettiği Amerika'da bu çok kârlı ticareti engellemek mümkün değildir. Bu ticareti yönetenlerin Amerikan politik hayatında çok önemli yerleri ellerinde bulundurdukları, zaman zaman politik birer skandal olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de de afyon kaçakçılığı ile ilgili cezaların ağırlaştırılması, haşhaş ekimi alanlarının sınırlandırılması bu kârları tehdit etmektedir. Son olarak hükümetin Amerikan baskısı ile alındığından şüphe edilemeyecek olan haşhaç ekim alanlarını yeniden daraltan kararı öyle görülüyor ki bu tatlı kârların sahiplerini adamakıllı tedirgin etmiştir.

Amerika'nın bağımsızlığımızı hiçe sayan bu baskıları karşısında tepki gösterenler tabii ki sadece afyon kaçakçılığından tatlı kârlar sağlayanlar değildir. Fakat bu tepkinin büyük ölçülere varmasında, özellikle burjuva basınında geniş bir şekilde yeralmasında bu çıkar çevrelerinin rolü büyüktür.

TİP anayasa mahkemesine başvurdu

«bu dönem milletvekilleri zam alamaz»

Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Şaban Yıldız, Genel Yönetim Kurulunun kararı uyarınca, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununu değiştiren Personel Kanununun 93. maddesi (C) bendi aleyhine iptal istemi ile Anayasa Mahkemesine başvurmuş bulunmaktadır. Dilekçenin gerekçesinde şu hususlar yeralmaktadır.

«Anayasamızın 82. maddesinin son fıkrası, parlâmenterlerin, neticede kendi aylık ve ödeneklerini de arttırmaya yönelik her türlü yasama tasarruflarından ancak kendilerinden sonraki dönem TBMM üyelerinin yararlanabilmelerini öngören bir hüküm getirmiştir. Bu fıkra uyarınca, 'TBMM üyelerinin aylık ve ödeneklerine her ne surette olursa olsun, yapılacak zam ve ilâveler, ancak bu zam ve ilâveleri takip eden milletvekili genel seçimlerinden sonra uygulanır'. Bu, kesin bir zorunluluktur.

Oysa olayımızda, adına ne denirse densin, netice olarak TBMM üyelerinin ödenek ve yolluklarına bir zam ve ilâve bahis konusudur. Bu kanun uyarınca ve katsayıyı belirleyen kanun da gözönünde tutulduğu takdirde TBMM üyeleri, eskiden aldıkları aylık ve ödenek toplamının iki katı kadar aylık ve ödenek almış olacaklardır. Ve bu zam ve ilâveler, istem konusu olan 93. madde (C) bendi hükümlerine göre 1.3.1970'ten itibaren geçerli olmak üzere, yani bu dönem içinde kendilerine ödenecektir.

Gerçi, bu kanunla bir zam ve ilâve değil bir ayarlama olduğu ileri sürülmüştür. Ve buna dayanarak, aynı maddeye bir fıkra eklenmesi yoluyla, milletvekili ve senatörlere sağlanacak zam ve ilâvelerden bundan sonraki dönemde yararlanmaları teklifi Senato'da reddedilmiştir.

Ancak bir ayarlama olarak kabul edilse dahi, bu ayarlama neticesi olarak meydana gelecek aylık ve ödenek artışından bu dönem TBMM üyelerinin yararlanmasına Anayasamızın 82. maddesi karşısında imkân yoktur.

Gerçekten bu görüşün kabule değer olabilmesi, 82. maddenin ilk iki fıkradan ibaret kalması halinde ancak mümkün olabilirdi. Bu takdirde devlet memurlarının aylıkları üzerinde yapılacak ayarlamalardan doğacak zamlardan TBMM üyelerinin o dönem içinde yararlanabilmesi imkân dahiline girecekti.

Oysa Anayasamız, parlâmenterlerin aylık ve ödeneklerinin devlet memuru aylıklarıyla bağıntılı ve sınırlı olmasını yeterli görmemiş, ayrıca 3. fıkrayı da getirmiştir. Bu demektir ki, parlâmento üyeleri, birinci derecede devlet memuru aylığını aşamıyacak ödenek ve bunun yarısını aşamıyacak yolluklarında, yani sınırlanmış ödenek ve yolluklarında, birinci sınıf devlet memurlarının aylıklarına her ne surette olursa olsun, yapılacak zamlar dolayısiyle meydana gelebilecek zam ve ilâveleri dahi o dönemde alamıyacaklardır.

Üstelik sonuncu fıkrada Anayasamızın diğer maddelerinde pek nadir olan şu çok kesin ifade «her ne surette olursa olsun» ibaresine de ayrıca yer verilmiştir.

Bu durumda, TBMM üyelerinin, kendi ödenek ve yolluklarına neticede her ne surette olursa olsun bir zam ve ilâve yolunu açan yasama tasarruflarından o dönem içinde yararlanabilmelerine, Anayasamızın bu kesin hükmü karşısında imkân yoktur.»

metin gür: «anadolu ajansı ATTF hakkında yalan ve iftiraya dayalı haber veriyor»

Avrupa Türk Toplumcular Federasyonu (ATTF) Genel Başkanı Metin Gür, Anadolu Ajansının ATTF hakkında verdiği bir haber üzerine, basına aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:

«1 Ağustos 1970 Cumartesi günü ülkemizdeki gerici ve besleme gazetelerde Anadolu Ajansının ATTF hakkında vermiş olduğu uydurma ve iftiralarla dolu bir haber manşetlerde yayınlanmıştır.

Türkiye'yi sömürenlerin hırsızlıkları ve kredi yolsuzluklarının meydana açıkça çıktığı, git gide işçi üstündeki kontrolünü kaybeden içi foslaşmış, Amerikan doları ile yaşıyan sarı Türk-İş'i ayakta tutmak ve aynı zamanda devrimci sendikaları ortadan kaldırmak suretiyle, soyguna karşı gelişen direnişi kontrol altına alarak zamanla yok etmek için sendikalar kanununun değiştirilmek ve terör kanunlarının çıkartılmak istendiği bir dönemin içinde yaşamaktayız. Bu dönemi kendi menfaatine kapatmak istiyen burjuvazinin faşizmi getirmek hevesi ile silâhların gölgesinde çırpındığını ve de ellerindeki araçlarla dikkatleri başka tarafa çekmek için nasıl çaba sarfettiğini görmekteyiz. Şimdiye kadar tutmayan bu eskimiş metotlara çok baş vuruldu. Bunun için o düzen içinde faaliyet gösteren bir resmi kuruluşun yalan haber vermesini biz normal olarak karşıladık. Ancak bunların yakasını halkımız karşısında sallıyarak teşhir etmek için aşağıdaki açıklamayı yapmayı uygun gördüm.

ANADOLU AJANSI YÖNETİCİLERİ YALAN SÖYLEMEKTEDİR!

Verdikleri haberde ATTF'nin Genel Merkezinin Doğu Berlin'de olduğunu ve dış kaynaklardan emir alarak çalıştığını iddia etmektedir.

Bundan birbuçuk yıl önce devrimci işçiler tarafından kurulan ATTF BATI ALMANYA'DA VE GENEL MERKEZİ İSE KÖLN'dedir.

Dış kaynaklardan emir alma konusuna gelince; Biz Türk işçileri emir veren beylere karşı olduğumuz kadar, emir alan uşaklara da karşıyızdır.

ANADOLU AJANSI YÖNETİCİLERİ YALAN SÖYLEMEKTEDİR!

Verdikleri haberde ATTF'nin **meçhul** kaynaklar tarafından destek gördüğünü ileri sürmektedirler. Buna havadaki kuşlar bile güler. Kendilerince meçhul olan şeyin var olduğunu sıkılmadan nasıl söylerler? Bu işte ülkemizdeki soyguncuların şaşkınlığını açıkça göstermektedir.

ANADOLU AJANSI YÖNETİCİLERİNİ, ATTF hakkındaki ithamlarını halk huzurunda ispat etmeye çağırıyoruz. Namusdan nasipleri varsa bunu yapmalıdırlar. Aksi halde ihanetlerinden dolayı kendilerinden sonra gelen çocukları da yüzlerine tükürerek lanetliyeceklerdir.

Aynı zamanda ANADOLU AJANSI YÖNETİCİLERİ için ATTF kanuni yollara da başvurarak gerekeni yapacaktır"

Ankara, **19 Ağustos. 1970**

ŞABAN ERİK

türk-iş'in oyunları

Bu ülkede gönlünde bir parça insan sevgisi taşıyanların görevi, insanlarımızın beşikten mezara kadar çekmekte oldukları yoksullukların acılarını gidermektir. «Kötü bir yaşayış bir çeşit ölümdür» demişler... Doğrudur. Bugün Türkiye halkını meydana getiren insanların büyük çoğunluğu, hayatla ölüm arası bir durum içinde ömür tüketmektedir.

Ülkemizde sefalet ve cehaleti yenmek için halktan yana bir düzenin kurulması elzemdir. Halktan yana bir düzenin öz kuvveti işçilerdir. Onun için işçilerin bilinçlenip üzerlerine düşen tarihi görevi her yönüyle kavramaları zorunludur. İşçileri şuurlandırmak, onları toplumun kurtarıcı gücü haline getirmek sosyalist partilerin ve sendikaların işidir.

Türkiye İşçi Partisi, ta bidayetten beri bu ağır sorumluluğu yüklenmiş durumdadır. Bütün engellere, bütün tersliklere, bütün küçümsemelere rağmen bu sorumluluk duygusundan zerrece ayrılmamıştır.

Sendikalara gelince, durum değişmektedir. Türkiye sendikacılığının başına çöreklenen Türk-İş Konfederasyonu, işçi sınıfını kendi hedeflerine yöneltmek yerine, onun sermaye sınıfının sultası altında tutmak oyunları oynamaktadır. Çünkü, bu Konfederasyonun yöneticileri, iç ve dış sömürücülerin uşakları olmuşlardır.

Şüphesiz ki, iç ve dış sömürücüler, halk soygunculuklarını sürdürmek için kendilerine bu fırsatı veren düzeni güvenlik altında tutmak isterler. Onun için sosyal uyanışı engellemeye çalışırlar. Bunların en korktukları güç işçi sınıfıdır. Bu itibarla, işçileri şaşırtmak, tarihi gelişim doğrultusundan saptırmak için binbir numara çevirirler. Numaralarından biri sendikacıları satın almaktır. Satın alınan sendikacılar, işçileri kendi öz çıkarlarına ve sosyal gelişme kanunlarına ters düşürürler.

Türk-İş yöneticileri de böyle yapmaktadırlar. İşçileri kapitalist düzenin hesapları içine çekmekte ve böylece halk egemenliğinin kurulmasına engel olmaya çalışmaktadırlar. Bunun için işçi sınıfının iyiliğine olan her şeyi ve herkesi işçilerin gözünde kötülemektedirler. Bu, hesaplı bir ihanetin alçakça uygulanmasıdır. Bu yüzden Türkiye İşçi Partisi ile Türk-İş arasında kıyasıya bir çatışma doğmuştur.

TÜRK-İŞ'İN İPLİĞİ PAZARA ÇIKTI

Ne varki, böylesine büyük bir ihanet renk vermeden ve sonu gelmez şekilde yürütülemezdi. Nitekim, zamanla, Türk-İş'in ipliği pazara çıktı. Haliyle de, işçiler üzerinde kurduğu kontrol zayıflamağa başladı. Hele toplumsal uyanışın gelişmesi, devrimci sendikaların fikir ve eylem alanında etkin hale gelmesi işleri büsbütün karıştırdı.

Türk-İş ve hâkim çevreler buna bir çare aradılar. Akıllarınca, aradıkları çareyi de buldular. Buna göre, sendikalar kanununda bir değişiklik yapılmalıydı. Bu değişiklikle devrimci sendikalar ortadan kaldırılmalı Türk-İş mutlak surette işçilerin üzerinde tek ve hâkim bir konfederasyon haline getirilmeliydi. Böylece, Türk-İş'e biat etmiş sendikacılâr eliyle, işçiler bu düzenin cenderesine sokulmalıydı...

Bu akılla hareket edildi: bir değişiklik tasarısı ileri sürüldü. Tasarı, büyük olaylara sebep oldu. İşçiler, sendikal haklarını korumak için direnişe geçtiler. İstanbul ve İzmit'te yer yerinden oynadı. Ölen, yaralanan, tutuklanan, işkencelere uğrayan işçiler oldu. Kitlevi şekilde işten atılan işçiler oldu... Dahası, iktidar, kendi tıynetini bir kere daha ortaya koyarak, bu olaylara ayaklanma adını taktı. Buradan gidilerek, tamamiyle uydurma bir gerekçeyle, İstanbul ve İzmitte Örfi İdare kuruldu. Ve de böylece, orduyu, bu bozuk düzenin bekçisi haline getirmek yolu tutuldu. Zikretmek isteriz ki, bu konuda ana muhalefet partisinin gafleti de çok büyük oldu.

Ve.. bütün bu hay - huy içinde Sendikalar Kanunu üzerinde yapılmak istenilen izgüzarlıklar bir tamam yapıldı.

TASARI ANAYASA'YA AYKIRIDIR

Sendikalar kanununda yapılan değişiklik hakkında çok şeyler söylendi. Ve bütün aklı başında kişilerin önemle işaret ettikleri husus, değişikliğin Anayasa'ya aykırılığı oldu. Gerçekten de değişiklik apaçık şekilde Anayasa'ya aykırıdır. Anayasa'nın 46. maddesi işçilere tam bir teşkilâtlanma özgürlüğü vermiştir. Oysa değişiklik, bu hakkı yok etmektedir.

Bu, olmayacak bir şeydir. O kadar olmayacak bir şeydir ki, Sayın Prof. Kenan Tunçomağ'ın 2 Temmuz 1970 tarihli Cumhuriyet'te belirttiğine göre, «mesleki birlik kurma hakkının sınırlanması ancak bir Anayasa değişikliği ile sağlanabilir. Ama, Anayasa değişikliği ile dahi bu temel hakkın özüne dokunulamaz». Çünkü Sayın profesörün çok doğru bir yorumuyla bu hak, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetler arasında bulunmaktadır. Yine sayın profesörün işaret ettiğince, «mesleki birlik kurma

hakkı olmadan sosyal hukuk devletinden söz edilemez. Sosyal hukuk devleti ise, Anayasa gereğince Türkiye Cumhuriyetinin niteliklerinden bulunduğuna ve devlet şeklinin değiştirilmesi de Anayasanın 9. maddesiyle yasaklanmış bulunduğuna göre, mesleki birlik kurma hakkının hatta Anayasaya değişikliği ile de ortadan kaldırılamıyacağı iddia edilebilir.»

Nitekim, mesele Anayasa Mahkemesine intikal etmiştir. Günü gelince neticeyi göreceğiz.

ÇALIŞMA BAKANININ GÜLÜNÇLÜĞÜ

İşçilerin sert tepkileri gibi, Anayasa açısından yapılan uyarılarda ilgililere zerrece kâr etmedi. Önceden verilmiş bir kararı uygulamak için iktidar, gözü kapalı bir şekilde meselenin üstüne üstüne gitti. Çalışma Bakanı, tasarının Anayasa'ya aykırılığı hususuna «bu iddialar gülünçtür» diyor. Ama niye gülünç olduğuna dair bir şey söylemiyor. Aslında gülünç olan Bakanın kendisidir. Çünkü Bakan çok basit bir hesabın içindedir. Kendisi, kanun değişikliğinin Anayasa'ya aykırı olduğunu biliyor. Sırası geldiğinde bunun Anayasa Mahkemesi tarafından bozulacağını da biliyor. Ama yine de meselede diretiyor. Diretiyor, çünkü, aklınca, kanun iptal edilene kadar devrimci sendikaların ocağına incir ağacı dikilecektir. Bakanın zoru günü de budur. Şu halde tasarlanan netice hasıl olacaktır... Bu, çok zavallıca bir düşüncedir. Bu zavallıca düşünce, belli maksatlar için iktidarın kanunlarla oynamakta olduğu gerçeğini açığa vurmaktadır. Böylesine bir tutum, kanun saygısıyla, halk saygısıyla taban tabana zıt düşmektedir. Ciddiyetten bu kadar uzak devlet adamlığı olmaz.

Ayrıca, tasarı, Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının temel kurallarına da aykırıdır. Bu teşkilâtın üyesi olarak böyle bir iş yapamayız. Yaparsak, dünya karşısında çok zor durumlara düşeriz. Bakınız, Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı tarafından hazırlanmış olan ve Türkiye'nin de uymak zorunda bulunduğu sözleşmeler ne diyor.

87 Sayılı Sözleşme :

Madde 2 — İşçiler ve işverenler hiç bir ayırım gözetilmeden, önceden izin almaksızın, istekleri örgütleri kurmak ve - salt tüzükte bağlı kalınarak - bu örgütlere girmek hakkına sahiptirler.

Madde 3 — İşçi ve işveren örgütleri, tüzük ve yönetmeliklerini düzenlemek, yöneticilerini serbestçe seçmek, yönetim ve faaliyetlerini teşkilâtlandırmak ve faaliyet programlarını düzenlemek hakkına sahiptirler.

Kamu yetkilileri bu hakkı sınırlayacak her türlü müdahaleden ve keza bu hakların kullanılmasını önlemekten memnudurlar.

İşçi ve işveren örgütleri idari yoldan feshedilemez ve faaliyetleri geçici de olsa durdurulamaz.

98 Sayılı Sözleşme :

Madde 1 — Çalışanlar, çalışmaya ilişkin sendikal özgürlüğe saldırı teşkil eden her türlü ayırım fiillerine karşı tam bir korunmadan kesin şekilde yararlanırlar.

TÜRK-İŞ'İN DENSİZLİKLERİ DEVAM EDİYOR

Bunca olaylara rağmen Türk-İş yöneticileri densizliklerini hiç pervasızca sürdürmektedirler. Son yaptıklarına bakarak diyebiliriz ki, bu kişilerde zerrece utanma duygusu yoktur. Türk-İş'in sendikacılığı kısıtlama manevralarına karşı direnen DİSK yöneticileri tutuklanmışlardır. Bu olayın bir ağırlığı vardır. Bu ağırlık insanı dünya alem karşısında ezer. Onun için olayın baş sorumluları olan Türk-İş yöneticilerinin biraz düşünmeleri gerekir. Ama, hayır adamlar düşünmeğe tövbeli.

Onlar, yaptıklarının üstüne tüy dikercesine, DİSK'in Ankara Temsilciliğini tahrip ettiriyorlar. Kendilerine bağlı sendikaları toplayıp melânetlerini devam ettirmek için çareler arıyorlar. DİSK aleyhine rezilane bildiriler dağıtıyorlar. Türk-İş'e bağlı dürüst sendikaları çökertme planları kuruyorlar. Yapı-İş örneğinde görüldüğü gibi, mert sendikacıları ortadan silmek için silahlı şebekeler peydahlıyorlar. İzmir meydanlarında, Adana meydanlarında, Bursa meydanlarında devrimci sendikalara karşı kin ve küfür saçıyorlar.

Hey be, bu zihniyet, bu tutum karşısında insan tiksinti duyuyor. Sendikacılıkta böylesine iğrenç, böylesine sinir bozucu bir zihniyet olmaz. Avrupa'da, meselâ İtalya'da ve Fransa'da ayrı tutumlarda konfederasyonlar vardır. Ama oralarda bırakınız örgütlerden birinin diğeri hakkında bu çeşit tertiplere girmesini, hakim çevrelerden böyle tehdit ortaya atıldığında, o değişik görüşlerdeki konfederasyonlar aralarında sımsıkı birleşirler.

Sonra bırakınız sebebiyet vermeyi, bir konfederasyona bağlı işçiler gaddarca işten atılırken, öteki konfederasyon susmaz. Susması, korkunç bir şey olur. Çünkü işçi dayanışması diye bir şey vardır. İşçinin gücü bu dayanışmadan gelir. Dayanışma zor zamanlar içindir. Bu dayanışmanın icaplarına uymamak ayıptır. Hele bu dayanışmayı yıkmak hainliktir.

Türk-İş yöneticileri, üzerlerine aldıkları korkunç rol icabı, ötedenberi işçi dayanışmasına karşı çıkmışlardır. Bütün büyük olaylarda işçileri birbirine düşürme yolları aramışlardır. İşçi Partisi'nin kuruluşunda böyle olmuştur. Yapı işçilerinin meclise yürüyüşlerinde böyle olmuştur. ATAŞ grevinde böyle olmuştur. Zonguldak olaylarında böyle olmuştur. Son İstanbul olaylarında da böyle olmuştur.

GEVELEMELER

Türk-İş yöneticileri, Sendikalar Kanunu üzerindeki değişiklik için «sarı sendikacılığı ortadan kaldırmak» gerekçesini öne sürdüler. Yalan bu. Sarı sendikaları bizzat patronlar ve Türk-İş kurdurmuştur. Esasen, Türk-İş ayarında bir konfederasyon ile bugünkü patronlar iktidarı, sarı sendikacılığa

karşı olamaz. Böyle bir şey eşyanın tabiatına aykırı düşer. Böyle olsa, ilk elde Türk-İş'in ortadan kalkması gerekir. Çünkü, Türk-İş sarı sendikanın daniskasıdır. Yeri gelmişken belirtelim ki asıl sarı sendikacılık, işçileri kapitalist düzenlerin sürdürülmesine vasıta yapan sendikacılıktır. Bu da, Türk-İş'in sendikacılığıdır işte...

Başka bir iddia da, «sendika sayısını azaltmak» hikâyesidir. Bu da yalandır. Türk-İş, sendikaları ufalamak için elinden geleni yapmıştır. Biz çok iyi biliyoruz ki, Türk-İş yapı işçileriyle karayolları işçilerinin bir sendika altında toplanmalarını özel gayretlerle engellemiştir. Ges-İş sendikası karşısında «Tes-İş sendikası» nı özel gayretlerle kurmuştur. Yapı-İş Sendikası'nı özel gayretlerle parçalayarak «Çimse-İş sendikası» nı kurmuştur. Bunlar somut misallerdir.

VE GERÇEK

Ama Tunç, eveleye geveleye sonunda baklayı ağzından çıkarmıştır. Asıl maksat, devrimci sendikacılığı ortadan kaldırmaktır. «Devrimci Sendikalar, İhtilâlci sendikalardır... bunlar bu düzeni yıkacaklardır... rejimi korumak için tedbir almak şarttır... tedbir, Sendikalar Kanunu üzerindeki değişikliktir...»

Toplumsal sorumluluk duygusundan yoksun Çalışma bakanı da, döne döne ve oynanan oyunun tabiî seyri içinde, Tunç'un ağzına düştü. Evvelce sarı sendikacılık masalları okuyan Bakan, senatoda yaptığı konuşmada «Sendikalar Kanunu rejimin emniyeti meselesidir,» dedi.

Mesele ortada: Demek, bu soygun düzenini korumak için dürüst sendikacılığı ortadan kaldırmak lâzımdır. Hesap budur. Bu hesap yanlıştır, sökmeyecektir. Çünkü evvel emirde, halkla uyuşmadığı için, bu düzen yaşama şansından mahrumdur. Çökmeye mâhkum bir düzen üzerine kurulan hesapların tutmayacağı da besbellidir.

Uzun lâfın kısası, halk soygunculuğu hesaplarıyla, sosyal gelişmelerin kanunlarına karşı durulamaz. Dünya dönmektedir. Dünya döndükçe de üzerinde toplumsal ilerlemeler olacaktır. Tarihin hükmü budur. Toplumsal ilerlemelerden çıkarları bozulanlar ne yapsalar ne etseler nafiledir... Bir yerde bir zamanda, Türk-İş gibi bir konfederasyon da olsa, AP gibi bir iktadar da olsa nafiledir.

TOSUN KAYA

anti-eklektika

—I—

Karışıklığa gelen bir mesele var: Çağımızın **esas** çelişmesi meselesi. Bilindiği gibi, bu konuda iki tez çatışmaktadır. Bu tezlerden birine göre, çağımızın dünya çapındaki esas çelişmesi, sosyalizmle kapitalizm arasındaki çelişmedir. Öbürüne göre ise, çağımızın esas çelişmesini, emperyalizmle ezilen halklar, daha doğrusu ezilen milletler arasındaki çelişme oluşturmaktadır. Aslında bu karşıt tezlerden her ikisi de, ideolojik dayanağını, çağımızı sosyalist devrimler ve milli kurtuluş hareketleri çağı (ayrıntılı şekilde istenirse: «Özü kapitalizmden sosyalizme geçiş olan ve büyük Ekim İhtilâli ile başlayan çağımız, birbirine karşıt iki toplum sistemi arasındaki mücadele çağıdır; sosyalist devrimler ve milli kurtuluş devrimleri çağıdır; emperyalizmin çökme, sömürgeci sistemin yok olma, ve sosyalizm yoluna giren yeni halkların bu yolda ilerleme, sosyalizm ve komünizmin bütün dünya ölçüsünde zafer kazanma çağıdır.») şeklinde tanımlayan ortak bir belgede (81 Partinin 1960 Bildirisinde) bulmaktadır. Bunun nedeni, adı geçen belgenin, çağımızın ayırdedici niteliği üzerine **açıklayıcı** değil, **tasvir edici** bir tanım vermiş olması, ve bu durumun, bilimsel bir tahlil girişiminden çok, bir uzlaşma girişimine bağlı bulunmasıdır. (Bu uzlaşmanın meyvaları, 1962 yılından beri, toplanıyor!)

Ama burada sözünü etmek istediğim karışıklık bu değil. Bazı arkadaşların, yıllar yılıdır öylesine tartışılan bir meseleyi, İskender-i Kebir misali çözme merakına kapılarak, ama ortada biraz farklı bir metodla çözülmesi gereken bir kördüğüm olduğu için, içine düştükleri, dolayısıyla mesele etrafında yarattıkları bir karışıklıktan, bir sis perdesinden söz etmek istiyorum.

Açıkça ve kısaca söylemek gerekirse, bu konudaki düşüncelerinin bir süredir ANT dergisinde geliştirildiğini gören bazı arkadaşlara göre, çağımızın esas çelişmesinin sosyalizmle kapitalizm arasındaki çelişme mi, yoksa

emperyalizmle ezilen milletler arasındaki çelişme mi olduğunu tartışmaya aslında hiç de gerek yoktur. Çünkü sosyalizmle kapitalizm arasındaki çelişme, çağımızın temel (fondamentale) çelişmesidir. Bu böyle olduğuna göre, geriye **esas** (principale) çelişme olarak, bu ikisinden, emperyalizmle ezilen milletler arasındaki çelişme kalmaktadır. Öyleyse, çağımızın **esas** çelişmesi, emperyalizmle ezilen milletler arasındaki çelişmedir, Bu, iki kere iki dört gibi, böyledir.

İnsanın şaşası geliyor, bunca saçlı sakallı adamın, bu kadar basit bir şeyi göremeyip de, esas çelişme şuydu, yok buydu diye, bunca yıldır birbirini yemesine... Gerçi incir çekirdeğini doldurmayan şeyler için, bazı saçlı sakallı adamların birbirini yemesi hiç de görülmedik şeylerden değildir. Değildir ya, sakın bu işte bir bildikleri olmasın? Gerçekte de, bir bildikleri var gibi geliyor bana. Öyleyse, nedir o bildikleri, onu kavramaya çalışalım.

Bunun için, baştan başlayalım, ve **esas** çelişme nedir, **temel** çelişme nedir, aslında hep bildiğimiz bu şeyleri, şöyle bir kere daha, kafamızdan geçirelim:

«Bir şeyin ya da bir olayın karmaşık gelişme sürecinde birçok çelişme vardır; ama bunlardan birinin varlığı ya da gelişmesi, öteki çelişmelerin varlığını ve gelişmesini belirler ya da bunlar üzerinde etkili olur ki, işte bu, esas çelişmedir » (Mao). «Zaten her süreçte, içlerinden biri belirleyici durumda bulunan birçok çelişme var olduğu içindir ki, karmaşık bir süreç söz konusu olmaktadır.» (Bettelheim).

Demek neymiş? Bunca saçlı sakallı adam, karmaşık dünya devrimci mücadele süreci içindeki belli-başlı çelişmelerden (bunları dört çelişme diye ezberlemeyen kaldı mı?) hangisinin varlığının ya da gelişmesinin, öteki çelişmelerin varlığını ya da gelişmesini belirlediğini, onlar üzerinde etkili olduğunu araştırıyor, ve bütün o çelişmeler arasında ikisi üzerinde karar kılarak, bunlardan hangisinin, yani sosyalizmle kapitalizm arasındaki çelişmenin mi, yoksa emperyalizmle ezilen milletler arasındaki çelişmenin mi **esas** çelişme olduğunu tartışıyor, bu vesileyle de, herhalde bir nedeni olacak, birbirlerini yiyorlarmış.

Peki, bu iki çelişmeden birini **temel** çelişme kategorisine havale edip, yıllar yılıdır süren bu tatsız dalaşmadan neden kurtulmuyorlar? Bana sorarsanız, **temel** çelişme **teorik** kategorisinin **teorik** muhtevasını akıllarından çıkarmadıkları için. Gene bilindiği, ama anlaşılan bir kördüğümü çözmenin heyecanıyla unutulmuş olduğu gibi, **temel** çelişme, üretim güçlerinin gelişme düzeyiyle, üretim ilişkilerinin karakteri arasında, ama boşlukta değil, **belirli bir üretim biçiminin içinde** söz konusu olan bir çelişme kategorisidir. Öyleyse, **iki üretim biçimi arasında,** hele birbirine karşıt iki toplum sistemi **arasında,** temel çelişme kategorisi, asla, kesinlikle söz konusu edilemez, edilmemelidir. «Biz ettik, oldu!» da denilemez. Teorik kavramları paşa gönlünüze göre kullanamazsınız. Birbirine karşıt iki toplum sistemi **arasındaki** çelişmenin **temel** çelişme olup olmadığı tartışılamaz. Birbirine karşıt iki toplum sistemi arasındaki çelişmenin, ancak ve ancak, **esas** çelişme olup olmadığı tartışılabilir. Bunca zamandır yapılan da, belki bazılarına incir çekirdeğini doldurmaz, hattâ yanlış bir iş gibi görünmesine rağmen, budur.

Şimdi, buraya kadar açıklamaya çalıştığım duruma düşen arkadaşlar, dünya devrimci süreci açısından, sosyalizmle kapitalizm arasındaki çelişmeyi temel çelişme kategorisine havale etmemekle beraber, bunu, emperyalizmle ezilen milletler arasındaki **esas** çelişmeye göre **tâli** çelişme olarak değerlendiren (çünkü bir süreçte bir esas çelişme vardır) kimselerle, kendilerine özgü bir yoldan da olsa, pratik (ve ideolojik) bakımdan, aynı çizgi üzerinde birleşiyorlar. Bu çizgi üzerinde görülen bütün **farklılıklar**, ancak **tutarsızlıklarla** açıklanabilir.

Dünya devrimci süreci açısından saptanan çizgi üzerinde tutarlı olmak için, her şeyden önce, çağımızın ayırdedici niteliği (özü), esas çelişmesi, ve buna bağlı olarak, dünya çapındaki esas devrimci güç arasındaki sıkı ilişkiyi gözden kaçırmamak gerekir.

Çağımız, özü bakımından, sosyalist devrimler çağıysa, çağımızın esas çelişmesi, sosyalizmle kapitalizm arasındaki çelişme, ve esas devrimci gücü de, dünya sosyalist sistemi ve uluslararası işçi sınıfıdır.

Çağımız, özü bakımından, milli kurtuluş hareketleri çağıysa, çağımızın esas çelişmesi, emperyalizmle ezilen milletler arasındaki çelişme, ve esas devrimci gücü de, (hiç eğip bükmeden söylemek gerek), ezilen milletlerin geniş köylü yığınlarıdır.

Bu kopmaz ilişkiyi gözden kaçırmanın kişiyi ne gibi sonuçlara götürebileceği üzerine sadece bir örnek vermiş olmak için, ANT (haftalık) dergisinin 10 Mart 1970 tarihli 167. sayısında yayınlanan «Demokratik Halk İktidarı» başlıklı yazıdan üç cümle alacağım. Bu yazının bir yerinde; «Sosyalist ülkelerin emperyalizme karşı mücadelelelerinin yanısıra, özellikle geri kalmış ülke halklarının anti-emperyalist mücadeleleri, günümüzün en belirgin özelliğidir» denerek, yanlış yorumlamıyorsam, milli kurtuluş hareketleri, «günümüzün en belirgin özelliği», yani çağımızın ayırdedici niteliği olarak değerlendiriliyor. Ama, gene yanlış yorumlamıyorsam, dünya çapındaki esas devrimci güç konusunda, aynı cümlenin 9 satır üstünde: «Öte yandan, emperyalizmin karşısındaki en büyük örgütlü güç, sosyalist ülkeler ve dünya işçi sınıfıdır», ve tesadüfe bakın, tam 9 satır altında da: «Dünya proleter devriminin başarı yolu, sosyalist ülkeler dışındaki halkların, kendi ülkelerindeki egemen ve gerici sınıfları devirerek iktidara gelmesi, yani devrim yapmalarıyla açılacaktır» şeklinde bir değerlendirme yapılabiliyor.

Bu tutarsızlık, sosyalizmle kapitalizm arasındaki çelişmeyi çağımızın **temel** çelişmesi, ve emperyalizmle ezilen milletler arasındaki çelişmeyi ise çağımızın **esas** çelişmesi olarak değerlendirmeye de sıkı sıkıya bağlı gibi görünüyor bana.

Aslında tutarsızlığa, seçmeciliğe (eklektizme) düşmemek için, bu türlü yanlışlardan arınmanın yanısıra, bazı ilkel bilgileri de hiç unutmamak gerekir.

Bunlardan bir kaçını yineleyelim (tekrarlayalım) :

Sosyalist devrim, işçi sınıfı devrimidir; anti-emperyalist ve anti-kapitalist bir öz taşır.

Milli kurtuluş devrimi, köylü devrimidir; anti-emperyalist ve anti-feodal bir öz taşır.

Milli kurtuluş devriminde, bu devrime köylü devrimi karakteri veren ve esas devrimci güç olan geniş köylü yığınlarının, proleter-olmayan sınıf ve tabakalar temsilcileri tarafından yönetilmesi ve bunun sonucu, anti-emperyalist (milli) ve anti-feodal (demokratik) görevlerin tamamen üstesinden gelinememiş olması, milli kurtuluş devrimini milli kurtuluş devrimi olmaktan çıkarmaz. Başta kendi tarihimiz olmak üzere, özellikle son yirmi yıllık dünya tarihi, proleter olmayan sınıf ve tabakalar temsilcileri tarafından yönetilen milli kurtuluş devrimi örnekleriyle doludur.

Farklı nitelikte milli kurtuluş devrimleri, hepsi de milli ve demokratik bir öz taşıdığı için, farklı nitelikte milli demokratik devrim anlayışlarına temel olmuştur.

Milli kurtuluş devrimleri, proleter-olmayan sınıf ve tabakalar tarafından da yönetilebilir. Ama bir milli kurtuluş devriminin proletarya ve partisi tarafından yönetilmesi, bu devrimin, kesintisiz devrim süreci içerisinde, sosyalist devrime dönüşmesi olanaklarını yaratır. Az da olsa, son yirmi yılın tarihi içinde, bunun da örnekleri vardır.

Esas devrimci güç olarak köylü yığınlarına dayanmakla birlikte, proletarya yönetiminde oluşturulan, ve kesintisiz devrim süreci içinde sosyalist devrime dönüştürülen milli kurtuluş hareketi, belirli bir milli demokratik devrim anlayışının temelini teşkil eder, ve bilindiği gibi, milli demokratik devrim anlayışının bu türü, Çinli ideologlar tarafından, «evrensel bir model» olarak sunulmaktadır.

Ama yukarda sıralanan ilkel bilgilerin akılda tutulması bile, ancak belirli somut şartlar içinde geçerlilik taşıyan bu «evrensel model» in, hiç de evrensel bir model olmadığını anlamamıza yeter.

Bu model'in geçerli olabilmesi için, devrimci hareketin, daha milli kurtuluş devrimi evresinde, proletarya tarafından yönetilmesi şarttır. Aksi halde, bu evre geride kaldıktan sonra, bu model geçerliliğini yitirir. Ve emperyalist bağımlılık ilişkileri içinde bulunan siyasi bağımsızlığına sahip ülkeler bakımından ancak bu model içinde çok belirli bir anlam taşıyan milli cephe, kesintisiz devrim, demokratik halk iktidarı, asgari program gibi kavramlarda, gecikmiş, ya da saptırıcı bir kitabîlik olmaktan öte bir anlam taşımaz.

Öyleyse, dünya devrimci süreci açısından, çağımızın ayırdedici niteliği, esas çelişmesi, ve dünya çapındaki esas devrimci güç konusundaki yanlış değerlendirmelere dayanması bir yana, hepsi de emperyalist bağımlılık ilişkileri içinde bulunan ve birbirlerinden farklı sosyo-ekonomiko-politik şartlara sahip bütün ülkeler için, hiç bir ayrım gözetilmeksizin önerilen «evrensel» milli demokratik devrim stratejisi, «evrensel» bir strateji olarak (ve bu anlamda alınmak şartıyla: **Çin çizgisi**) kesinlikle yanlıştır.

— II —

Ülkemizdeki MDD'ciler, bana kalırsa, iki nedenle MDD'ci olmuşlardır: 1) Sosyalist olmadıkları için; 2) MDD'ciliği sosyalizmin gereği saydıkları için.

Burada, sosyalist olmadıkları için MDD'cilik oynayanları bir yana bırakarak, MDD'ciliği sosyalizmin gereği sanan arkadaşlar üzerinde durmak istiyorum.

Ayrıca açıklamak gerekli mi, bilmem: Burada MDD'cilerden söz ederken, yarı-feodal, yarı-sömürge bir ülkede, esas devrimci gücü proletarya ve partisinin yönetimindeki geniş köylü yığınlarının oluşturduğu bir milli kurtuluş hareketini sosyalist devrim haline dönüştürmeyi gözeten kimseleri düşünüyorum (tabii bunu yaparken, bu kategori içinde saydığım MDD'ci arkadaşlardan çoğuna bir rasyonellik izafe ettiğimin farkındayım).

Sosyalizmin gerekleri vardır. Ama sosyalizmin, «bir defada ve hiç değişmemek üzere» saptanmış gerekleri yoktur. (Sosyalizmin gerekleriyle, sosyalizmin temel ilkelerini karıştırmayalım; ya da, sosyalizmin gerekleri derken, örneğin belirli bir MDD stratejisi gibi, sosyalizmin temel ilkeleri dışında kalan «gerekleri» söz konusu ettiğimizi gözden kaçırmayalım). Sosyalizmin, bir ülke çerçevesinde, zaman içinde değişen gerekleri olduğu gibi, aynı zaman dilimi içinde, ülkeden ülkeye değişen gerekleri de vardır. Bunu unutan kimselerin, doktrinerler sınıfında «bina okumak» la meşgul oldukları söylenebilir.

MDD'ci arkadaşlarımız, dönüp dönüp bina okuyorlar. Gene de, belli başlı «ideolojik silâh» larını sosyalizmin gerekleri ışığında incelemekte yarar var.

İşe o gürültülü «şişman Bertha» larından, «Milli Cephe» den başlayalım.

Bir defa her cephe, «milli» etiketini taşımak zorunda değildir. Bunun şartları vardır. Milli Cephe'den söz edebilmek için, cephe içindeki **temel** sınıf karşıtlıklarının tâli plâna geçmesi, başka bir deyişle, egemen üretim biçiminin karşıt **temel** sınıfları arasında, cephe içinde bir ittifak kurulmuş olması gerekir. Buna göre, proletarya yönetimindeki bir cepheninin «Milli Cephe» etiketini taşıması, ancak burjuvazinin de o cephe içinde bulunmasıyla mümkündür (Cephenin «ismiyle müsemma» olması için).

Bazı MDD'ci arkadaşlar, milli burjuvazinin mutlaka bu cepheye katılacağı görüşündedir. Ancak, burjuvazinin sözü geçen kesiminin, «milli» olduğu için mi Milli Cephe'ye katılacağı, yoksa Milli Cephe'ye katıldığı (ya da katılacağı) için mi «milli» olduğu (ya da olacağı) meselesi, kendileri için pek o kadar açık bir mesele değildir. Hattâ böyle bir meselenin varlığından bile haberli olmamaları, ve bunu: «Yumurta mı tavuktan çıkar, tavuk mu yumurtadan?» biçiminde bir oyun olarak değerlendirmeleri de mümkündür.

Gerçekte böyle bir mesele vardır, ve bunun nedeni, milli burjuvazinin «milli» liginin, aslında birbirinden farklı iki düzeyde söz konusu edilmesinin mümkün olmasıdır.

Birincisi teorik düzeyde. Kısaca söylemek gerekirse, teorik düzeyde toplumsal gurupların üretim ilişkileri içindeki yeri göz önünde tutulduğu için, milli burjuvazi dendiği zaman, akla bir ülkenin sanayici burjuvazisi gelir-ya da gelmelidir.

İkincisi ideolojik düzeyde. İdeolojik düzeyde toplumsal gurupların siyasi

mücadele içindeki yeri gözönünde tutulduğu için, milli burjuvazi dendiği zaman, akla burjuvazinin anti-emperyalist mücadeleye katılan (yani Milli Cephe içinde yer alan) kesimi gelir-ya da gelmelidir.

Milli burjuvazinin teorik kapsamıyla ideolojik kapsamı arasında her zaman ve her yerde tam bir uygunluk (buradaki uygunluk, geometrik bir uygunluk şeklinde anlaşılmamalı) bulunmayabilir. Bunun genel nedeni, emperyalizmin sömürülen ülkelerdeki toplumsal tabanının zaman içinde (ve ülkeden ülkeye) gösterdiği değişikliktir.

Klasik (diyelim) emperyalizmin sömürülen ülkedeki toplumsal tabanını, esas itibariyle, feodal toprak sahipleri ve komprador burjuvazi (teorik düzeyde: ticaret burjuvazisi) oluşturuyordu. Bu durumda, «milli» burjuvazinin teorik kapsamıyla ideolojik kapsamı arasında tam bir uygunluktan söz edilebilirdi; ve genellikle burjuvazi yönetiminde zafere ulaştırılan milli kurtuluş devrimleri, bunun böyle olduğunu kanıtlar.

Yeni-sömürgecilik dönemi emperyalizminin sömürülen ülkedeki toplumsal tabanını ise, esas itibariyle, sanayici burjuvazi ve çoğunlukla asker-sivil aydınlar kesiminin sağ kanadı oluşturmaktadır. Bu durumda, «milli» burjuvazinin teorik kapsamıyla ideolojik kapsamı arasındaki uygunluk, iyiden, iyiye bozulmuş bulunmaktadır.

İşte «milli» burjuvazinin, «milli» olduğu için mi Milli Cepheye katılacağı, yoksa Milli Cepheye katıldığı (yada katılacağı) için mi «milli» olduğu (yada olacağı) meselesi, bundan ötürü bir anlam taşımakta; MDD'ci arkadaşlar «milli» burjuvazinin varlığı ya da yokluğu konusunda bundan ötürü tartışmakta; zaman zaman da bu konuda fikir değiştirmektedirler .

«Milli burjuvazi vardır ve Milli Cepheye katılacaktır» şeklinde düşünen MDD'ciler, «Milli Cepheci» olarak tutarlı davranmakta, ama yanılmaktadırlar.

«Milli burjuvazi yoktur, ya da olsa bile Milli Cepheye katılmıyacaktır, ya da katılması şüphelidir» şeklinde düşünen MDD'ciler, «Milli Cepheci» olarak tutarsızlığa düşmekte («milli» burjuvazinin katılmadığı, ya da katılmasının şüpheli olduğu bir Milli Cepheden söz etme tutarsızlığına), ama doğru söylemektedirler.

Yani MDD'ci arkadaşlar tutarlı oldukları zaman yanılmakta, tutarsızlığa düştükleri zaman, hiç değilse bu konuda, doğru söylemektedirler.

Bir çizgi, sizi belirli bir meselede, tutarlı olmakla doğru söylemek arasında bir seçme yapmağa zorluyorsa, o çizgi üzerinde iyiden iyiye düşünmeniz gerekir.

Aslında MDD'cilerimizi bu noktaya getiren şey, Türkiye'nin **esas** çelişmesini saptama konusunda düştükleri yanılgıdır. Ama, MDD'ci oldukları için bu yanılgıya düştükleri de söylenebilir.

Gerçekten, MDD'cilere göre, emperyalist bağımlılık ilişkileri içinde bulunan **bütün** ülkelerin **esas** çelişmesi, emperyalizmle (bir avuç işbirlikçi bir

yana) milletin bütünü arasındaki çelişmedir. Bu, değişmez. Türkiye de emperyalist bağımlılık ilişkileri içinde yaşayan bir ülkedir. Öyleyse, emperyalizmle (bir avuç işbirlikçi bir yana) Türk ulusunun bütünü arasındaki çelişme, Türkiye'nin **esas** çelişmesidir. Bilimsel çalışmaların görevi, bunun böyle olduğunu kanıtlamakdır.

Bu böyle olduğuna göre, Türkiye'deki devrimci mücadele süreci, dolayısıyla pratik eylem çizgisi, emperyalizmle ulusun bütünü arasındaki **dış** çelişme tarafından belirlenecektir. Başka türlü düşünmek... diyelim ki, çok ayıptır.

Oysaki ben başka türlü düşünüyorum. Emperyalizmin silâhlı saldırısı, yani savaş gibi, bir ülkedeki devrimci mücadele süreci üzerinde, **geçici bir süre,** bütün iç çelişmelerden çok daha etkili bir dış faktör sözkonusu olmadıkça, o ülkedeki devrimci mücadele sürecini belirleyen **esas** çelişmeyi iç planda (yani sınıfsal düzeyde) değil, dış planda (yani ulusal düzeyde) aramak -tabii tutarlı bir tutum sözkonusu olduğu sürece-, metafizik mekanist materyalizme, dolayısıyla sosyalizmin sadece gereklerine değil, temel ilkelerine de aykırı düşmekten başka bir anlam taşımaz, diyorum.

Bu konuda, muteber bir tanık da gösterebilirim. Mao, 1937 Ağustos'unda «Çin gibi yarı-sömürge ülkelerden» söz ederek, şöyle yazıyordu :

«Emperyalizm böyle bir ülkeye savaş açtığı zaman, bir avuç hain dışındaki bütün sınıflar emperyalizme karşı milli bir savaş vermek için, geçici bir zaman birleşirler. Bu gibi zamanlarda emperyalizmle bu ülke arasındaki çelişme, ana çelişme (esas çelişme anlayınız -TK.) olur ve memleketteki çeşitli sınıflar arasındaki çelişmeler (feodal sistem ile büyük halk kitleleri arasındaki ana çelişme dahil) geçici olarak tâli duruma düşer. Çin'de 1840 Afyon Savaşı, 1894 Çin-Japon Savaşı, 1900 Yi Ho Tuan Savaşı ve bugün Çin-Japon Savaşında durum budur.

Fakat başka bir durumda çelişmelerin nispî durumları bir değişme geçirir. Emperyalizm savaş baskısını tam uygulamayıp, sömürmesine devam için işine geldiği gibi nispeten yumuşak politik, ekonomik, kültürel tedbirleri benimserse, bu yarı-sömürge ülkelerdeki yönetici (hâkim) sınıflar, emperyalizm ile anlaşarak, büyük halk kitlelerini beraberce sömürmek için bir ittifak kurarlar. Bu gibi zamanlarda, çoğu zaman, halk kitleleri, emperyalizmle feodal sınıfın kurduğu ittifaka karşı başkaldırarak iç savaşa girişirler. Emperyalistler ise, doğrudan doğruya harekete geçmeksizin, halkın sömürülmesi ve ezilmesi için, bu ülkelerin gericilerine dolaylı yardım yollarını benimserler. Böylece iç çelişme iyice şiddetlenir. Çin'deki 1911 Devrim Savaşı, 1924-27 Devrim Savaşı ve 1927'den beri süren Tarımsal Devrim Savaşında durum budur.» (**Çelişme Üzerine**, «Teori ve Pratik» içinde, **Sol Yayınları,** Ankara 1969, -İkinci Baskı-, s. 55-56).

Mao'nun bu tanıklığı, emperyalist bağımlılık ilişkilerinin varlığının, hattâ Çin gibi yarı-feodal, yarı-sömürge ülkelerde, **esas** çelişmenin- emperya-

lizmle milletin bütünü arasındaki çelişme olarak- her zaman ve mutlaka ulusal düzeyde belirmesi sonucunu vermeyeceğini açıklıkla gösteriyor.

Aynı gerçeği Bettelheim'da da buluyoruz :

«Örneğin sömürgeleşmiş bir ülkedeki esas çelişme, **bağımsızlık savaşı süresince** (altını ben çizdim-T.K.), ulusal özlemlerle emperyalist baskı arasındaki çelişmedir. Bütün öbür çelişmeler bu esas çelişmenin bağrında toplanırlar (onunla kaynaşırlar). Bunu (hem teorik, hem de pratik olarak) kavramayan bir marksist parti, sadece durumu kavramak bakımından değil, ayrıca, ve bundan ötürü, durumun gelişmesini yönetmek bakımından da yeteneksiz kalır. Ayrıca çelişmenin başlıca görünüşünün, esas yönünün ne olduğunu kavramak da zorunludur (örneğin, belirli bir anda, bu savaşın öncüsü hangi sınıftır?). Bu savaşta zaferin (kaynaşma süreci, çelişmeden özdeşliğe geçiş), yâni bağımsızlığı elde etmenin, statüyü, bizzat çelişmelerin yapısını birden bire nasıl değiştireceği ve başka bir çelişmeyi (örneğin toprak sahiplerine karşı köylüler, ya da burjuvalara karşı işçiler), mücadelenin yönetimi (yâni yönetimin elde tutulması ya da elde edilmesi) için kavranması gereken yeni esas çelişme durumuna getireceği, ancak bu şartla öngörülebilir. İktidarın ele geçirilmesiyle (yâni siyasi bağımsızlığın kazanılmasıyla-T.K.) yeni bir çelişme yapısı ortaya çıkacak ve bu böylece sürüp gidecektir» («Azgelişmiş Ülkelerde Sosyalizmin Kuruluşu-Geçiş Ekonomisi Sorunları, **Uğural Yayınevi**, İstanbul 1967, s. 30-31).

Bettelheim'in bu ilginç incelemesinde ayrıntılı bir biçimde açıkladığı gibi, her belirli durum içinde, daima belirli bir düzeyde ete kemiğe bürünen bir esas çelişme, ve bütün çelişmelerin bir esas yönü vardır. Esas çelişme belirli bir anda, örneğin siyasi düzeyde, proletarya ile burjuvazi, köylülerle büyük toprak mülkiyeti (feodal rejim) arasında olabileceği gibi, örneğin ekonomik düzeyde, tüketimle yatırım, sanayiyle tarım, hatta kimya sanayiiyle çelik sanayii arasındaki çelişmelerden biri de olabilir. Bir süreçteki çelişmelerin tümü, daima, belirli bir anda, bir esas çelişme tarafından belirlenen yapılaşmış bir karmaşık bütün olarak işlerler. Böylece, toplumsal alandaki bütün çelişmeler, belirli bir anda, belirli bir biçimde kaynaşarak, bir önceki durumdan **nitelikçe** farklı yeni bir durum meydana getirirler. Bu yeni durumda esas çelişme, bir önceki durumun esas çelişmesinden farklıdır, ve durumun yeniliğinden söz edilmesinin nedeni de budur. Çelişmeler, kendi başlarına, soyut olarak değil, Lenin'in deyimiyle: «bizzat nesnelerin özünün bir parçası» olarak dikkate alınınca, aslında her çelişmenin özgül bir çelişme olarak karmaşık bir sürecin varlığına bağlı bulunduğu, yani bu süreç içindeki bir çok çelişmeden biri olduğu görülür. (Çelişmelerin özgüllüğünden söz edildiği zaman, belirli bir anda, bir ülkenin varlık şartlarının, yani üretim güçlerinin gelişme düzeyi, kültürü, gelenekleri, bilinç düzeyi, v.s. özelliklerinin, genel olarak çelişmeler, özel olarak esas çelişme üzerindeki yansımasını düşünmek gerekir). Her yeni durumda, bu karmaşık süreç içindeki çelişmeler arasındaki hiyerarşi değişir; her yeni durumda, bu çelişmelerden biri daima yeni esas çelişmeyi teşkil eder. Bu karmaşık sürecin, süreç içindeki her çelişme üzerinde yansıması, çelişmelerin esas yönünü belirler.

Marksist diyalektik tahlilin meselesi, çelişmelerin nasıl ardarda egemen bir nitelik kazandıklarını ve neden **keyfî** bir şekilde birbirinin yerine geçmeliklerini aydınlatmaktır.

Marksist pratiğin meselesi, **her an**, esas çelişmenin ne olduğunu bulmak, ve onun üzerinde etkili olarak, bir çelişmenin egemen olduğu bir durumdan, başka bir çelişmenin egemen olduğu bir başka duruma geçmenin nasıl mümkün olduğunu anlamaktır.

Diyalektik materyalizm, tarihsel olarak verilmiş ve pratikte gelişmiş bulunan çelişmelerin tahlilini gerektirir. Bunu yaparken, esas çelişmeyle tâli çelişmeleri aynı plana koymaktan kaçınmak, ve bir üretim biçiminin **temel** çelişmesinin üretim alanından başka bir yerde bulunamayacağını da hiç unutmamak gerekir.

Bir toplumun **esas** çelişmesi, bir üretim biçiminin **temel** çelişmesiyle, yani üretim ilişkileri ve üretim güçlerinin gelişme düzeyi arasındaki çelişmeyle karıştırılmamalıdır.

Esas çelişme, belirli bir anda, genel olarak siyasal (ama ideolojik de olabilir) üstyapıda bulunabilir ve çoğunlukla da bu alanda bulunmaktadır.

Devrimci mücadele süreci söz konusu olduğuna göre, **esas** çelişmenin sonuna kadar götürülüp çözümlenmesi, üretim biçiminde, ya da daha doğrusu devletin sınıf yapısında bir değişiklik olması demektir. Aksi halde, tâli-yeniden-kuruluşlara gidilmiş olur ki, bu durum, esas çelişmenin başlıca görünüş şeklinde (esas yönünde) bir değişiklikten başka bir sonuç veremez; örneğin, rejim, ya da siyasal statü değişir; ama devletin sınıf yapısında bir değişiklik olmaz. (Bettelheim'ın adı geçen kitabının 7-30. sayfalarına bakınız).

MDD'ci arkadaşların «ideolojik silâh» larını incelemeye devam ederken, çelişmeler üzerine yapılmış bu özet-açıklamayı göz önünde tutmak yararlı olacak.

Türkiye'nin bugünkü **esas** çelişmesini, emperyalist güçlerle anti-emperyalist güçler arasındaki çelişme alanında aramanın yanlış bir şey olmadığı kanısındayım. Bu alanda, ama bu alanın hangi düzeyinde?

Bilindiği gibi, MDD'cilerimizin tümü, ülkemiz bakımından emperyalist güçler ile anti-emperyalist güçler arasındaki çelişme alanında aranması gereken **esas** çelişmeyi **ulusal** düzeyde buluyor, ve ulusal düzeyde çözümünü öneriyorlar.

Türkiye'nin **bugünkü** esas çelişmesi, gerçekten ulusal düzeyde ete kemiğe bürünseydi, MDD çizgisi belirli bir geçerlik kazanmış ve başarı halinde, emperyalist güçlerle anti-emperyalist güçler arasındaki **esas** çelişme sadece ulusal düzeyde çözümlendiği için, ilk adımda bir rejim, ya da siyasi statü değişikliği sonucu sağlanmış olurdu. Devletin sınıf yapısında bir değişiklik söz konusu edilemezdi. Bunun söz konusu edilebilmesi için, emperyalist güçlerle anti-emperyalist güçler arasındaki çelişmenin, **kesintisiz devrim** süreci içinde, sonuna kadar, yani sınıfsal planda da çözümlenmesi gerekirdi. Kesin-

tisiz devrim süreci söz konusu olduğu zaman, asgari program ve demokratik halk iktidarı gibi meseleler de, **gerçek meseleler** olarak, bir anlam kazanır.

Görülüyor ki, MDD çizgisinin belirli bir geçerlilik, ve ona bağlı olarak, kesintisiz devrim, asgari program, demokratik halk iktidarı gibi meselelerin de, gerçek meseleler olarak bir anlam kazanması (ya da kazanamaması), Türkiye'nin bugünkü **esas** çelişmesinin **doğru** olarak saptanmasına sıkı sıkıya bağlı.Oysaki emperyalist bağımlılık ilişkileri içinde yaşıyan «Çin gibi yarı-sömürge ülkelerde» bile, emperyalist güçler ile anti-emperyalist güçler arasındaki çelişmenin, hangi şartlarda **esas** çelişme olarak ulusal düzeyde (dış planda) belireceğini, yetkili sayılmaları gereken tanıklar aracı ile görmüş bulunuyoruz. Bu şartlar, bugün, Türkiye için söz konusu değil. Bu şartlar, bugün, Türkiye'nin gerisinde bulunuyor. Eğer bugün Türkiye'nin **esas** çelişmesi emperyalist güçlerle anti-emperyalist güçler arasındaki çelişme alanında, ama somut şartlar gereği, **sınıfsal** düzeyde(iç planda) ete kemiğe bürünmüş bulunuyorsa, ve ilerisi için kehanette bulunmak, hele pratik eylem çizgisini kehanet gücü ile belirlemek söz konusu olamayacağına göre, MDD çizgisinin **geriye dönük** bir hareketin ifadesi olduğu, ve ancak bu hareket içinde bir anlam taşıyan ve bu harekete sıkı sıkıya bağlı bulunan kesintisiz devrim, asgari program, demokratik halk iktidarı gibi meselelerin, Türkiyenin **esas** çelişmesini sonuna kadar çözmeye, yani devletin sınıfsal yapısını değiştirmeğe dönük sosyalist devrimci hareket bakımından gerçek birer mesele niteliği taşımadıkları, birer sis bombasından başka bir şey olmadıkları söylenebilir.

MDD çizgisi, bu çizgi üzerinde bulunanların niyeti ne olursa olsun, bu çizgiyi savunan «ideolojik silâhlar» hangi yaldıza bürünürse bürünsün, Türkiyenin bugünkü somut şartları içinde, son tahlilde, devrimci hareketi sınıflar mücadelesi planından sınıflar arası işbirliği planına saptırmaya dönük reformist bir küçük burjuva hareketi çizgisinden, ya da bu hareketin «altın suyuna batırılmış» ideolojik kılıfından başka bir şey değildir.

— III —

Türkiye'nin bugünkü **esas** çelişmesi, kendini sınıfsal düzeyde (İç plânda) göstermektedir, ve kabaca şöyle tanımlanabilir: Kapitalist rejimle, başta işçi sınıfı olmak üzere, tüm emekçi sınıf ve tabakalar, ya da bu güçlerin çoğunluğu arasındaki çelişme. Emekçi sınıf ve tabakalar arasında, yoksul köylüleri, emekçi yönleri ağır basan köy ve şehir küçük burjuvazisini, çeşitli aydın tabakaları göz önünde tutmak gerekir. Bu kategori içinde, «küçük üretici» niteliğini taşıyan köy ve şehir emekçileri önemli bir ağırlığa sahiptir ve bazı MDD'ci arkadaşlar, bu kesimin ya tümünü, ya da büyüklüğü değişen bir kısmını, «milli burjuvazi» sanmak yanılgısına düşmektedirler.

Bu gün, Türkiye'de, pratik eylem çizgisini doğru bir şekilde saptamak bakımından kavranması gereken esas meseleyi, esas çelişmenin «emekçi sınıf ve tabakalar» yönünü oluşturan bütün devrimci güçlerin işçi sınıfı etrafında toplanması, ve geniş köylü yığınlarıyla (yoksul köylüler, ve belki orta köylülerin aşağı tabakaları) ittifak halindeki işçi sınıfının sosyalist iktidarını gerçekleştirme meselesi teşkil ediyor.

Burada, teorik bir soyutlama düzeyinde, kapitalist rejimle çelişme halinde

bulunan tüm emekçi sınıf ve tabakalardan, sadece işçi sınıfının gerçekten devrimci bir sınıf olduğu, öbür emekçi sınıf ve tabakalardan hiç değilse bazılarının devrimci niteliklerinin tartışılabileceği, özellikle «küçük üreticiler»in, devrimci olmaları şöyle dursun, hattâ «tarihin tekerleğini tersine çevirme» özlemi taşıyan bir kategori olduğu bile düşünülebilir. Ama, gene aynı teorik soyutlama düzeyinde, adı geçen sınıf ve tabakaların, «küçük üreticiler» dahil, gerek işçi sınıfına mukadder katılmaları, gerekse işçi sınıfının «görüş açısını» benimsemeleri bakımından, ve o ölçüde, devrimci bir nitelik taşıdıklarını kabul etmek zorunluluğunu da unutmamak gerekir.

Tabii bunu unutmamakla iş bitmez. Hele bunu unutmamakla, ülkemizdeki egemen kapitalist rejimle çelişme halinde bulunan bütün emekçi sınıf ve tabakaları işçi sınıfının görüş açısını benimsemiş gibi değerlendirmek arasında hiç bir ilişki yoktur. Böylesine bir değerlendirme yapılırsa, birleşik emek cephesi içinde ittifaklar meselesi yanlış konmuş, dolayısıyla hayâlî bir çözüme bağlanmış olur.

Bugün kapitalist rejimle çelişme halinde bulunan, ve bunu çeşitli toplumsal hareketler biçiminde gösteren öbür emekçi sınıf ve tabakalar, işçi sınıfından farklı bir görüş açısına, farklı özlem ve amaçlara sahip bulunabilirler. Ne var ki, işçi sınıfı, kendi görüş açısını benimsememiş de olsa, gerici, işbirlikçi burjuvaziye karşı, sermayenin baskı ve sömürüsüne karşı, iktisadi ve siyasi iktidarın mevcut yapısına karşı, «küçük üreticiler» dahil, öbür emekçi sınıf ve tabakalardan gelen her türlü toplumsal hareketi desteklemek, ama onunla **kaynaşmamak;** burjuvaziye ve sermayenin baskı ve egemenliğine karşı bütün toplumsal hareketleri, onlarla **kaynaşmadan,** yâni kendi amacını, siyasi iktidarı ele geçirme amacını bir an bile terketmeden, kendi sosyalist devrimci hareketiyle tek bir devrimci dalga halinde birleştirmek zorundadır.

İttifaklar meselesinin bam teli burada görünüyor.

İşçi sınıfının, burjuvaziye ve sermayenin baskı ve sömürüsüne karşı çıkan öbür emekçi sınıf ve tabakalarla birleşik emek cephesi içinde oluşturacağı ittifak, sosyalist olmayan program ve ilkeler üzerinde bir uzlaşma anlamına gelmez.

Ve bu ittifak, her zaman bir asgari program hazırlanmasını zorunlu kılmaz.

Asgari program, ittifaklar meselesine değil, her program gibi ister istemez ittifaklar meselesini de göz önünde tutmakla beraber, aşamalı devrim meselesine bağlıdır.

Sosyalist partiler, sosyalist devrimden önce, sosyalist devrimin gerçekleşmesi bakımından zorunlu her hangi bir demokratik devrim aşaması öngörürlerse, bu aşamayla ilgili bir asgari program hazırlar, daha doğrusu, kendi sosyalist programlarında, «programın demokratik kısmı» şeklinde bir bölüme yer verirler.

Sosyalist partilerin programları, her zaman, hangi nitelikte olursa olsun tüm demokratik devrim aşamalarında da, sosyalist bir nitelik taşır.

Yani asgari program söz konusu olduğu zaman da, bu böyledir.

Örneğin, MDD'ci arkadaşlar bir asgari programdan söz ettikleri zaman, kendi kendileriyle tutarlı davranmaktadırlar. Çünkü, sosyalist devrimden önce, sosyalist devrimi gerçekleştirmek için, sosyalist devrime dönüştürülmesi zorunlu bir demokratik devrim aşamasının, bir milli demokratik devrim aşamasının gerçekleştirilmesini şart saymaktadırlar.

Ama asgari program konusundaki anlayışları, kendi düşünce çerçeveleri içinde bile, tutarsızdır.

Tabii bu tutarsızlık, marksizm-leninizm açısından söz konusu olmaktadır. Başka bir açıdan değil.

Bir defa asgari programı bir ittifak programı olarak düşünmekte, ve işçi sınıfı partisinin programını, demokratik devrim gerçekleşene kadar, asgari programa indirgemektedirler.

Oysaki, asgari programın, ya da işçi sınıfı partisinin sosyalist programının demokratik kısmının görevi, işçi sınıfının burjuvaziye karşı mücadelesini kısıtlayan engellerin ortadan kaldırılmasıdır.

Öyleyse, program konusunda sosyalistlere düşen ilk mesele, sosyalist hareket karşısındaki esas engelin saptanmasıdır. Yoksa mevcut engelleri kronolojik bir sıraya koymak değil!

MDD'ci arkadaşların, «birinci adım»a kadar, programı asgari programa indirgediklerini söyledim. Oysaki Lenin, daha 1897'de, yani burjuva demokratik devriminin hazırlanması aşamasında, demokratik görevlere özel bir önem veren, bu görevleri programın ve bütün devrimci eylemlerin temeli yapmak isteyen devrimcileri şiddetle eleştiriyordu («Rus Sosyal demokratlarının görevleri»).

Gene Lenin, sosyalist mücadele dendiği zaman (tabii burjuva demokratik devrim aşamasında), sınıflar rejimini yıkmak ve sosyalist bir toplumu örgütlemek amacıyla, kapitalistler sınıfına karşı mücadeleyi anlıyor, ve bu mücadelenin, demokratik devrim aşamasında, siyasi özgürlüğü kurmak ve ülkenin siyasi ve sosyal rejimini demokratlaştırmak için yürütülecek mücadeleyle bir arada, ama onunla **kaynaştırılmadan** yürütülmesini öneriyordu.

Oysaki MDD'ci arkadaşlar, «asgari program», «proleter devrimciliği», «demokratik eylem», v.s. adına, sosyalist mücadelenin, «birinci tepe alınana kadar» ertelenmesini öneriyorlar. (Bu öneri, en açık şekilde, «Partimiz Milli Cephedir» özdeyişiyle ifade edilmiştir).

Lenin, gene aynı dönemde (1895-1902 arası), işçi sınıfının demokratik eyleminin, öbür devrimci sınıf ve tabakaların demokratik eylemleriyle kaynaştırılmasının, bizzat demokratik hareketi zayıflatacağını; işçi sınıfı bakımından kaynaştırılması gereken şeyin, işçi sınıfının demokratik ve sosyalist mücadelesi olduğunu, yani işçi sınıfının demokratik ve sosyalist mücadelesinin tek bir sınıf mücadelesi halinde kaynaştırılması gerektiğini düşünüyordu.

Oysaki MDD'ci «marksist-leninist» arkadaşlarımız, bu konuda da, Lenin'le tam bir karşıtlık halindedirler. Onlara göre, **kaynaştırılması** gereken şey,

işçi sınıfının demokratik eylemiyle öbür «milli» sınıfların demokratik eylemleri; ve **ayrılması** gereken şey de, işçi sınıfının demokratik ve sosyalist mücadelesidir!

Görüldüğü gibi, MDD'ci arkadaşlarımızın «asgari program» konusundaki anlayışları, kendi düşünceleri çerçevesinde, ama marksist-leninist açıdan, tamamen tutarsızdır. Ne var ki, bir açıdan tutarsız olan, başka bir açıdan pekalâ tutarlı olabilir. Bu noktada da, MDD'ci arkadaşlar, marksist-leninist olmakla, tutarlı olmak arasında, bir seçme yapma durumunda bulunuyorlar.

— IV —

Şimdi gene, Türkiyede pratik eylem çizgisini saptamak bakımından kavranması gereken esas meseleye dönebiliriz: Yani esas çelişmenin birleşik emek cephesini oluşturan bütün devrimci güçlerin işçi sınıfı etrafında toplanması, ve geniş köylü yığınlarıyla ittifak halindeki işçi sınıfının sosyalist iktidarını gerçekleştirme meselesine.

Türkiyenin **esas** çelişmesini aslında bir emek-sermaye çelişmesi olarak tanımladığım dikkatten kaçmamıştır. Oysaki, emek-sermaye çelişmesinin, kapitalist üretim biçiminin temel çelişmesini ifade ettiğini biliyoruz.

Temel çelişmeyle **esas** çelişmeyi mi karıştırıyorum; yoksa Türkiyenin **temel** çelişmesi **esas** çelişme haline gelecek kadar şiddetlenmiş midir?

Ne biri, ne öteki.

Bilindiği gibi, kapitalist üretim biçiminin temel çelişmesi, üretim güçlerinin gelişme düzeyiyle, kapitalist üretim ilişkileri arasındaki çelişmedir; ve bu çelişme, sınıflar mücadelesi plânında, burjuva-proleter çelişmesi olarak yansır. Emek-sermaye çelişmesi, burjuva-proleter çelişmesi anlamında kullanıldığı zaman, kapitalist **üretim** biçiminin temel çelişmesini ifade eder. Oysaki, emek teriminin kapsamının, proleter teriminin kapsamından çok daha geniş olduğu açıktır. Emek terimi, proleter olmayan, işçi sınıfı dışında kalan emekçi sınıf ve tabakaları da kapsar. Ama, emek-sermaye çelişmesinin burjuva-proleter çelişmesini ifade etmek için kullanılması o kadar geniş bir yaygınlık kazanmıştır ki, bunu en azından bir «galat-ı meşhur» olarak, bu yaygın anlamında kabul etmek zorundayız.

Zaten böyle olduğu için, Türkiyenin **esas** çelişmesini tanımlarken, kapitalist rejimle başta işçi sınıfı olmak üzere, tüm emekçi sınıf ve tabakalar arasındaki çelişme, v.s. gibi uzunca bir ifadeyi, kısaca emek-sermaye çelişmesi şeklinde formüle etmekten, aslında bu formülasyon tanıma çok uygun düştüğü halde, kaçındım.

Bu kısa açıklamayı: 1) **temel** çelişmeyle **esas** çelişmeyi karıştırmadığımı; 2) Türkiyenin **temel** çelişmesini **esas** çelişme haline gelecek kadar şiddetlenmiş sanmadığımı belirtmek için yaptım. Türkiyenin **temel** çelişmesi, **esas** çelişme haline gelmemiştir; ama ikisi arasında, çapları birbirinden farklı ortak merkezli iki daire gibi, bir çakışma vardır.

Peki, Türkiyenin **temel** çelişmesi **esas** çelişme haline gelmediyse, yani burjuva-proleter çelişmesi, devrimci mücadele sürecinin bütününü belirleye-

cek bir keskinlik kazanmadıysa, sosyalist devrimci mücadeleden, işçi sınıfının sosyalist iktidarından nasıl söz edilebilir?

Aslında, bu sorunun cevabı, çelişmeler üzerine yapılan özet-açıklamada, «pratik olarak» mevcuttur. Ama bu cevabı, «teorik» formülasyonu içinde ifadeye çalışalım.

Devrimci mücadelenin, mutlaka **temel** çelişmeye dayanarak başlaması gerekmez. Hattâ **temel** çelişmenin **esas** çelişme haline geldiği durum dışında, devrimci mücadelenin **temel** çelişmeye dayanarak başlaması hiç gerekmez. Devrimci mücadele, **esas** çelişmeye dayanarak başlar. «Pratik eylem çizgisini, **esas** çelişme belirler».

Öyleyse, devrimci mücadelenin, örneğin anti-kapitalist bir nitelik taşıması için, kapitalist üretim biçiminin **temel** çelişmesinin çok şiddetli bir dereceye varmış olması, **esas** çelişme haline gelmesi şart değildir.

Devrimci mücadele, **esas** çelişmeye dayanarak başlar, devrimci mücadelenin somut şekli, ülkenin **esas** çelişmesi tarafından belirlenir ama, hattâ **esas** çelişmenin Türkiyedeki gibi (yukarıda açıklandığı şekilde) «emek-sermaye» çelişmesi olmadığı ülkelerin devrimcileri bile, **esas** çelişme üzerinde durmakla yetinmedikleri, daha doğrusu **esas** çelişmeyi sonuna kadar çözümlemek bakımından, bağımlılık ilişkileri içinde bulundukları emperyalist sistemin, yani kapitalizmin (kendi ülkelerinde kapitalizm egemen üretim biçimi haline gelmemiş olsa bile) temel çelişmesini (siyasi planda) çözmeyi kendilerine iş edindikleri ölçüde, devrimci mücadele, dolayısıyla devrim, sosyalist bir karaktere bürünür.

Kaldıki, Türkiyedeki egemen üretim biçiminin adı, kapitalizmdir. Kapitalizmin **temel** çelişmesi, Türkiyenin **temel** çelişmesidir. Türkiyenin esas çelişmesi, temel çelişme ile çakışma halinde, burjuvazinin, sermayenin baskı ve sömürüsüne tüm emekçi sınıf ve tabakaların karşı çıkması anlamında, «anti-kapitalist» bir nitelik taşımaktadır.

Bu anlamdaki «anti-kapitalist» bir mücadeleyi, birleşik emek cephesini oluşturan sınıf ve tabakaların niteliği açısından, sosyalist devrim mücadelesi olarak değerlendirmek yanlış olmaz mı?

Olmaz. Çünkü sosyalist devrim mücadelesini, daima «saf» bir burjuva-proleter mücadelesi olarak düşünmek yanlıştır. Çünkü, «asla saf bir üretim biçimi yoktur. Daima, bütün özgül çelişmeleri, esas çelişmesi ve tâli çelişmeleri ile birlikte, tarihsel olarak verilmiş bir toplumsal kuruluş vardır». Sosyalist devrim mücadelesi, ancak ideolojik soyutlama düzeyinde «saf» bir burjuva-proleter mücadelesi olarak düşünülebilir, teorik tahlil düzeyinde değil. Devrimci mücadelenin somut meseleleri karşısında ideolojik soyutlama düzeyinde kalmak, bunda direnmek, kişiyi olsa olsa, «aşırı solcu» bir görünüş altında, mevcut kapitalizmin, «saf» bir sosyalizmi, yani tüm burjuva demokratik görevlerden arınmış bir sosyalizmi mümkün duruma getirecek kadar «saf»laşmasını bekleyecek bir oportünizme götürebilir. Zaten bu türlü bir «aşırılık», oportünizmin her zamanki «yakışıklı» profilidir. Cepheden iyi foto vermeyen oportünizm, profilden, çoğunlukla «aşırı solcu» görünür.

Geriye, birleşik emek cephesi içindeki ittifaklar meselesi kalıyor. İşçi sınıfı bakımından, bu cephe içinde, sosyalist olmayan program ve ilkeler üzerinde bir **uzlaşma** söz konusu değildir. O halde, cephe içi ittifak, sosyalist bir program üzerinde **uzlaşma** şeklinde mi olacak?

Şüphesiz hayır. Sosyalist bir program üzerinde uzlaşanların yeri, işçi sınıfının görüş açısını benimseyen «küçük üreticiler» dahil, sosyalist partidir. Ve ittifakın parti dışında olacağını söylemek, aslında gereksiz bir yinelemeden (bir totoloji'den) başka bir şey değildir. İttifak, elbette, tarifi gereği, sosyalist parti dışında, birleşik emek cephesi içinde olacaktır. İttifaktan söz edebilmek için, en az iki ayrı, iki bağımsız gücün, belirli bir platform üzerinde, bir araya gelmesi gerekir.

Birleşik emek cephesi, hangi platform üzerinde kurulacak? Sosyalist bir platform üzerinde kurulamayacağını biliyoruz. Öyleyse, birleşik emek cephesi, ortak **amaçlar** üzerinde değil, ortak **mücadele hedefleri** üzerinde kurulabilir. Ortak mücadele hedeflerini, burjuvazinin sermayenin baskı ve sömürüsü belirler. Tüm emekçi sınıf ve tabakaların, birbirinden farklı amaçlarla üzerinde birleştikleri ortak ve somut mücadele hedefleri, birleşik emek cephesi içindeki ittifakın uyduruk olmayan, gerçek platformunu meydana getirecektir. Ayrıca, somut ortak hedefleri gözeten birleşik bir devrimci mücadele, işçi sınıfı açısından, henüz işçi sınıfının görüş açısını benimsememiş durumda bulunan geniş emekçi yığınlarına,, bunu benimsetmenin en uygun yollarından biri olacaktır.

İşçi sınıfının, tüm emekçi sınıf ve tabakaların mevcut düzene karşı duydukları özgül muhalefetlerinden doğan tüm toplumsal hareketlerini, bu hareketlerle **kaynaşmadan**, ama onları kendi sınıfsal amacı yönünde, kendi öncülüğünde, tek bir devrimci dalga halinde birleştirme girişimi; işçi sınıfı öncülüğünde kurulacak birleşik emek cephesini karakterize eden bu girişim, devrimci mücadelenin sosyalist niteliği belirleyecektir.

Bitirmeden önce, kısaca da olsa, birleşik emek cephesi içinde önemli bir yeri olması gereken «küçük üreticiler» meselesi üzerinde durmak istiyorum.

Herşeyden önce, bu kategoriyle ilgili olarak «tarihin tekerleğini geriye çevirme» özleminden, teorik soyutlama plânında, yükselme çağındaki, yani üretim güçlerinin gelişmesine katkıda bulunduğu dönemdeki burjuvazinin, feodaller ve orta sınıflarla birlikte, «tek bir gerici yığın» teşkil etmediğini belirtmek bakımından söz edildiği unutulmamalıdır.

İkinci olarak, bugün ülkemizde **esas** gerici güç, sosyalist mücadele karşısındaki esas engel haline gelen burjuvaziyle çatışma haline düşen «küçük üreticiler»in, tabii bunlardan işçi sınıfının görüş açısını benimsemeyen büyük kısmının, «Ecevit solculuğu»nun esas toplumsal tabanını oluşturduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Gerçekten, «Ecevit solculuğu» tarafından «sol sosyolojik güçler» olarak adlandırılan şey, «ezilen sınıf ve tabakaların», yani tüm emekçi sınıf ve tabakaların, işçi sınıfının görüş açısını benimsememiş bulunan geniş kesiminden başka bir şey değildir, ve bu kesim içinde, «küçük üreticiler,» özellikle köylü

«küçük üreticiler» önemli bir yer tutmakta, ve «Ecevit solculuğu», her şeyden çok bu kategorinin, işçi sınıfının görüş açısına aykırı çıkarlarını ifadeye çalışmakta, bu kategorinin ideolojik ifadesi olma yönünde ilginç bir gelişme göstermektedir. Aynı anlayış içinde, «sağ sosyolojik güçler» denilen şey, toprak ve sermaye aracıyla «ezen ve sömüren» sınıf ve tabakalardan, yani esas itibariyle sanayi, ticaret ve tarım burjuvazisinden başka birşey değildir.

Kaba bir yaklaşımla, «Ecevit solculuğu»nun, örneğin üretim ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi» derken, devletin sınıf niteliğinde hiçbir değişme olmaksızın, mevcut düzen içinde, iktisadi ve siyasi egemenliğin sadece **görünüşünde** bir değişme olmasını gözlttiği, bir bakıma «tarihin tekerleğini tersine çevirmek» istediği, ve «demokratik halk devrimi» parolasının, aslında kendine özgü bir MDD'cilik anlayışını dile getirdiği düşünülebilir.

Bu konuda, şimdilik, sadece tartışmaya açık şeyler söylenebilir. Dolayısıyla, söyleyeceklerim, tartışmaya açık şeyler olacaktır.

Lenin, burjuva demokratik devrim aşamasında, mutlakiyete karşı mücadele eden bütün toplumsal hareketlerin tek bir devrimci akım içinde desteklemesi gereğinden tekrar tekrar söz ediyordu. Bu hareketlerin, amaç ve nitelik bakımından ne kadar farklı şeyler oldukları bilinmektedir.

Bugün, gerici büyük burjuvazinin egemenliği altında, burjuvazinin ve sömürülen ülkelere özgü «tekelci» sermayenin baskı ve sömürüsüne karşı mücadele eden, mücadele yeteneği taşıyan bütün toplumsal hareketlerin, birleşik emek cephesi içinde desteklenmesi gereğinden söz etmek, acaba yanlış mı olur? Hele özellikle «küçük üreticiler»e dayanan bir hareket söz konusu ise, ve küçük meta üretiminin, sosyalist devrimden sonra, hangi türden olursa olsun, kapitalist üretim'den çok daha uzun ömürlü olacağı, sosyalist geçiş ve kuruluş dönemi gereklerine uzunca bir süre belirli bir uyma yeteneği taşıdığı, tarihi deneyler tarafından açıkça gösterildikten sonra?

Evet, «Ecevit solculuğu», yanılmıyorsam, mevcut düzen **içinde**, ama gene de mevcut düzene **karşı**, daha açık bir deyişle, siyasi ve iktisadi egemenliğin **mevcut yapısına karşı** bir mücadeleyi öngörüyor. Bu hareketin **ilerici** ve **gerici** niteliklerini bu çerçeve içinde değerlendirmek gerekir.

Ama «Ecevit solculuğu», solculuk mudur? Bana kalırsa: 1) mevcut düzenin siyasi ve iktisadi yapısına karşı olduğu için (bu yapının **gerici** büyük burjuvazinin sınıf egemenliğini cisimleştirdiğini unutmadan); 2) işçi sınıfının görüş açısını henüz benimsememiş de olsa (ve «Ecevit solculuğu»nun asıl bu noktada bir «duvarcılık» girişimi olduğunu bilerek), mevcut düzene karşı «ezilen sınıf ve tabakalar»a dayanmak istediği için, «Ecevit solculuğu»na, tırnak içinde de olsa, «solcu» demek, ve bu hareketin mevcut konjonktür içinde **ilerici** niteliğini vurgulamak, bütün devrimci hareketleri tek bir devrimci dalga halinde birleştirme ilkesi açısından, hiç de yanlış olmaz.

Çünkü, birleşik emek cephesi öncüsünün meselesi, burjuvazi ve sermayenin baskı ve sömürüsüne karşı, ülkedeki bütün muhalefet unsurlarına omuz vermek, sosyalist devrimci mücadelesi bakımından, onlarla asla **kaynaşmaksızın**, ama somut mücadele hedefleri üzerinde **ittifak** ederek, bütün muhalefet hareketlerinden yararlanmaktır.

NURİ YILDIRIM

türkiye'de bölgelerarası dengesizlik üzerine

Genel olarak bölgelerarası dengesizlik sorunu **bir sistem** ve dolayısıyla **bir sınıf** sorunudur. Bütün kapitalist ülkelerde, ekonominin işleyişinin piyasa mekanizması tarafından düzenlenmesi ve dolayısiyle yatırımların ferdî kârlılık kriterine göre yapılmasının bir sonucu olarak, ulusal ekonominin böyle dengesiz bir gelişme göstermesi, bölgelerarası farkların büyük boyutlara ulaşması çokca rastlanabilen ve sistemin kendi mantığı açısından normal bir olaydır. **"Kapitalizmin eşit olmayan gelişme kanunu"**nun ulusal çapta bir gerçekleşmesidir denilebilir buna. Hemen hemen her kapitalist ülkede, en gelişmişinden en az gelişmişine kadar, **kuzey-güney, doğu-batı** gibi bölgesel gelişme farklılıklarının açık bir şekilde mevcut olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir.

İşte Türkiye ekonomisinde de bu genel duruma uygun olarak bölgelerarası farklılık olayı aşağıda göreceğimiz gibi çok keskin çizgiler kazanmış ve ekonomi iyice **ikili bir yapı** özelliğine bürünme yoluna girmiştir. Bölgelerarası farklılık basit bir **nicelik meselesi değil, niteliksel** bir meseledir. Yani gelişmiş-azgelişmiş ülke ayırımında olduğu gibi gelişmiş-azgelişmiş bölge ayırımında da mesele, basit bir gelir farklılığı meselesi olmayıp sanayi-tarım ayırımına tekabül eden **sosyoekonomik bir farklılık** meselesidir. Bu, en çok gelişmiş endüstriyel bir ülke için olduğu gibi, henüz sanayileşmesini tamamlıyamamış genel olarak tarımsal ekonomi hüviyetinde olan bizimki gibi bir ülke için de böyledir, belli derece farkları ile tabii.

GELİR DAĞILIMI

Yukarıda değindiğimiz noktayı, farklılığın basit bir gelir eşitsizliği meselesi olmadığını unutmamak kaydıyla burada bölgelerarası dengesizliği **gelir dağılımı** ölçüsü ile göstermeye çalışacağız.

Türkiye'de illere göre gelir dağılımı üzerine Siyasal Bilgiler Fakültesinden Doç. Dr. Tuncer Bulutay - Hasan Ersel tarafından "Türkiye Millî Gelirinin İller, İmalât Sanayii Gelirinin Ücret ve Kâr Arasında Bölünüşü Üzerine Bir Deneme" başlıklı bir makale yayınlandı. (bkz. SBF Dergisi, C. XXIV Aralık 1969 no: 4) Sıhhatine güvendiğimiz bu araştırmayı yazımızda genişçe kullanacak ve ayrıca araştırmacıların ulaştıkları sonuçları özetleyeceğiz.

1965 Türkiye yurtiçi gelirini (milli gelirden farkı dış alem gelirini dışta bırakmasıdır) illere bölüştüren araştırmada araştırmacılarında belirttiği gibi 67 il fert başına gelirlerine göre sıralanıp ilk 33 ü yüksek, son 34 ü düşük gelirli diye alınırsa bir kaç istisna ile **yüksek** gelirli illerin batıda, **düşük** gelirli illerin doğuda yer aldığı gözükmektedir. Yüksek gelirli grupta yer alıpta doğuda olan iller Elâğız, Rize, Siirt ve Urfadır. Batı da olupta fakir grupta yer alan illerse Çankırı, Denizli, Isparta ve Uşaktır. Fakat araştırmacılar bu son 4 ilin de gelir büyüklüğüne göre sıralanmada 48, 39, 34, 37, ci sırada yer aldıklarına, yani fakir gurupta olmalarına rağmen zengin guruba yakın sırayı işgal ettiklerine dikkati çekmektedirler.

Araştırmacılar illerin gelirleri arasındaki **farklılığın nedenlerini** de şöyle gösteriyorlar :

1 — **Yoğunluk :** İllerin tümü birden alınınca yoğunlukla gelir arasında anlamlı bir ilişki çıkmıyor, fakat imalât sanayii gelirinin tüm gelir içindeki payı % 10 un üstünde bulunan illeri sanayileşme katkısı önemli iller olarak ayırır (ki bu iler 24 tane ediyor) geri kalan illerdeki gelirle yoğunluk arasında ilişki aranırsa **ters yönde** anlamlı bir ilişki bulunuyor. Yani yoğunluk azaldıkça gelir artıyor. Sanayi illerinde yoğunlukla gelirin büyüklüğü paralel gidiyor. (Bu özetlemede araştırmacıların kullandıkları istatistikî katsayıları zikretmeden ilişkiyi lafla anlatma yolunu seçtik.)

2 — **Sanayileşme :** İmalât sanayi geliri payının yüksekliği ile gelirin yüksekliği sıraları arasında aynı yönde bir ilişki mevcuttur. Yani sanayi katkısı yüksek olan illerde, gelirde artma eğilimi göstermektedir. İkinci olarak, **gelir büyüklüğüne göre iller sıralandığında büyük gelirli ilk gruptaki 33 ilde imalât sanayinin tüm gelir içindeki payı** ortalama **0.1396** olduğu halde düşük gelirli ikinci gruptaki 34 ilde aynı payın ortalaması **0,0517** dir. Batı Anadoluda olmalarına rağmen düşük gelir grubunda yer alan iller, imalât sanayinin tüm gelir içindeki payı büyüklüğüne göre sıralamada, genellikle aşağıda (Çankırı 57, Denizli 41, Isparta 51, Uşak 19); Doğu Anadoluda olupta zengin grupta yer alan iller ise aynı sıralamada genellikle önde (Elâzığ 5, Rize 4, Siirt 3, Urfa 39) yer almaktadır.

3 — **Tarımsal ürün kompozisyonu :** Yüksek gelirli 33 ilin 1965 de katkısı hububatta % 61.8 sınaî bitkilerde % 75,3 meyvelerde % 65,3, hayvan ve hayvan ürünlerinde % 49,9 dur. Görüldüğü gibi sınaî bitkilerde en yüksek, hayvan ve hayvan ürünlerinde en düşük katkı söz konusudur. Araştırmacılar buna ek olarak başka bir hesaplama ile de gene zengin grupta sınaî bitkilerin yoğun, fakir grupta hayvan ve hayvan ürünlerinin yoğun üretildiğini, yani yüksek gelirli illerde daha fazla para getiren tarımsal ürünlerin üretildiğini göstermektedirler.

4 — **Verimlilik :** Tarımsal ürünlerin belli başlıları ele alınır doğuda ve batıda hektara kaç kilogram üretildiği araştırılırsa batıda genellikle daha yüksek bulunur. Araştırmacılar 15 çeşit ürünü alıp incelemişler ve 12 sinde batının üstün verimliliğe sahip olduğu, diğer üçünde (Ayçiçeği, tütün, pancar) ise birisinde farkın çok belirgin olmadığı, ikincisinde (tütün) doğunun üstün verimliliğine rağmen doğuda çok az yetiştirildiği, pancarda ise gene (hektara batıda 19 478.60 kg., doğuda 20 539.25 kg.) fazla bir farkın olmadığı (pancarla ilgili yorum bize aittir) sonucuna varıyorlar.

Araştırmacılar 5. ci bir etken olarak yüksek gelirlilikle **ticaretin** katkısı arasında belirgin paralellik arıyorlar, fakat bariz bir şey çıkarılamıyor. Sonuç olarak da farklılıkta toprak ve tabiat koşullarının önemli olduğu, bununla beraber gelir farklılıklarının belirlenmesinde **en önemli** - hiç olmazsa potansiyel - etkenin **sanayileşme** olduğu zikrediliyor.

BÖLGELER ve GELİR SEVİYELERİ

1950 tarım sayımında kullanılan ve ondan sonra birçok istatistiklere temel olan bir bölge ayrımı vardır. Yukarda zikredilen araştırmada her ilin 1965 gelir rakamını alarak bu bölge tasnifine göre her bir bölgenin nüfus oranlarını, gelir oranlarını ve gelir seviyesi sırasını gösteren aşağıdaki tabloyu düzenledik : (1950 den sonra tesis olunan illeri -4 il vardır- gerekli bölgelere yerleştirdik ve ayrıca gerekçesini sonradan açıklayacağımız üzere Zonguldak ilini Karadeniz bölgesinden alıp Marmara Bölgesine soktuk.)

Tabloda görüldüğü gibi adam başına gelirin en yüksek olduğu bölge **Marmara** en düşük olduğu bölge de **Karadeniz'dir.** En yüksek gelirli bölgeyi orta kuzey ve Ege, en düşük gelirliyide kuzeydoğu ve güneydoğu bölgeleri izlemektedir.

Zonguldak ilini Karadeniz Bölgesine dahil ettiğimizde durum çok değişmektedir. Fert başına gelirin 3776,8 TL. olduğu sanayi şehri Zonguldak (fert başına 5847.4 TL. gelirli İstanbuldan sonra Türkiye'nin 2. ci en yüksek gelirli ilidir) Karadeniz'e dahil edilirse Tabloda en fakir bölge gözüken Karadeniz o zaman 6. cı sırayı alıyor. En fakir bölge kuzey doğu oluyor ve onu güney doğu izliyor. Öte yandan en yüksek gelirli bölge değişmiyor.

Gene tablodan görülebileceği gibi en fakir bölge ile en zengin bölge arasındaki **uçurum** çok derindir. En yüksek gelirli bölge Marmara da adam başına gelir **3993,2** TL. dir ve bu rakam en fakir bölgenin adam başına gelirinden (Karadeniz **1218.4** TL.) % **227,7** kadar fazladır.

Nüfus yoğunluğu ile gelir yüksekliği arasında tablodan açık bir ilişki çıkmıyor görüldüğü gibi. En zengin Marmara bölgesi sanayi bölgesi olduğu için nüfus yoğunluğu çok yüksek çıkıyor. Karadenizde ise sanayi olmadığı için nüfus yoğunluğunun yüksekliği toprak kıtlığına dolayısıyla fakirliğe yol açıyor. Fakat genellikle Karadeniz ve 4. cü sırada yer alan orta güney bölgesi istisna olarak dışarıda bırakılırsa ilk sıralarda yer alan gelişmiş bölgelerde nüfus yoğun, son sıralarda yer alan fakir bölgelerde ise nüfus daha az yoğundur. Bu, sanayi bölgeleri ya da daha verimli tarım bölgelerinde nüfusun toplandığı anlamına gelir.

Tablodan çıkartılacak başka bir sonuçta **bölgelerin şehirsel nüfus** oranlarıyla **gelişmişlik dereceleri** arasındaki **sıkı ilişki ve paralelliktir.** En çok gelişen Marmara bölgesinde bu oran % 57.64 (en yüksek oran) ve en fakir bölge Karadenizde % 19.49 (en düşük oran) dır. Diğer bölgelerde de bu oranlar gelir yüksekliğindeki sıralarına göre değişmektedir dikkat edilirse. (Tablonun bu son dizisinde Zonguldak Karadeniz bölgesinde görülmektedir ve gene rakamlar **1965** yılına aittir)

Zenginlikte 4. cü sırayı alan **orta güney** bölgesi öteki zengin bölgelerden ayrılmaktadır. Hem nüfus yoğunluğu düşük hem de şehir nüfus oranı düşük. Bu, bu bölgenin nüfusuna oranla geniş topraklara sahip tarım bölgesi olduğunu, zenginliğinin bundan ileri geldiğini göstermektedir.

İKİ ANA BÖLGE AYIRIMI

Türkiye ekonomisinde ikileşmeyi daha açık görmek için böyle çok sayıda bölge tasnifi yerine ikili bir tasnife gitmek daha yararlı olur sanırız. Bunun için biz, yukarıda tablo I de ilk 5 sırayı alan I, II, III VI ve IX. ncu bölgeleri nispî olarak **yüksek gelirli,** son 4 sırayı işgal eden V, VI, VII VIII. nci bölgeleri ise **düşük gelirli** birer bölge halinde toplayalım. (Zonguldak gene Marmara bölgesinde görünsün)

TABLI I

bölgeler	I orta kuzey	II ege	III marmara	IV akdeniz	V kuzey doğu	VI güney doğu	VII karadeniz	VIII orta doğu	IX orta güney	toplam
nüfus oranı (%)	13.86	15.98	16.85	10.68	6.22	8.64	11.39	7.70	8.69	100.00
gelir oranı (%)	15.06	16.30	30.89	9.24	3.57	5.17	6.37	5.27	8.13	100.00
fert başına gelir (TL)	235.2	2220.9	3993.2	1882.4	1251.9	1304.2	1218.4	1490.9	2037.2	2177.9 (ortalama)
gelir oranı / nüfus oranı	1.086	1.020	1.833	0.865	0.573	0.598	0.559	0.684	0.934	1.000 (ortalama)
zenginlik sırası	2	3	1	5	8	7	9	6	4	
nüfus yoğunluğu (km^2 ye kişi)	38	48	100	41	26	22	59	33	25	41 (ortalama)
şehir nüfusu oranı (%)	39.00	35.08	57.64	38.56	21.05	26.60	19.49	26.20	28.88	34,42 (ortalama)

Hemen dikkat edileceği gibi coğrafi olarak zengin bölge Anadolu'nun **batı** yarısına, fakir bölge **doğu** yarısına tekabül edecektir.

Buradan Aşağıdaki Tablo II yi elde ediyoruz:

TABLO II

	Zengin Bölge Grubu (BATI)	Fakir Bölge Grubu (DOĞU)	TOPLAM
Nüfus or. (%)	66.06	33.94	100.00
İl sayısı	38	29	67
Fert başına gelir (TL)	2624.4	1308.1	
Tarım geliri (%)	69.41	30.59	100.00
Sanayi geliri (%)	86.40	13.60	100.00
Diğer (%)	85.39	14.61	100.00
Toplam gelir (%)	79.62	20.38	100.00

Tablodan açıkça görüldüğü gibi fakir bölgenin gerek toplam gelir gerekse alt gurup gelirler içindeki payı nüfus oranından (% **33,94**) çok **düşüktür**. Zengin bölgede **adam başına gelir,** fakir bölgedekinden % **100,6** kadar büyüktür. Gene dikkat edileceği üzere Doğu'ya ait en düşük oran **sanayi geliri** oranıdır. (% **13,6**).

Aşağıdaki Tablo III, bölgelerin sektörler itibariyle durumlarını daha açık göstermektedir:

TABLO III

(%)	Zengin Bölge (BATI)	Fakir Bölge (DOĞU)
Tarım Geliri	32.43	55.83
Sanayi Geliri	18.63	11.45
Diğerleri	48.94	32.72
Toplam	100.00	100.00

Görüldüğü gibi zengin bölge hem **sanayi** dalında avantaja sahip hem de ticaret, ulaştırma, mali kurumlar, serbest meslekler, devlet hizmetleri vs. gibi alt gurupları kapsayan **"diğerleri"** kesiminde avantaja sahiptir. Fakir bölgenin gelirininin çok büyük kısmını **tarım** oluşturmakta (% 55,83), sanayi ve "diğerleri" adı altında toplanan sektörler bakımından ise Batı'nın çok gerisinde kalmaktadır. Buradan çıkarılacak sonuç, kanımızca; yüksek-düşük gelirlilik yani **zengin-fakir** zıtlığının **tarım-tarımdışı sektör** zıtlığı olduğudur. (Yukarıdaki her üç tabloda da Zonguldak Karadeniz değil, Marmara bölgesinde gösterilmiştir. Bunun nedeni, çok büyük miktarda sanayi gelirine sahip Zonguldak Karadeniz'e dahil edildiği zaman tüm bölgenin (doğunun)

niteliğinin değişmesidir. Gerçekten düşük gelirli bölgede kalan 30 ilden sadece Zonguldak'ta fert başına gelirin Türkiye ortalaması geçilebilmektedir. Meselâ; Zonguldak fakir bölgedeki 29 ile dahil edildiği zaman bu bölgenin geliri içinde sanayi gelirinin payı % 20,84 gibi çok yüksek bir rakama varmaktadır. Bu yanıltıcı duruma meydan vermemek için Zonguldak'ı yüksek gelirli guruba kattık.)

Tarım ürün kompozisyonu bakımından da bölgeler arasında fark belirgindir. 1965 yılı için tarımsal ürün guruplarına göre bölgelerin durumları aşağıdadır (TC, ZB Tarımsal Üretim Değeri 1965).

TABLO IV

(%)	Zengin Bölge (BATI)	Fakir Bölge (DOĞU)	toplam
Hububat	71.2	28.8	100.00
Sınaî bitkiler	84.4	15.6	100.00
Hayvan ve hayvan ürünleri	57.0	43.0	100.00
GENEL ÜRETİM DİĞERİ	69.4	30.6	100.00

Görüldüğü gibi fakir bölgede nüfus oranını geçen bir **hayvan ve hayvan ürünleri** vardır (% 43,0). Onun dışında batı hem hububatta hem de sınaî bitkilerde nüfus oranının çok üstündedir. Oranların büyüklük sıraları da anlamlıdır. Görüldüğü gibi zengin bölgede önce sınaî bitkiler gelmektedir, fakir bölgede ise hayvan ve hayvan ürünleri. Hububat ise her iki bölgede de ortada yer almaktadır.

1950 Tarım sayımından bölgelere göre şehirli aile oranlarını çıkarıp 1965 şehirli nüfus oranları ile karşılaştırdık :

TABLO V

	1 Ortakuzey	2 Ege	3 Marmara	4 Akdeniz	5 Kuzeydoğu	6 Güneydoğu	7 Karadeniz	8 Ortadoğu	9 Ortagüney	Ortalama
1950 şehirli aile oran (%)	27.80	30.55	56.53	30.14	16.59	23.15	14.96	22.86	22.56	29.20
1965 şehirli nüfus oran (%)	39.00	35.08	57.64	38.56	21.05	26.60	19.49	26.20	28.88	34.42

Tablodan görüleceği üzere 1950'de bölgelerin şehirleşme durumu 1965 dekine paraleldir. 1965 deki gibi 1950'de de en çok şehirleşmiş bölge **Marmara** ve en az şehirleşmiş bölge **Karadeniz**'dir.

Diğer bir nokta 1950'den 1965'e olan değişiklikle ilgilidir. Eğer bir an için 1950 şehirli aile oranlarını şehirli nüfus oranı yerine kullanırsak (her bir şehirli aile köylü aileden daha az nüfuslu olacağı için bu varsayım pek doğru sayılmaz ama her bölge için aynı hata işlendiğinden mukayese için çok mahzur yaratmaz) BATI'yı teşkil eden bölgelerde (marmara hariç) şehirleşmedeki artışın DOĞU'yu teşkil eden bölgelerdekinden büyük olduğunu görürüz. BATI'yı oluşturan 5 bölgeye ait (I, II, III, IV, IX) 1950 şehirli aile oranları ortalamasına göre aynı bölgelerin 1965 şehirli nüfus oranları ortalamasının artışı % **18.86** DOĞU'yu oluşturan bölgelerin (V, VI, VII, VIII) ortalamalarındaki artış ise % **12,03**'tür. Tabloda son sütundaki ortalama oranlarındaki artış %17,87'dir.

Şehirleşmeyi endüstrileşmenin bir göstergesi, endüstrileşmeyi de gelişmenin bir göstergesi olarak alırsak, yukarıdaki oranların farklılığı bize zaman içinde **Doğu-Batı uçurumunun arttığını** gösterir.

TABLO VI

(%)	Zengin Bölge (BATI)	Fakir Bölge (DOĞU)	TOPLAM
Aile sayısı oran	66.15	33.85	100.00
Şehirli aile oranı	34.54	18.75	
Kazanç için giden işçilerin oranı	60.41	39.59	100.00
Daimi ziraat İşçiliği yapanlar oranı	66.84	33.16	100.00
Çiftçi olmayan aileler / Köylü aileler	15.79	13.84	
Mal sahibi aile (toprak) / Çiftçi aileler	70.24	76.11	
Yarı mal sahibi aile / Çiftçi aileler	24.58	16.86	
Yarıcı+kiracı+marabacı / Çiftçi aileler	2.86	4.50	
7 ve daha fazla nüfuslu aileler / Toplam köylü aileler	30.40	41.16	

1950 Tarım sayımından yararlanarak düzenlediğimiz yukarıdaki tablo'da **1950'lerde** Türkiye'de doğu-batı farklılaşmasının **belirginliğini** ve ayrıca bu

farklı bölgelerin bazı değişik yapısal özelliklerinin karşılaştırılmasını görüyoruz.

Şehirli ailelerin toplam aileler içinde işgal ettikleri fark çok açıktır.

Kazanç için dışarı giden işçiler oranının fakir bölgede aile oranına göre daha yüksek olması bu bölgeden daha çok işçi gittiğini gösterir. Gerçekten karadeniz bölgesinden giden işçilerin bütüne oranı % 23,51'dir. (9 bölgeden en çok işçi göndereni).

Çiftçi olmayan ailelerin köylü ailelere oranının zengin bölgede yüksek olması, bu bölgede köylerde tarım-dışı faaliyetlerin (esnaflık, el-sanatları vs. gibi) daha çok geliştiğini gösterir ki, bu da anlamlıdır.

Tablodan görülen başka bir nokta da Zengin bölgede toprakta **mal** sahipliği oranının doğudan daha düşük, buna karşılık yarı mal sahipliği oranının yüksekliğidir. Yarıcı, kiracı ve marabacıların toplamının çiftçi ailelere oranının ise doğuda yüksek çıkması beklenilene uygundur, fakat bu son oranların çok fazla farklı olmayışı da dikkate değer.

Başka bir özellik, **büyük aile tipinin** (burada 7 ve daha yukarı kişi) doğu'da (fakir bölgede) batıdan çok yüksek olmasıdır. Bu, gelirleri arttıkça ailelerin daha hızlı parçalandığı, büyük aile tipinin belki de daha ekonomik olması nedeniyle fakirlikle aynı yerde bulunduğu anlamına gelir. Gerçekten 9 bölge ayrımına göre aldığımızda bu büyük aile oranının en yükseğini kuzeydoğu ve karadeniz (sırayla % 45,97, % 43,58) gibi en fakir iki bölgeye ait olduğunu, en düşük oranın ise (% 23,39) ege bölgesi gibi ön sıralarda yer alan bölgeye ait olduğunu ve diğer gelişmiş bölgelerde de bunun izlendiğini görüyoruz.

Yazımızın başında bölgelerarası farklılığın basit bir gelir farklılığından ibaret olmadığını, ekonomik gelişme düzeyinin farklılığının sosyo-ekonomik farklılıklar doğuran **niteliksel** bir mesele olduğunu söylemiştik. Aşağıdaki tablo bunu gösterir niteliktedir.

TABLO VII

	ZENGİN BÖLGE	FAKİR BÖLGE
BİR İLKOKULA DÜŞEN KİŞİ SAYISI (1966-67)	1035	861
BİR ORTAOKULA DÜŞEN KİŞİ SAYISI (1964-65)	33072	45222
BİR LİSEYE DÜŞEN KİŞİ SAYISI (1964-65)	110893	295940
BİR HASTANEYE DÜŞEN KİŞİ SAYISI (1967)	70296	105482
HASTAHANE YATAĞI BAŞINA DÜŞEN KİŞİ SAYISI (1967)	455	945
BİR HEKİME (UZMAN+PRATİSYEN+DİŞÇİ H.) DÜŞEN KİŞİ SAYISI (1967)	1670	6244
OKUR YAZAR ORANI (%) (1965) (6+yaş)	55.73	34.38

KAYNAK: DİE, Eğitim istatistikleri, Yıllıklar.

Tablo VII'de ilkokul başına düşen kişi sayıları hariç diğer tüm rakamlar bölgelerarası derin uçurumu gayet açık yansıtmaktadır. Eğitim, sağlık ve kültür (burada okur yazarlık) durumları arasındaki bu farklılıklar gelişmişlik-geri kalmışlık sorununun nasıl basit bir nicelik sorunu olmadığını gösterir sanırız.

BÖLGELERARASI TOPRAK DAĞILIMI

Tablo VIII 1950'de işletme büyüklüğüne göre bölgelerde ailelerin işledikleri toprak oranları göstermektedir.

TABLO VIII

Toprak dağılımı	Ortalama		I ortakuzey		II Ege		III Marmara		IV Kuzeydoğu		V Akdeniz		VI Güneydoğu		VII Karadeniz		VIII Ortadoğu		IX Ortagüney	
	Aile	Saha	Aile	Saha	Aile	Saha	Aile	Saha	Aile	Saha	Aile	Saha	Aile	Saha	Aile	Saha	Aile	Saha	Aile	Saha
1-100 dönüm	83.95	39.26	74.96	35.93	88.95	45.85	82.62	51.18	78.65	21.44	88.17	46.87	75.10	31.31	95.41	78.64	88.09	47.04	72.30	25.84
100-500 dönüm	14.53	35.93	23.92	52.94	9.19	24.54	16.62	42.07	16.49	24.13	11.15	45.29	22.49	35.88	4.49	18.85	11.21	30.74	25.25	49.87
500-daha yukarı	1.52	24.81	1.12	11.13	1.86	29.61	0.76	6.75	4.86	54.43	0.68	7.84	2.41	32.81	0.10	2.51	0.70	22.22	2.45	24.29
TOPLAM	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

KAYNAK: 1950 Tarım sayımı, İUM

Tablodan en eşitsiz dağılımın **Akdeniz ve güney doğu** bölgelerine ait olduğu, en **eşit** dağılımın ise **Karadeniz** bölgesinde mevcut olduğu görülmektedir.

Bu, bize **toprak dağılımındaki adalet ile bölgenin zenginliği arasında belli bir ilişkinin olmadığı** yönünde bir kanı telkin etmektedir. En fakir iki bölgeden (güneydoğu ve karadeniz) birisi en gayri adil, ötekisi en adil toprak dağılımına sahip, gelişmiş bir bölge olan Akdeniz'de gene en gayri adil dağılıma sahip bölgelerden birisi.

SONUÇ

Başlangıçta belirttiğimiz gibi, kapitalizmin eşit olmayan gelişme kanununun ulusal çapta bir tezahürü olan bölgelerarası gelişme farklılığı, temelinde **tarım- tarımdışı sektörler** (ki bu kesimde ençok sanayi önemlidir tabii) zıtlığı bulunan ve sistemin kendi **öz mekanizması** tarafından yaratılmış bir sorundur. Hiç şüphesiz pür bir tarım ekonomisinde de bölgelerarasında toprakların verim farklılığından doğan belli bir gelir farklılığı bulunabilir. Ama burada söz konusu olan sadece böylesi toprak ve tabiat şartları farklılığının yarattığı basit bir gelir farklılığı değildir. Yukarıda rakamlarla belirtmeye çalıştığımız gibi, farklılık, her ne kadar toprakların **verim farklılığı** ve tarımsal **ürün kompozisyonundaki** farklılıktan etkilenmekteyse de asıl önemli olarak **tarım** ve başta sanayi olmak üzere **diğer** tüm **tarım -dışı** sektörler gurubu arasındaki karşıtlıktan (bölgeler itibariyle) kaynaklanmaktadır. Tarım-dışı sektörlerin büyüme hızı, tarımdan yüksek olduğu için genel olarak tarıma dayanan **DOĞU** ile genel olarak tarım-dışı sektörlere dayanan (ve gittikçe sanayie) **BATI** arasındaki bugünkü uçurum zaman içinde şüphesiz ki daha da büyüyecektir. Alt yapıdaki bu büyüyen farklılaşma toplumun iki kesimi arasında derin **sosyal farklılıklar** yaratacaktır, kaçınılmaz olarak, Ve sorunun çözümü açıktır ki, kapitalizmin dışındadır. Yani bu sorunu ancak, piyasa mekanizmasının alternatifi ve daha ileri yeni bir ekonominin düzenleyici aracı olacak olan **merkezî plânlama** çözebilecektir. **Şuna da dikkati çekmek isteriz:** Türkiye'de bazıları sefaleti ve fakirliği feodalizme özdeş sayıyorlar ve buradan çıkarak Türkiye'de kapitalizmin gelişme derecesinin çok ilkel olduğu sonucuna varıyorlar. Aynı şekilde bazı bölgelerin bir hayli gelişmesine karşılık bir çoğunun en ilkel hayat şartları altında yaşamalarını genel olarak Türkiye'de kapitalizmin gelişmesinin çok geri olduğuna dair bir delil olarak göstermeye kalkınmasın. Bu bir hatadır. Kapitalizm geliştikçe farklılık yeni boyutlar kazanabilir. Kaldı ki, en göz kamaştırıcı ihtişamın yanı başında en akla gelmez sefaletin yükselmesi kapitalizmin de bir kanunudur, yalnız feodalizmin değil.

FEYZULLAH ERTURĞUL

köy enstitüleri, kemalizm, sosyalizm

Bundan önceki bir yazıda (*), köy enstitülerine yöneltilen faşistlik suçlamalarının doğru olmadığını kanıtlamak amacıyla, enstitüleri açan C.H.P. iktidarının burjuva niteliğini sergilemiş, onun faşist uygulamalarından örnekler vererek, faşist niteliği bilinen C.H.P. iktidarınca açıldıkları için köy enstitülerine faşistlik yakıştırmalarında bulunulamıyacağını, tam tersine, köy enstitülerinin kapatılmaları yoluna faşist tek parti yönetimine ters düşmeleri nedeniyle gidildiğini anlatmaya çalışmıştık. Şimdi de, köy enstitülerini kemalist ideolojinin dayanakları sayan ve sosyalist Türkiye özleminin kurumları olarak kabul eden iki ayrı görüş üzerinde duralım :

Dikkatlerin aktüel devrimci olaylar üzerinde yoğunlaştığı bir sırada, üstelik ortada yıldönümü gibi bir vesile de yokken, köy enstitüleri sorununa eğilmek, kimileri için pek ilgi çekici olmayabilir. Ama köy enstitülerine inanan ve hele bu kurumları içinden tanıma olağanı bulamayan bütün Türkiye devrimcileri için bugünkü sosyalist mücadelede yanıltıcı sonuçlar verebilecek olan yorum ve değerlendirmeler karşısında işin aslını arama kaygılarıyla yeniden köy enstitülerine eğilmek de acil bir devrimcilik görevi oluyor.

Kısaca söylemek gerekirse, yeni iddia ve değerlendirmelerden birine göre köy enstitüleri hareketi **«kemalist»**, ötekine göre ise **«sosyalist»** bir harekettir.

Bir sınıflamaya gitmeden bu iki ayrı iddiayı yazının bütünü içinde incelemeye ve ters kanımızı ıspatlamaya çalışacağız.

Önce **sosyalizm** ve **kemalizm** kavramları üzerinde bir açıklığa varmak ve köy enstitüleri hareketinin bunlarla çakışan nitelikte olup olmadığına bundan sonra bakmak gerekiyor.

(*) **F. Ertuğrul, Köy Enstitüleri ve Faşizm, Emek, Sayı 26.**

SOSYALİZM

Bilindiği gibi sosyalizm, üretim araçlarının özel mülkiyetine son vermeyi ve onu bütünüyle topluma mal etmeyi öngören ekonomik ve politik bir sistemdir. Bir toplumda sosyalizme geçilebilmesi için, işçi sınıfının, siyasal iktidarı ele geçirmek amacıyla, müttefiklerinin desteğinde, esasta kapitalizme karşı savaşması ve bu örgütlü savaşın zaferle sonuçlanması şarttır.

Buna göre, köy enstitüleri hareketinin sosyalist bir hareket olabilmesinin ön şartı, bu kurumların kendi kesimlerinde kapitalizme ve onun bütün sonuçlarına karşı savaşarak işçi sınıfının siyasal iktidarını gerçekleştirme amacı gütmeleridir. Köy enstitülerinde bu amacın güdüldüğünü gösteren teorik ve ideolojik çalışmalar olmuş mudur? Örneğin enstitü programında ya da çalışmalarında sosyalist kültür değerlerini yansıtan ögeler yer alabilmiş midir?

KEMALİZM

Kemalizm kavramına gelince, Türkiye toplumunun tarihsel evrimine özgü bu kavram, sosyalizm gibi öyle derli toplu tanımlanacak kesinlikte değildir. Esasen Türkiye'nin devrim stratejisinin saptanmasıyla ilgili tartışmalarda görülen yanılmalarda kemalizmin bu niteliğinin de rolü düşünülürse konunun önemi bir kat daha ortaya çıkar.

Kemalizm, İstiklâl Savaşı'nı izliyen tek partili Cumhuriyet yönetiminin ekonomik ve politik sistemine kondurulan bir deyimdir. Saltanat yönetiminin devrilmesi ve bağımsızlığımıza doğrudan musallat olan kapitalist-emperyalist Avrupanın siyasal yenilgisi sonucunda ortaya çıkan daha iyi bir sosyal gelişme sürecine ad olması, kemalizmi olduğundan daha şirin göstermiş ve giderek onun gerçek niteliğinin herkesçe bilinmesini önlemiştir. Oysa ki adına **«kemalizm»** denilen bu tarihsel sürece baktığımız zaman görülen şudur : Devlet yönetiminde **«asker-sivil aydın»** denilen bir yönetici kadro. Ama bu **«kadro»**, yasama yürütme ve yargılama görevlerinin hiç birinde başına buyruk deyil. Tam tersine, feodal unsurlarla, siyasal iktidarın asıl hakimi burjuvazinin çıkarları yönünde...

Kompozisyon bu olduğu halde neden siyasal iktidarın asıl sahibinin «asker-sivil aydın kadro» denilen küçük burjuva aydınlar olduğu sanısı yaygındır? Çünkü biribirine karşıt iki sınıftan biri, yani burjuvazi, feodal sınıfı tasfiye edebilecek ölçüde güçlü deyildir. Bundan dolayı, her ne kadar egemenlik kendisinde olsa da feodal sınıfın iktidar ortaklığını kabul etmek zorundadır. «Mücadele halinde bulunan sınıfların kuvvetlerinde denge görüldüğü» ya da buna yakın bir durum olduğu zaman, asıl egemenlik daha güçlü temel sınıfta olmak üzere, küçük burjuva aydınlarının yönetimde boy göstermeleri tarihsel bir zorunluktur. Tabiî en çok, daha egemen sınıfın denetiminde oldukları halde, kendilerine **«hakem»** süsü vererek...

İşte bizdeki durum budur ve «asker-sivil aydın kadro» nun **sözde hakem** rolü ile yönetimde bulunduğu bir tarihsel döneme **«kemalizm»** demişizdir.

Kemalizmin, gerçekte kapitalizmin bir örtüsü olduğunu nereden bileceğiz?..

Bilindiği gibi, **«cumhuriyetçilik»**, **«milliyetçilik»**, **«lâiklik»**, **«devrimcilik»**, **«devletçilik»**, **«halkçılık»** (altı ok), kemalizmin temel ilkeleridir. Bu ilkelere sadece kısa kısa bakmakla da kemalizmin burjuva niteliği görülebilir :

CUMHURİYETÇİLİK : Tarihte ilk cumhuriyet feodalizmin krallığı yerine geçen burjuva cumhuriyettir. Yani feodal düzenin yönetim biçimi cumhuriyet olamaz. Bizim Türkiye Cumhuriyeti sosyalist bir cumhuriyet olmadığına göre, kemalizmin **cumhuriyetçilik** ilkesi, olsa olsa burjuva düzeninden (kapitalist üretim biçiminden) ve onun yönetim biçimi olan cumhuriyetten yana olmayı öngören bir ilkedir.

MİLLİYETÇİLİK : Bilindiği gibi, milletlerin doğuşu kapitalizmin doğuşu ile başlar. Yani feodal bir toplumda milletten ve milliyetçilikten söz edilemez. Cumhuriyet döneminde Türk Milleti (halen de olduğu gibi), sınıf çelişkilerinden arınmış sosyalist bir millet değil, burjuva millettir. O halde **milliyetçilik** ten amaç, kapitalist üretim biçiminin egemen sınıfı olan burjuvazinin milliyetçiliğidir. Yani burjuva milliyetçiliğidir.

LÂİKLİK : Feodalizmin doğuşu ve kapitalizmin gelişmesi süreci, ayni zamanda lâikliğin de gelişme sürecidir. Yani kapitalizmden önce lâiklik yoktur. Ve de lâiklik, kapitalizmle birlikte gelir. Nitekim bizde lâiklik Osmanlı feodalitesine, onun hilâfet ve şeriatçılığına karşı Türkiye burjuvazisinin sınıfsal ilkesi olarak ortaya çıkmıştır. Yani onun iktidar sahibi olmasıyla birlikte...

Kemalizmin kapitalizmden başka bir şey olmadığını anlamaya, bu üç ilkesine böyle kısaca değinip geçivermek bile yetiyor.

Geriye kalan üç ilkeden **devletçilik** hiç bir bilimsel değeri olmayan bir ilke, **devrimcilik** ve **halkçılık** ise, asıl kavramlarına oturtulmamış havada ilkelerdir. Ayrıca halkçılık da bilimsel değeri olmayan bir kavramın adıdır.

DEVRİMCİLİK : Gerçekte «devrimcilik» deyil, kapitalizme geçişin gerektirdiği üstyapı değiştiriciliğidir. Şapka, medenî hukuk, öğretim birliği v.b. bunun sonuçlarıdır. Reformculuğa hem de üstyapı reformculuğuna devrimcilik denmiştir. (Bu kez de sosyal demokratlar altyapı reformculuğunu ya da küçük burjuva radikalizmini «altyapı devrimleri» sloganlarıyla devrimcilik olarak yutturma çabasındalar.)

DEVLETÇİLİK : Bilindiği gibi devlet, egemen sınıfların egemenlik aracından başka bir şey değildir. Sınıflar var oldukça devlet de var olmaya devam edecek ve her egemen sınıf, kendi toplumunda devlet makinesine sahip çıkacak, bu makineyi kendi sınıfının yararına kullanacaktır. Bu durumda devletçilik anlamsız bir deyim olmaktan öteye geçemiyor. Ama kemalizmin devletçiliği, **«devlet eliyle kapitalist yetiştirme»** anlamına gelir. Nitekim 1930'lardan sonra yetersizliği görülen liberal ekonomi bırakılmış, kemalizmin ilkelerine «devletçilik» eklenerek devlet eliyle kapitalist yetiştirme yoluna gidilmiştir. Yoksa çoğu kez sanıldığı gibi **«devletçilik»** ilkesiyle devlet, egemen sınıfların (başta burjuvazi ve feodal ortakları) egemenlik aracı olmak-

tan çıkmış değildir. Yani burjuva bireyciliğinden, özel sektörcülükten vazgeçmiş değildir.

HALKÇILIK : Kemalizmin halkçılığı bilimsel terminolojide geçen «halkçılık» değil, tersine, tam anlamıyla bir ütopyacılıktır. Çünkü bu ilke görünüşte sınıf gerçeğini yadsıyan, yani var olan bir şeyi (görünüşte) yoksayan boş bir kalıp olmaktan öte bir şey değildir. **«İmtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kitleyiz»** gibi sloganların gerisinde yatan, gerçekte başta burjuva sınıfı olmak üzere, egemen sınıfların çıkarlarıdır.

Kaldı ki kemalizm, en çok da bilimsel dayanağı olmayan bu son üç ilkesinden alır özgünlüğünü.

Sözü köy enstitülerine getirmeden önce tarihsel kategori değerinde olmadığı görülen kemalizmin burjuva niteliğini daha da açıklıla ortaya koyabilmek amacıyla bazı aktarmalarda bulunacağız. Kaynaklardan birisi, Emin Türk Eliçin'in ANT Yayınları arasında çıkan **«kemalist devrim ideolojisi»** kitabı, öteki de eski Türk Tarihi Kurumu üyelerinden **M. Saffat Engin'in** 1938-1939 yıllarında İstanbul Cumhuriyet Matbaasında basılmış **«Kemalizm İnkilâbının Prensipleri»** adlı üç ciltlik eseri.

Önce Emin Türk Eliçin'den :

Yazar, «kadro» cuların tanımladığı kemalizme karşı çıkarak şöyle diyor:

«Çıplak hakikat şu idi ki, Türk Devrimi asla bu anlamda sosyalist ve kemalist olmamıştı. O, gerek teorik, gerek pratik bakımdan gecikmiş bir millî burjuva rejimiydi, en devletçi gözüktüğü dönemlerde bile esasta özel sermayecilik çizgisi üstünde yürüyordu ve yürüyor.» (Sayfa 59)

Yazar, Atatürk'ün İzmir İktisat Kongresindeki konuşmasını şöyle anlatıyor :

«Realist devlet adamı Atatürk bu tüccar-ağa karmasına karşı direnmemiş, «ticaret hakkındaki düşünceleri iki şekilde tesbit ediyorum: Biri bugüne ait, diğeri atiye ait düşünceler... Bugün için düşündüğüm yegâne şey, kapitülâsyonlardır... Yarına ait olan, Türkiye ticaretinin dünya ticaretiyle rekabet edebilmesi için düşünülmesi lâzım gelen şeyleri bittabi siz tüccarlar benden iyi bilirsiniz» diyerek işi tatlıya bağlamıştır.»)Sayfa 60)

«... 1927'de çıkarılan Teşviki Sanayi Kanunu **ile özel teşebbüslere olağanüstü haklar** ve **ayrıcalıklar tanınmıştır: 1- İşletme kuracaklara parasız arsa vermek, 2- Bir çok vergi ve resimlerden muaflık, 3- Yatırım gelirlerine gümrüksüzlük, 4- Bunları taşımak için vapur ve tren tarifelerinde yüzde otuz indirim, 5- Yüzde on daha pahalı da olsa, devlet daire ve kurumlarının yerli malı alma yükümü.**

Özel yerli endüstriyi geliştirmek için verilen bu olağanüstü haklar, Serbest Fırka kurucusu Fethi Okyar'a bile çok aşırı görünmüş olacak ki, 'bizde devletçilik devlet sermayesini hususi adamlar vasıtasıyla kullanmak şeklinde tecelli ediyor' diyerek durumu protesto etmiştir.» (Sayfa 60-61)

«Halk Partisi liderleri devletçiliği orta-sınıfın, burjuvazinin kaderine öylesine sıkı bağlamışlardı ki, DP'nin ortaya çıkmasıyla bu sınıfın artık devletçilik istemediğini, 'vesayetten kurtulmak' istediğini anlayınca 1950 seçim beyannamesinde partinin yalnız devletçiliği değil, altı-okun tümünü birden Anayasa'dan çıkarmıya hazır olduğunu bildirmekte duraksamıyacaktı: 'Tek parti devrinin icabı sayılarak Anayasa'ya sokulmuş olan 6 umdeyi oradan kaldıracağız.' ». (Sayfa 62-63)

«Devletçiliğin ancak sakınılmaz bir kötülük olduğu düşüncesinin yalnız tek tek siyaset ve iş adamlarına değil, uzman kurullarına bile hakim olduğunu gösteren sayısız kanıtlar vardır. Örneğin: Âli İktisat Meclisi'nin 1933'de verdiği önemli bir raporda devletçilik, 'mecburen başvurulan bir politika' olarak nitelenmekte, devlet işletmelerinin sonradan özel sektöre devredileceği söylenmektedir.» (Sayfa 63)

Yazar, CHP'nin «parti yazıcısı» Alâettin Cemil Bey'in şu sözlerini aktarıyor :

«Kişisel sermayelerle girişilen işler bugün için milletin ihtiyaçlarını karşılayamaz. Millî menfaatların gerektirdiği ivedi işler yine ancak devletin doğrudan doğruya yardımları ve özel sektörle işbirliği sayesinde başarılabilir. Özel girişimlerin hiç başaramıyacağı büyük işleri devletin doğrudan doğruya yapması da gereklidir; ne var ki, serbest vatandaşın sorumluluğu yüklenebildiği her yerden devlet hemen geri çekilmeli ve orada boş kalan maddî-manevî, onları gereksinen başka vatandaşların hizmetine vermelidir. Böylece kemalist devletin yardımcı rolü işadamlarımızın kendilerine yetebilecekleri güne dek sürmeli ve ertesi gün sona ermelidir.» (Sayfa 77)

Başka bir örnek :

Şimdi de **Saffet Engin**'in yukarıda anılan kitabından örnekler :

Yazar, «Kemalizm İnkilâbına Toplu Bakış» bölümünde :

«Bu inkilâb, tam manasıyla bir Avrupalılıktır. Zaten Avrupalı olmamak, bu asırda yaşamamak, hayatı bilmemek, manen ölmektir.» (Cilt I, S. 23)

«... infiradî [bireysel] hayatta en çok ilerleyenler, içtimaî [toplumsal] hayatta da en muteber olurlar. Avrupalıların ve hele Anglosaksonların bugünkü üstünlüğünü, bu iki kabiliyeti âhenkli olarak en yüksek derecelere kadar çıkarabilmelerinde görmeliyiz.» (Cilt I, S. 23-24)

«İşte bütün bu esasları bünyesinde toplayan C.H.P., asırlardan beri bu memlekette mevcut tarihî ve hayatî bir cereyanın, bir gidişin, bir idealin mahsul ve mümessilidir. Bu cereyan, bu gidiş ve ideal, filân veya falan sınıfın menfaatlarını ve iddialarını değil, bu memleketin bütün münevver ve inkilâbcı evlâtlarının -sınıf ve zümre farkı olmaksızın- memleketin kurtuluş ve yükselişi uğrunda besledikleri fikirleri temsil eder. Muasırlaşmak [çağdaşlaşmak] ve teceddüt [yenilik], işte bu cereyanın hulâsası...» (Cilt I, S 26)

«Üzerinde yürüyeceğimiz ve yükseleceğimiz yol, ancak bu yoldur : 'Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için.' ». (Cilt III, S. 298) (Not : Ayni bölümden.)

«Fakat en büyük iş, her ferdin hayatında, kendi mes'uliyetini hakim kılmak, cemiyette şahsî teşebbüs sahibi [özel sektörcü] müsmir [yararlı] vatandaşlar yetiştirmektir. Kanunlar da bu gibi müteşebbislerin mesaîsini kolaylaştıracak mahiyette olmalıdır. [Altını biz çizdik F. E.] (Cilt III, S. 266) (Not : «İktisadî Kemalizm» bölümünden.)

«Kemalizm, cemiyetin kendi kendini idare eden bir şahsiyet kuvveti üzerine salimen kurulabileceği kanaatıdır. Ancak bu esas üzerinde içtimaî bünye sağlam ve azamî derecede inkişafa müsait olur. Şu halde hürriyet yalnız ferdin hakkı değil, ayni zamanda cemiyetin bir zaruretidir.» (Cilt III, S. 272) (Not : «Siyasî Kemalizm» bölümünden.)

«Kemalizm, iki nevi sosyalizmle alâkalı değildir. Bunlardan birincisi, tarihî baştan başa bir iktisadî sınıf mücadelesi olarak göstermeğe çalışır ve beşerî hayatın diğer bütün karakterlerini ve âmillerini ihmal eder. Komünizm denilen bu sistem, içtimaî hadiseleri ve tekâmülü sadece iktisadî âmile atfeder. Eğer ihtiyaç olmasaydı, âlemşümul bir telgraf sistemi kurulmamış olabilirdi; bu doğru da olsa, telgraf sistemini, onu icad edenin ilmî alâkasına da doğrudan doğruya medyun değil miyiz? Demek ki yalnız ihtiyaç değil ayni zamanda bir ilim adamının ilmî alâkası da bu işte methaldardır.

Komünizm şekli, ayni zamanda bütün kıymetleri sâye [emeğe] atfeder, teşebbüsün sevk ve idaresini, sermayenin [altını biz çizdik F.E.], tabiatın tesirini ve içtimaî kuvvetler vasıtasile kıymetlerin düşeceğini ihmal eder. Siyaseten öyle bir sınıf mücadelesi kabul eder ki hakikatta cemiyet içinde biribirinden bu kadar bariz surette ayrılmış, yekdiğerile mücadele halinde bulunan sınıflar mevcut değildir. Cemiyet bir külttür ve insanlar biribirine merbut bir silsile teşkil ederler. Bu silsile üzerinde haddi fasıl ile ayrılmış sınıflar değil, belki biribirine uzaklığı ve yakınlığı itibarile, ve o da yalnız bir bakımdan ayrılmış fertler olabilir. Gerçi bu fertler bir bakımdan biribirine benzeyebilirler. Fakat başka zaviyelerden başka sınıftaki fertlere de benzeyebilirler.» (Cilt III, S. 264-265) (Not : «İktisadî Kemalizm» bölümünden.)

«Şahsiyetlere kıymet vermeyen ve herkesi uluorta müsavi sayan bir halkçılık olamaz. Bazı rejim nazariyelerinde, çok ileri gidilerek, halkçılık namına, tembel fakirleri, hali vakti yerinde ve kültive olmuş çalışkan kimselere üstün tutmak, akıllı ve kabiliyetliyi kıskanmak modası, halkçılıktan çok uzak, çürük bir nazariyedir. Böyle bir ideoloji, bizim inklâbımızla hiç bir suretle ilgili olmadıktan başka, Türk ulusunun sosyal bünyesine ve tarihî aklı selimine uygun değildir.» (Cilt II, S. 138)

«İktisadî hayatta spekülâsyon işine de sosyalistler muarızdırlar. Spekülâsyon, esham alışverişi demektir. Bazıları elinde bulunan esham

kıymetlerinin yükselmesile birden bire büyük bir servet kazanır. Bu kazanılan servet haksız kazanılmıştır, deniyor. Fakat düşünecek olursak, ayni adamın elindeki esham kıymetinin düşmesile büyük bir ziyana uğraması da mümkündür. Böyle bir tehlike vukuunda kendisine kimsenin yardım etmeyeceğini bilerek işe girmiştir. Bundan başka bu işte cemiyetin bir şey kaybettiği yoktur. Çünkü bir taraftan kazanan olduğu gibi diğer taraftan kaybeden vardır. Bir nevi esham yükselirken ayni zamanda diğer bir nevi eshamın düşmesi zaruridir. Spekülâsyon muzır olmadığı ve haksızlığı ihtiva etmediği şöyle dursun, bilâkis borsalarda ve iktisadî hayatta muvazene temini ve eshama hakikî kıymetlerini buldurması itibarile büyük bir faydası vardır.» (Cilt III, S 267) (Not : «İktisadî Kemalizm» bölümünden.)

Şimdi de, Hilmi Yavuz'un Prof. Bernard Levis'ten çevirerek 13 Kasım 1969 tarihli **Cumhuriyet** gazetesinde yayınladığı **«Kemalist Cumhuriyet»** adlı yazı dizisinin 4'üncüsünden bir parça aktararak, yine kemalizm üstüne başka bir değerlendirme görelim :

«Komintern nazariyatçıları, Mustafa Kemal'in bir antikomünist olmasına rağmen, ilerici ve hattâ devrimci **sayılabileceğini belirtiyorlar; çünkü onun Türkiye'de feodalizmin kalıntılarını tasfiye ettiğini, liberal bir tarım** politikası **izlediğini, bir** sınaî **gelişmeyi başlattığını ve kapitalist Batı'nın zorbalıklarına karşı direndiğini söylüyorlardı. Ama 1928-1929 yıllarında Moskova'da görülen genel ideolojik düzenlemeler sonucunda Sovyet nazariyatçıları Türkiye'yi değişik bir açıdan yorumlamaya başladılar. Bu yoruma göre, Mustafa Kemal devrimci bir kahraman olmaktan çıkıyor, bir diktatör sayılıyordu. Sovyet nazariyatçılarına göre, «kemalizm»** artık bir halk hareketi olmaktan çıkmıştı. **Türk köylerindeki feodal kalıntıların bir kısmını tasfiye etmişti ama, kemalizm sosyal temel olarak burjuvazinin üst tabakaları ile büyük toprak sahipleri arasındaki işbirliğine dayanıyordu.»**

«İşte, yeni Türk terbiyesinin felsefesi, böyle millî-demokratik **[altını biz çizdik F.E.] bir idealin felsefesidir diyoruz. Bu felsefe, 19. asırdaki felsefenin mühim değişikliklerle yeniden kuruluşudur. Bu felsefeye göre, fert fayda beklediği ve fayda gördüğü şeylere doğrulukla teşebbüs ettikçe cemiyet de fayda görür.» (Cilt III, S. 16) (Not : «Kemalizmin Terbiyevî Prensipleri ve İnkilâpçılık» bölümünden.)**

BATICILIK

Kemalizmin, **«batıcılık»** deyiminde ifadesini bulan ve çoğunca yanlış anlamalara yol açan bir özelliğine daha değinmek gerekiyor. Yukarıda sergilenen görüşlerden de anlaşılacağı üzere, kemalizmin batıcılığı **«Avrupa Türkiyeciliği»** nden başka bir şey deyildir. Yani Türkiye'nin kapitalist Avrupa benzerinde olması, **Avrupalı Türkiye** yaratılmasıdır amaç. Oysa kemalizm, Avrupa'nın uygarlığını, kültür değerlerini, kimilerine göre de hatta felsefesini almak, ama imtiyazsız sınıfsız bir toplum yaratmak iddiasındadır. Tanzimat batıcılığından da bu noktada ayrıldığını öne sürmektedir. Kapita-

list batının kültür değerlerini, hattâ felsefesini alacaksınız, ama bu felsefeyi ve tüm kültür değerlerini belirleyen sınıf gerçeklerini reddedeceksiniz... Bu, olmazı oldurma boş çabası, ya da bir aldatmacadır. **«Batı uygarlığı»** sorununa gelince... Uygarlığın, batının ya da Avrupa'nın-Amerika'nın tekelinde olamıyacağını ve de olmadığını artık biliyoruz. Gene biliyoruz ki, «batı uygarlığı» demek, yalnız kapitalist-emperyalist dünyanın uygarlığı demektir. Oysa uygarlık uygarlıktır; yani uygarlığın bir vatanı yoktur. Adeta **«kapitalist dünyadan yanayız»** dememek için **«batı uygarlığından yanayız»** denmiştir, denmektedir.

Bakınız Emin Türk Eliçin yukarıda adı geçen kitabında kemalizmin batılılaşma sorunu için ne diyor :

> **«Dergi komşum İsmail Sevin'in yalınçlaştırarak dediği gibi, Batılılaşma, her şeyden önce sermaye biriktirmek demektir. Çağdaş Batı uygarlığı kapitalizm denilen sosyal düzene öylesine sıkı bağlıdır ki, yine İsmail Sevin'in haklı olarak değindiği gibi, Lâtin Amerika ülkeleri -Batı kültüründe ve hıristiyan oldukları halde- örneğin bugünkü Türkiye'den daha batılı sayılamazlar. Bir başka türlü söyleyelim: Kölelik, göçebelik, derebeylik gibi toplumsal gelişmenin geri bir aşamasında bulunan, ya da global kapitalizm (emperyalizm) çağında sömürge ve yarı-sömürge durumuna düşmüş halkların hem siyasal, hem ekonomik bağımsızlığa kavuşmadan, yalnız kültürel çabalarla batılılaşmak istemeleri kalburla su taşımak gibi boşuna bir çabadır. Doğrudur: Bir Brezilya ya da Şili bugünkü hallerinde batılı sayılmaz da, endüstrisini kapitalist düzen içinde kurup burjuva sınıfını yetiştirmiş ve böylece uluslaşma işini tamamlamış olan Japonya, -din ayrılığına ve Çin kaynaklı kültür geleneğine karşın- Batılı sayılır; halk mikado'ya tapsa da kadın kimono giyse de yine Batılı!» (Sayfa : 105-106)**

NEDEN KEMALİZME ÇOKCA EĞİLDİK?

Bütün bu aktarmaları, kemalizmin ezen ve ezilen sınıflar arasında **«hakemlik»** yapmadığını, gerçekte yönetimin burjuva niteliğinin bir örtüsünden başka bir şey olmadığını kanıtlamak amacıyla yaptığımızı sanırım söylemeye gerek yok. Türkiye'mizde, «hiç bir sınıfa egemenlik ve imtiyaz tanınamıyacağını belirten 1961 Anayasa'sına (*) gelinceye dek, yani yarım yüzyıla yakın, bir toplumun hayatı bakımından son derece önemli bazı konuların üstü örtülü kalmıştır. Ne yazık ki, bu kez de **«devrim»** adına yürütülen bazı stratejik hesaplarla, bazı sorunların örtülü -yarı örtülü- kalmasına dikkat edilmekte, çok kişinin haklı olarak bilmediği kanunlarda cirit atılmaktadır. Bizim, aslında kemalizmin övgüsünü yapan iki kişiye sözümüz yoktur. Bunlardan biri, 6-7 yıllık Anayasa özgürlük ortamında (bu kısacık dönemde), kemalizmin gerçek niteliğini öğrenmeye haklı olarak fırsat bulamayan. Ötekisi de, niteliğini bilse bile kemalist yönetim aşamasına inanan, proletaryanın öncülük ve iktidarı iddiasında bulunmadan içtenlikle bu inancını gerçekleştirmeye çalışan. Ama proleter devrimciliği adına ve de bütün bu özelliklerini bile bile kema-

(*) **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1961.** Madde : 4, 12.

lizme toz kondurmayanlar için öyle değil... İttifaksa, bizim kapitalistlerle ve sosyalizme kapalı kapitalizm taraftarlarıyla ittifaka niyetimiz yok. Ama kemalizmi iyice anlayamadan «kemalist» olmuşların ittifakını, hattâ belki de «iştirakini» sağlamanın yolu da kemalizmin eleştirisinden geçer. Bizim de burada yaptığımız budur.

Belki sözü kısa yoldan köy enstitülerine bağlamak gerekliydi. Ama **«devrim»** konusunda sürüp giden stratejik tartışmalara köy enstitüleri sorunu da katılınca ve köy enstitüleri hareketinin devrimci niteliğine inanmış bunca kişinin, köy enstitüleri motifinden hareketle ters yönlere çekilmesi gibi yeni bir durum belirince, kemalizmin ne olduğunu ya da ne olmadığını olabildiğince ortaya koymak da gerekliydi. Köy enstitülerinin «kemalist bir hareket» olduğu belirtilirken, anti-kemalist karşı-devrim (sanki böyle bir karşı devrim olurmuş gibi) tarafından kapatıldıkları da ekleniyor, enstitülü ve enstitücü olanlarda bir «kemalizm» özleminin doğmasına yol açılıyordu. Üstelik kemalizm, stratejik tartışmalar boyunca öylesine allanıp pullanmıştı ki... Örneğin zaman zaman egemen sınıflara başkaldırabildiği, tüccar ve mütegallibe takımını ikinci plâna ittiği, Mustafa Kemal geleneğinin somut şartlardan ağır basabileceği milliyetçi, anti-emperyalist ilkeleriyle kemalizmin ayni zamanda sosyal adaletçi olduğu ... yolunda iddialar görüldü... Ve böylece sosyalizme oldukça açık kişilerin bile kemalistleşmesine elverişli bir ortam yaratıldı. İşte böyle bir ortamda, «köy enstitüleri kemalist bir hareket-tir» iddiasının ve bunun çevresinde söylenen sözlerin gerçeklere uymadığını kanıtlamak üzere, **«kemalizm»** sorununa belki biraz yazının sınırlarını aşacak ölçüde eğilmek, kaçınılmaz bir görevdi. Böylesi iddialarla, köy enstitülerine inanmış devrimciler arasında uç verebilecek kemalizm ütopyacılığını olabildiğince önlemek kemalizmi **olduğu gibi** ortaya koymakla mümkündü. Hem, bir devrim ustasının dediği gibi, «genç kuşakları geriye bakmaya değil, ileriye bakmaya yöneltmeliydi» ve bunun da yolu, grevsiz sendikacılığa, biçimsel parlâmentoculuğa bile kendi koşulları içinde tahammülü olmayan «kemalizm» dönemine bugünün Türkiye'sinde övgüler düzmek değildi.

İTTİFAKLARIN ASGARİ ŞARTI

Son olarak belirtelim ki, işçi sınıfının, gerçekte küçük burjuva aydınları olan «kemalist» lerle ittifakı elbette gereklidir. Ama devrimci ittifakların asgari şartı, kendisiyle ittifak yapılmak istenen sınıf ya da tabakaların gerçek niteliğini bütün incelikleriyle bilmek ve de **bilinmesi için** ortaya koymaktır. Kimilerinin iddia edebileceği gibi bu bir sekterlik değil, en azından sağlam tahtaya basmak ihtiyacından ileri gelen ve de hiç bir zaman elden bırakılmaması gereken devrimci bir uyanıklıktır. Üstelik söz konusu devrimci ittifakları belirleyen, «es geçme», «alttan alma»... hesapları değil, aktüel maddî hayat şartlarıyla çevrili sınıfsal pozisyondur.

Kemalizm sorununu burada bağlayalım ve enstitülerle ilgili söz konusu iddiaları köy enstitüleri gerçeğiyle karşılaştıralım. Öyle sanırız ki, en başta tanımladığımız sosyalizme ve ondan sonra ele aldığımız kemalizme ilişkin karşılaştırmalar üzerinde bundan sonra diyeceklerimiz, bu uzunca girişin ardından daha da iyi anlaşılacaktır.

CHP NELER AÇTI?

Köy enstitülerinin «**kemalist**» ya da «**sosyalist**» kurumlar olup olmadığına bakabilmemiz için bu kurumların açılış, işleyiş ve kapanış koşullarına eğilmek gerekiyor:

Hiç şüphesiz, köy enstitülerinin açılmasını sağlayan «**kemalist**» yönetimdir. Tek parti (C.H.P.) iktidarının köy enstitüleri kararına götüren etmenler nelerdir?

Köy enstitüsü hareketinin 1935 yılında eğitmen yetiştirme çabalarıyla başladığını biliyoruz. C.H.P. iktidarını böyle bir girişime iten, «kemalist rejim» i halk yığınları arasında tutundurma, tabana oturtma isteği olsa gerektir. C.H.P., İstiklâl Savaşı yıllarının coşkunluğundan uzaklaşıldıkça saygınlığını yitirmeye yüz tuttuğunu, dayandığı tabandan kopuk rejimin prestijini sürdürmeye gittikçe zayıflayan hamaset ortamının artık yetmeyeceğini düşünmeye başladığından bu istek ve ihtiyacı duymuş olabilir. Hangi nedenden ileri gelirse gelsin, enstitü egiliminin 1935'lere rastlamasının nedeni ne olursa olsun, C.H.P.'nin, «**kemalist rejim**»**i** halk yığınlarının, özellikle ulaşım ve iletişim olanaksızlıkları içinde olup bitenden pek haberi bulunmayan köylülerin desteğine kavuşturmak istediğini, bunun için de «**ilköğretim seferberliği**» ya da okuma- yazma kampanyası yolundan yürümeyi gerekli gördüğünü söyleyebiliriz.

Bu yargıyı doğrulayan belgelerden biri, Tonguç'un aşağıdaki sözleridir :

> «... **Nazariyelerden, teferruattan, mugalâtalardan, köksüz ve geçici icraatla övünmekten vaz geçerek acı da olsa, 1935'te köylünün karabahtını olağanüstü tedbirlere başvurarak değiştirmek gerektiğini açıkça söylemek lâzımdı. Çünkü köyler ele alınıp, oralardaki insanlar da, kültürün ve modern medeniyetin nimetlerine kavuşturulamayınca, cumhuriyetin yarattığı, dayanmak istediği ülkü ve prensipler sadece birer tatlı rüya tesiri yapıyor, günden güne değerlerini kaybediyordu. Halbuki onun kurucuları daha ilk yıllardan itibaren ilköğretimi yüzde yüz gerçekleştireceklerini Esas Teşkilât Kanunu'na koydukları bir madde ile vaat etmişlerdi.**»

ORTANIN SOLU MU AÇTI?

Bu durumda, köy enstitüleri hareketine C.H.P. içindeki ilerici aydın kanadın ya da o zamanki ortanın solcularının yol açtıkları iddiası yerinde midir? Köy enstitülerinin açılmasına ve yaşamalarına canla başla çalışan üç-beş ülkücü C.H.P.'linin varlığından elbette ki söz edilebilir. Ama bir siyasal iktidarı çevreleyen (kişilerin istek ve iradesinden bağımsız) tarihsel zorunluklar olmaksızın, bir «kadro» nun girişimiyle ve hattâ İnönü gibi tarihsel değeri bilinen bir kişinin teşviki ve insiyatifi ile köy enstitülerinin açılmış olabileceğini hiç sanmıyoruz. Kaldı ki C.H.P. iktidarının kemalist rejimi pekiştirme niyeti ile okuma-yazma seferberliğini gereksindiğini, bunun için de köy enstitüleri girişimine yöneldiğini gösteren başka kanıtlar da var:

Hasan-Âli Yücel, Bakanlığa atandığı günün anıları arasında şunları söyler :

«... Ertesi günü Maarif Vekilliğine tayinim teskeresini aldım ve biraz sonra da Cumhurbaşkanına takdim olunacağım haberi geldi... İnönü Maarif işlerinin ehemmiyetinden söz açtı. İlköğretim meselesine önem verdiğini anlattı ve bilhassa Arıkan zamanında başlanmış olan eğitmen yetiştirilmesine devam etmemi belirtti...»

1943 C.H.P. Büyük Kurultayı'nda saptanan **Millî Eğitim Düsturları** arasında yer alan ilkelerden ikisi şuydu :

«İlköğretimi her vatandaşa ulaştırmak.»

«Cumhuriyet ilkelerini saymak ve sevmek.»

3803 Sayılı Kanun'un gerektirdiği öğretim proğramı henüz hazırlanmadığı için, 1940-1943 döneminde H. Âli Yücel'in program yerine geçen genelgesinde yer alan bir madde aynen şöyle :

«Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, lâiklik, devrimcilik, devletçilik ve halkçılık prensiplerini Türk Milletinin yükselmesi için ana prensipler bilerek çalışacaklar, bu prensipleri hiç bir engel tanımadan hayata tatbik edebilen insanlar olacaklardır.» [Enstitülü öğrenciler. F.E.]

Ayni Genelgenin 12. maddesinde yer alan ilgili direktif de şu :

«Her enstitü ULUS gazetesine ve enstitü faaliyetiyle ilgili meslekî mecmualara abone olacak ve bu vasıtalardan ve radyodan talebenin azamî şekilde istifade etmeleri temin olunacaktır.»

BU İŞ NASIL OLACAKTI?

C.H.P. iktidarının, halk yığınlarının bilinçli desteğini sağlayarak kemalist rejimi ayakta tutma eğiliminde bulunduğunu bu kadarıyla bile görebilmekteyiz. Bu iş nasıl olabilirdi?

Tez zamanda çok sayıda köy çocuğu köy enstitülerinde okutulacak, kemalist ideoloji aşısından geçirilen bu çocuklar yüzde 80 nüfusun barındığı bütün Türkiye köylerine yayılacaklar, hem doğrudan doğruya köy halkı arasında kemalizmin militanlığını yapacaklar ve hem de köy çocuklarına, karabilisiz, köylülere sınıfta okuma-yazma becerisi ve temel bilgiler kazandırarak onların rejimin gereklerini daha iyi kavramalarına imkân hazırlayacaklar.

Hemen belirtelim ki bu tasarı gerçekleşmemiş ve «anti-kemalist karşıdevrim sonucunda kapatıldı» diyenlerin tam tersine, köy enstitüleri, bu kurumlardan umduğunu bulamıyan «kemalizm»in hışmına uğramışlardır.

Neden umduğunu bulamamıştır kemalizm köy enstitülerinde?...

Bir kere hareket köy kaynağına dayalıydı. Çoğunca da yoksul köy çocukları gelmişti enstitülere. Onlar, kişiliklerini burjuva esintilerine kapatan köyün katı gerçeklerinin içinden geliyorlardı. Tabiî, sonucu belirlemeye bir

başına bu yetmezdi. **Tonguç** faktörü de işe karıştı. Tonguç da bir kişiydi ve kişilerin istek ve iradesinden bağımsız toplum yasalarını değiştirmek onun da elinde değildi. Ama Tonguç, bir toplum ya da tarih yasasını değiştirdiğinden değil, C.H.P.'nin kemalist ideolojiyi yayarak rejimi pekiştirme zorunlu ihtiyacı sonucunda toplanan köy çocuklarına, **onların sınıfsal niteliğiyle çakışan** bir yetişme ve çalışma ortamı sağlayabildiğinden dolayı önemlidir. Yani Tonguç, zorunlu bir olaylar zincirinin doğal ve zorunlu bir halkası olabildiği için önemlidir. Aslında Tonguç'un kişiliği de, içinde yetiştiği köy toplumunun tarihsel koşullarının zorunlu bir sonucudur. Şunu da ekleyelim: Tonguç, **Kerschensteiner** gibi bir «iş okulu» kuramcısından esinlenerek, **Dewey** gibi pragmatist bir eğitkenin eserlerini derinden inceleyerek ve hele ona «klâsik eğitbilimin dışına taşmak,eğitbilimi ekonomik ve toplumsal sorunlarla ilişkilendirmek cesaretini» veren **Pestalozzi**'ye kendini vererek bu köylü kişiliğinin niteliğini geliştirmiştir. Giderek **«okumuş köylü»** mertebesine yükselebilmiş, sınıfsal kökenine bağlılığının ifadesi olan bu nteliğini, ömrü boyunca koruyup sürdüreblmiştir.

İş ve Üretim Faktörü

Üretimi esas alan öğretim proğramı, demokratik yönetim yöntemi, öğretmene köyde hazırlanan üretim ortamı ve buna benzer bir yığın etkinlik örnekleri, köy enstitüleri zincirinin bundan önce anlattığımız **«köy kaynağı»** ve **«tonguç»** faktörlerini izleyen doğal halkalarıdır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, köy enstitüleriyle ilgili kanun, yönetmelik, proğram ve genelgelerde «kemalist» ilkelerin belletilmesini ve tutundurulmasını öngören hükümler bulunuyordu. Ama ayni «mevzuatta» üretim, kollektif çalışma, özgür düşünme, tartışma olanağı veren maddeler de yer alıyordu. Hal böyle olunca, maddî şartlar ya da fiilî durum ağır basacak, köy enstitülerine kemalist ideolojiden çok, onlar damgasını vuracaktı. Netekim köy enstitülerinin kapatılması yoluna girildikten sonra bu gerçeği farkeden C.H.P. iktidarınca köy enstitüleri proğramı değiştirilmiş, tarım ve sanat dersleri azaltılmıştır. Aşağıdaki tablo bu durumu gösteriyor :

5 yılda 5 sınıfın toplam ders saatlerine göre iki dönemin karşılaştırılması

Dersin Adı	Tonguç dönemi (Saat)	Sonraki dönem (Saat)
Kültür dersleri	5060	5336
Tarım ders ve çalışmaları	2530	1840
Teknik (Sanat) ders ve çalışmaları	2530	1794
T O P L A M	10120	8970

Başka bir örnek :

Tonguç dönemi proğramında tarım dersi ve çalışmalarının amaçlarından biri :

«Madde 4- Talebeyi, öğretmen olacakları çevrenin özelliklerine en uygun ziraat şekil ve usullerini iş alanına tatbik edebilecek ve bu bakımdan köy halkına örnek olabilecek bir duruma getirmek.»

Oysa ayni amaç, Sirer proğramında **iş ilkesinden** soyutlanarak bakınız nasıl **bilgicilik** formülüne bağlanmış :

> **«Kendi maddî ihtiyaçlarını sağlayacak ve köyüne örnek ve önder bir tarım** bilgisinin **temelini kazandırmaktır.»**

Devam edelim: Tonguç proğramının sağladığı **iş** ve **üretim ortamının** tehlikeleri (!) ni sonradan anlayan C.H.P. iktidarı, Bakanı Sirer'e bir «Köy Enstitüleri Yönetmeliği yaptırttı ve bu Yönetmeliğin bir maddesi ile köy çocuklarını **bunaltan** (!) zanaat ve tarım çalışmalarını nasıl kısıtladı bakınız:

> **«Madde 131- Enstitüde ve dışarıda zanaat ve tarım alanında yaptırılacak ödevlerin öğrenciyi bunaltacak şekilde bir araya toplanmaması için sınıf ve küme öğretmenleri ders öğretmenleri ve eğitim başlar arasında enstitü müdürü tarafından düzenlenen bir işbirliği yapılır.»**

Görülüyor ki Tonguç döneminin proğramında teknik ve tarımsal derslerin önemli bir ağırlığı vardır. İş bununla da kalmıyordu. Teknik ve tarım çalışmalarının eksenleştiği bir yetişme ortamında kültür dersleri geleneksel öğretim kuralları içinde kalmaya bırakılamazdı. Tonguç şöyle diyordu :

> **«Kurulacak enstitülerde ziraat ve atelye işlerine önem verilirken nazarî derslerin de geleneğe göre ve ezbercilik şeklinde okutulamıyacağı pek tabiî idi. Biyoloji dersinin derslikte ve karatahta başında okutulması artık gülünç bir şey olacaktı. Ekilip biçilen hayvan beslenen bir kurumda fizik, kimya, aritmetik ve geometri derslerini bu olaylarla bağlılık yaratmadan okutmaya kalkışmak büsbütün gülünç olurdu. Onun için bütün derslerde ilgili metotların kökten değiştirilmesi, derslerin iş içinde ve iş vasıtasıyla öğretilmesi gerekiyordu.»**

Ayrıca köy enstitülerinin kırlık yerlerde kurulmuş olmaları köy çocuklarının sınıfsal niteliğini koruyup geliştiren koşulları tamamlayan başka bir etmen olmuştur. Öte yandan bu maddî koşullar enstitü yönetiminin demokratik niteliğini de belirlemiştir. Gerçekten enstitülerde o günkü genel Türkiye ortamında en çok olabileceği kadarıyla (hattâ belki de olamıyacağı kadarıyla) özgür düşünme, tartışma, çalışma olanakları vardı. Böyle bir ortamda yetişen köy çocuğu, «kemalist» iktidarın enstitü kanun, yönetmelik ve genelgeleri, sınıf gerçeğini yadsıyan kemalist ilkelerin öğretilmesini ne denli şart koşmuş olursa olsun, sınıfsal niteliğini sezinleyecek, egemen sınıflara karşı şu haykırışa benzer tavırlar geliştirecektir : (1)

(1) **Hürrem Arman,** Köy Enstitüleri Sınıf Bilinci ve Tonguç, İmece, Temmuz 1970

YETER

I

Yüzyıllarca çektin bitmedi derdin;
Gitmedi alnından çamurlaşan ter,
Sesin duyulmadı göğsünü gerdin;
Yeter artık bugün, çektiğin yeter,
Her sabah yol aldın, türkü dilinde;
Tırpan omuzunda, orak belinde;
Ektin, biçtin nasır kaldı elinde
Yeter eller için ektiğin yeter.

II

Yazlar geldi orağını biledin,
Biçemedin, bahtım böyledir dedin;
Buğday ektin arpa ekmeği yedin;
Yeter artık arpa yediğin yeter.
On koyunun çoban oldun peşinde;
Baharın da dağda kaldın, kışın da;
Boyun eğdin daha küçük yaşında,
Yeter beyim, paşam dediğin yeter.

Cesarettin Ateş

Demokratik yönetim olanaklarının da tehlikeleri (!) ni sonradan farkeden C.H.P. iktidarı, adı geçen 1947 tarihli 184 maddelik Sirer Yönetmeliği ile 141, 142 yi bile gölgede bırakacak hükümler getirmiş; bakınız bu maddelerle enstitülerde nasıl bir faşist terör ve jurnalcilik ortamı aratmak istemiştir :

«Madde-118- Aşağıda sayılan işleri öğrenci ancak müdürün müsaadesiyle yapabilir :

a) Enstitü içinde her hangi bir şekilde toplantı yapmak, nutuk söylemek, konferans vermek, enstitü dışında toplantı ve gösterilere katılmak.

b) Enstitü içinde ve dışında, kitap dergi, broşür, beyanname dağıtmak, duvarlara ilân yapıştırmak ve duvar gazetesi çıkarmak.

Madde-119- Aşağıda gösterilen işleri ve benzerlerini yapmak öğrenci için suç sayılır :

1 — Enstitü yönetim ve disiplinine karşı her hangi bir toplu ve anlaşmalı harekette önayak olmak veya bu çeşit bir harekete karışmak.

2 — Enstitüye bildirilmesi gerekli olan hal ve durumları saklamak, yanlış bildirmek, yanlış adres vermek, değişen adresini haber vermemek.

Madde 120- Bu yönetmelikte adlandırılan suçlara benzemiyen ve fakat toplumsal bilinci incittiği için suç sayılabilecek her hangi bir hal karşısında yine bu yönetmeliğin ceza hükümleri uygulanır.»

Eğer köy enstitüleri, kemalizmin çemberine sığdırılabilmiş olsalardı, böylesine polisiye tedbirlerle yozlaştırılmalarına ve giderek kapatılmalarına ihtiyaç kalmayacaktı...

SOSYALİST MİYDİLER?

Ama bütün bunlar, köy enstitülerinin sosyalist kurumlar olduğunu göstermez. Bu yazının başında geçen tanıma göre, köy enstitüleri hareketinin sosyalist bir hareket olabilmesinin ön şartı, bu kurumların, egemen sınıflara karşı savaşarak işçi sınıfının siyasal iktidarını gerçekleştirme amacını gütmeleridir. Oysa köy enstitülerinde böyle bir amacın güdüldüğünü gösteren sistemli teorik ve ideolojik çalışmalar görülmemiştir. Netekim Engin Tonguç da kitabında bu durumu şöylece saptamaktadır :

«Köy enstitülerinde sistemli olarak her hangi bir toplum- bilimsel öğretinin öğrencilere verilmemesine rağmen, özgür düşünme, okuma ve tartışma ortamı yoksul ailelerden gelmiş enstitü öğrencilerinin toplumsal bozukluklar ve dengesizlikler konularında kafalarında kendi kendine bazı sorular uyanmasına yol açıyordu. Böylece hiç umulmadık bir öğrencinin, beklenmedik bir yerde ve hiç bir ard düşünü olmadan, toplumsal ve ekonomik konularda vardığı düşünleri açıklayıvermesi, bu açıklamaların orada bulunan ve bu gibi açıklama ve tartışmalara karşı son derece hoşgörüsüz olan bir kısım yöneticiler tarafından büyütülerek devletin güvenliği ile ilgili önemli olaylar durumuna getirilmesi, Ankara'da bakanlıklar arası çatışma ve sürtüşmelere yol açıyor, çoğukez Cumhurbaşkanı'na kadar götürülen bir sorun olup çıkıyordu.»

Resmî statüleri içinde köy enstitülerinin sosyalist oldukları zaten söylenemez. Ama resmiyetin sınırlarını aşan kimlikleriyle de köy enstitülerine «sosyalist kurumlardır» denilmesi olanağını göremiyoruz. Bu kurumların kemalist olmadığını söylemek nasıl ki sosyalist olduklarını söylemiş olmak değilse, sosyalist olmadıklarını söylemek de anti-sosyalist olduklarını söylemek anlamına gelmez. Tersine, köy enstitüleri Türkiye'de sosyalizmin toprağını hazırlama yolundaydılar. Köy enstitülerini köy enstitüleri yapan, yani onları açan kemalistlerle uzlaşmaz duruma sokan işte budur. Türkiye emekçilerinin tarihî doğrultusunda olmasalardı, köy çocuklarını sınıfsal esinlemelere itelemiş bulunmasalardı, kemalist yöneticilerimiz köy enstitülerine karşı neden kaşlarını çatsınlar ve giderek onların kapatılmasını oldu bittiye getirsinlerdi?...

Köy enstitülerinin sosyalist olup olmadıklarını anlamak için, bir de o yıllardaki Türkiye ortamına göz atmalı... Gerek teorik, gerekse pratik olarak, açık sosyalist mücadele olanağı yoktu o dönemde. Tam tersine, tek parti yönetiminin faşizme dönük niteliğinin köşe bucağa yaydığı bir ağır hava

ortalığa egemendi. Hele işçi sınıfımızın, topraksız köylülerimizin, fındık, pamuk, tütün, üreticilerimizin bugünkü devrimci eylemlerinden bir teki bile yoktu... Böyle bir Türkiye ortamında köy enstitülerinden sosyalist nitelik beklemek haksızlık olur. Ama köy enstitüleri öyle bir sistemdi ki, kendini bu sistemin içinde bulan köy çocukları, yalnız öğrencilikte değil, işbaşında da egemen sınıfların düzenine ters düştüler, güdümlü, erekli, örgütlü biçimde değilse de kendiliğinden sosyalizmin habercileri oldular.

Yalnız öğrencilikte değil, öğretmenlikte de...

Gerçekten, enstitüleri bitiren köy çocukları daha ilk yıllardan itibaren kendi çevrelerinin sömürücü takımıyla ve daha da önemlisi kemalist yöneticileriyle çatışmaya başladılar. Çünkü onlar ABC öğretmeni değildiler. Ve de işe, özgür düşünceye, özgür tartışmaya dayalı etkinlik ortamı köy enstitülerinin çevre duvarlarının bittiği yerde son bulamazdı. Mevzuatlı mevzuatsız öylesine bir düzen kurulmuştu ki, dağ başı köyündeki enstitülü öğretmen bile kendini bir etkinlik ortamının içinde buluyordu...

4274 sayılı kanunun ikinci maddesi şöyle der :

> **«Köy öğretmenlerinin tayinedildiklerin köylerde okulla, şahıslarının ve ailelerinin geçimi ile ilgili işlerde temelleşerek çalışmaları şarttır. Umumî bir esas olarak öğretmenler hakkında nakil muamelesi tatbik edilmeyecektir.»**

Tonguç da bu konuda şunları söylüyor ve işler bu minval üzre yürüyordu:

> **«Köy öğretmeni ziraat işinden vazgeçerse, sadece ders okutan, köylü ile bütün bağlarını koparan,** onunla mukadderat birliği kuramıyan **[altını biz çizdik F.E.], boş vakitlerini tavla veya iskambil oynamakla geçiren tembel bir yaratık haline gelir. Ziraat işinin öğretimle beraber yürütülmesi için öğretmenin de köylüler gibi çalışması gerekir. Enstitü mezunu köy öğretmenleri ziraat işinden vazgeçirilirse, hem enstitüler, hem de köy okulları temelinden yıkılırlar.»**

Böylece enstitülü öğretmen köye dönünce kendini geleneksel öğretmenliğin ev ile okul arasında dondurulmuş dar sınırları içinde değil, köyün tüm sosyal ve doğal varlığını kucaklayan bir dünyanın içinde buldu. Anası, bacısı, emmisi, teyzesi gibi genellikle, o da tarlada, davarda çalışıyor, sınıfsal yozlaşmalara olanak veren her türlü mevzuattan esirgeniyordu. Bir yandan çevresel sömürücülerle çatışmalara girerken, öte yandan bucak müdürleri, kaymakamlar ve hattâ valilerle mücadeleye cür'et edebilmeleri işte bundandı...

Yazın ve düşün alanında kendi dönemlerinin en güçlü yapıtlarını veren köy enstitüsü mezunlarının yalnız Türkiye değil, dünya tanıyor. Bu yapıtlar her halde egemen sınıfların ekmeğine yağ sürecek cinsten nesneler değildir...

Köy enstitüleri tabiî ki uygulamada görüldüğü kadarıyla kalmayacaktı. Enstitülerin «köye yarayışlı her türlü meslek erbabı yetiştirme» amacının yanında, öğretmen ve biraz da sağlık memuru yetiştirmiş olması henüz bir başlangıçtı. Köy enstitülerini kapatanlar bu kadarından bile korktular ve hem de, henüz bitmemiş bir tabloyu hayalhanelerinde tamamlayarak, ortaya çıkan manzaradan dehşete düştüler...

Başka bir iddia

Köy enstitülerinin kemalist bir hareket olduğunu söyleyen çevreler, bu iddia tutmayınca şimdi de «köy enstitüleri anti-feodal bir hareketti» diyorlar. Feodal bir hareket olmadığı bilinen köy enstitülerinin anti-feodal niteliğini yadsıyan kim?... Ancak bu çevreler yeni iddialarıyla da stratejik görüşlerine köy enstitüleri olayında destek arıyorlar. Yâni «mademki köy enstitüleri anti-feodal bir hareketti, o halde feodalizm yıkmıştır köy enstitülerini» demeye getiriyorlar ve köy enstitüleri çevresinde birleşen devrimcileri de olmayan feodalizme karşı (feodal kalıntılara karşı değil) sürdürdükleri demokratik savaş cephesine çekmek istiyorlar.

Yukarıda kemalizmin burjuva niteliğini gösterirken ayni zamanda anti-feodal karakterini de belirtmiş olduğumuzu biliyoruz. Şimdi köy enstitüleri hareketinin de anti-feodal niteliğine değinmiş olmakla kendi kendimize çelişiyor muyuz? Hayır!. Çünkü köy enstitüleri hareketi hem kemalist olmayan ve hem de anti-feodal niteliği bilinen bir harekettir. Kemalizmin de feodalizme karşıtlığı, köy enstitülerinin iddia konusu kemalist niteliğine bir kanıt olamaz. Çünkü kemalizmin feodalizme karşıtlığı kapitalizm- feodalizm çelişkisinden ileri gelmektedir. Oysa feodalizme karşıtlık, köy enstitülerinde burjuvazinin (kapitalizmin) değil, yoksul köylülerin karşıtlığıdır. Ama köy enstitüleri zaten egemen olmayan ve hızla gerileyen, kalıntı niteliğine dönüşen feodalizm için değil, asıl kapitalizm için karşıt bir harekettiler. Onun için enstitülerin esas olarak feodal ağalarca değil, kapitalist sınıflarca kapatıldıklarını söylemek gereklidir. Bu görüşün doğru olup olmadığını, Türkiye'nin, enstitülerin kapanış yıllarına rastlayan genel koşullarına bakmakla anlayabiliriz : (*)

Liberal ekonomiye dönüş

Önceki bölümlerde, 1923-1929 arasında liberal ekonomi politikası ile, 1930'dan itibaren de devlet eliyle kapitalizmi geliştirme çabalarında bulunulduğunu belirtmiştik. 1937'de Başbakanlığa Celâl Bayar'ın getirilmesi, kapitalizmin, devletin vesayetinden kurtulmak isteyerek yeniden liberal ekonomiye dönme gücünü kendisinde bulmaya yüz tuttuğunu göstermektedir. Netekim 1937 Hükümet Proğramı ile ilgili Meclis konuşmasında Başbakan Celâl Bayar'ın alkışlarla karşılanan sözlerinden biri de şudur :

«Kemalist rejim, mülkiyet, ferdî mesaî ve çalışma kıymetini, ekonomik politikasının esası olarak almaktadır.»

1939 yılında patlak veren 2'nci Dünya Savaşı'nın dışında kalmamızın bir sonucu olarak ihracatımız artmış ve bunun da sonucunda başta dış ticareti elinde bulunduran büyük ticaret burjuvazisi, sonra da fiyatları yükselen tarımsal ürünlerin aşırı kazancına sahip çıkan toprak sahipleri iyiden iyiye palazlanmışlardır. Daha sonra 1943'te, büyük işletmelerin dışındaki işletmelerin kişilere (özel teşebbüse) bırakılacağı, endüstri ve ticaretin destekleneceği CHP'nin proğram ve tüzüğüne geçirilerek, devletçilik politikası daha da terkedilmeye yüztutmuş, böylece Türkiye burjuvazisi vurgunculuk, istifçilik,

(*) Köy enstitüleri resmen değilse bile fiilen 1946'da kapatılmışlardır.

arsa ve emlâk spekülâsyonculuğu gibi yöntemlerle egemenliğini perçinlemeye doğru hızla yol alma olanağına kavuşmuştu. Tabiî bu, klâsik sermaye birikimi yöntemlerinden gidilmesine imkân olmadığı için tıpatıp batı tipinde bir burjuvazi değildi. Ama öyle de olsa burjucaziydi.

Burjuvazi doğrudan iktidar olmak istiyor

1945 yılında görülen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tartışmaları ve bunun sonucunda ortaya çıkan çok partili yönetim özellikle belirtilmeye değer: Bilindiği gibi bu Kanun'un 17'nci maddesi 50 dönümü aşan toprakların kamulaştırılmasını öngörüyordu. Ancak 8 ve 14'üncü maddeleriyle, özel mülkiyete ait topraklar, kamulaştırılması gereken toprakların en sonuncu sırasında yer alıyordu. Böylesine «mahcup» bir toprak reformu önerisi bile büyük toprak sahiplerinin isyanına, CHP'den ayrılarak DP'yi kurmalarına yetti. Ve 1946 yılında çok partili yönetim dönemine böylece geçilmiş oldu. Ancak, DP'nin toprak reformuna karşı beliren bir hareket olmasına bakarak feodal bir hareket olduğunu söylemeye imkân yoktur. Bunun da nedeni, hareketin bir feodal sınıf hareketi olmaması, savaş vurgunculuğu ile hızla kapitalistleşme sürecine giren toprak burjuvazisinin, müttefikleriyle birlikte, bürokrasiyi tam anlamıyla tasfiye ederek siyasal iktidara doğrudan doğruya elkoyma gücünü kendisinde bulabilmesidir. Netekim DP hareketinin, toprak burjuvazisinin ticaret ve sanayi burjuvazisi ile bütünleşme halinde ortaklaşa yürüttükleri bir hareket olduğunu görüyoruz. Ayrıca 1946 milletvekili seçimlerinde DP'den adaylığını koyan 250 kişinin mesleklerine göre sayıları şöyledir: Büyük toprak sahibi 41, işadamı 39, avukat 52, doktor 40, emekli subay 5. Sadece 39 işadamı bile ticaret ve sanayi burjuvazisinin bu kompozisyonda ötekilere denk olduğunu ilk bakışta göstermektedir. Kaldı ki 41 büyük toprak sahibinden, 52 avukat ve 40 doktordan belirli bir kısmının da burjuva kesimine girmiş olmasıyla DP hareketinin esasta bir burjuva hareketi olduğu ortaya çıkmakta, feodalizmin daha o yıllarda bile kalıntı niteliği görülmektedir. Keza DP'nin, feodal üretim ilişkilerinin göreli (nispî) olarak daha yoğun bulunduğu Doğu Anadolu Bölgesi'nden değil de, daha çok kapitalist üretim ilişkilerinin iyice egemen olduğu Ege ve Marmara Bölgeleri'nde oy toplamış olması, bu partinin kapitalist niteliğini ortaya koyan başka bir kanıttır. DP hareketinin hakim kapitalist niteliğini gösteren başka bir olay da, yüzde 89,3 seçmen çoğunluğunun oy kullandığı 1950 seçimleridir. Bu seçimlere katılan 3 partiden en çok oy alanı DP, en az oy alanı ise Millet Partisi'dir. (*) Oysa Millet Partisi islâmcı niteliğiyle feodalizmin siyasal örgütü olmaya DP'den daha lâyıktı. Hattâ DP daha kuruluşunda din karşısındaki tutumunu şöyle belirlemişti :

«Partimiz lâikliği, devletin din ile hiç bir ilgisi bulunmaması ve hiç bir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikinde müessir olmaması mânasında anlar; din hürriyetini diğer hürriyetler gibi, insanlığın mükaddes haklarından tanır.»

Bu, DP'nin hele Millet Partisi'ne oranla daha layik, daha anti-feodal bir parti olduğunu kanıtlayan bir ifadedir.

(*) Bu seçimlerde DP 336, CHP 67, Bağımsızlar 7, Millet Partisi 1 milletvekili çıkarmışlar, 15 sandalye de boş kalmıştır.

Emperyalizm ve Türkiye Burjuvazisi

Görülüyor ki DP'nin hızla gelişmesi, giderek 1950'de ezici çoğunlukla siyasal iktidarı elde etmesi, feodalizmin değil, kapitalizmin gelişmesinin bir sonucudur. Bu gelişme sadece savaş vurgunculuğunun değil, 1947'de Truman Doktrini ile başlayan emperyalizmle bütünleşme sürecinin de ürünüdür. Yani Türkiye burjuvazisi, iktisadî yönden zaten tamamen tasfiye edemediği emperyalizmin 1947'den itibaren, iktisadî olduğu gibi siyasî ve askerî niteliğe de bürünen tasallutuna direnememiştir. Yani Amerikan emperyalizmi Türkiye'ye egemen Türkiye burjuvazisine rağmen (silâhlı saldırı yoluyla) girmiş değildir. Yani Türkiye burjuvazisi ve onun müttefiki olan feodal kalıntılar, emperyalizmle bütünleşmekte daha iyi bir «istikbal» görmüşler ve Amerikan emperyalizminin Türkiye emekçilerini ve bütünüyle ülkemizi soyup soğana çevirmelerine «komisyon» karşılığında göz yummuşlardır. Bununla da kalmamışlar, emperyalizme karşı çıkan uyanık güçlere karşı emperyalizmden yana bir «koruyucu melek» kesilmişlerdir.

CHP VE ÖDÜNLERİ

Görülüyor ki, köy enstitülerinin kapatıldığı 1946'da ve onu çevreleyen yıllarda Türkiye, feodalizmin değil, kapitalizmin egemen olduğu bir ülkedir. CHP'nin 1948'de hac yolunu açması, 1949'da ilkokullara din dersi koyması, İmam-Hatip okullarını kurması, 1950'de iktidarı DP'ye devrinden 2 ay kadar önce 19 türbenin açılmasını sağlaması ve de daha sonraki yıllarda Menderes'in milletvekillerine «siz isterseniz hilâfeti bile getirebilirsiniz» demesi, Türkiye'de feodalizmin ağır basmaya yüz tuttuğunu, giderek feodalizme karşı başlı başına mücadele gereğini göstermez. Tam tersine, benzerleri halen de sürdürülen bu olaylar dizisi, feodalizme dönüşün değil, feodalizmi dönüşü mümkün olmayan ölçülerde gerileten (kalıntı niteliğine mahkûm eden) işbirlikçi kapitalizmin kendine güveninin bir göstergesidir. Yani emperyalizmin desteğindeki Türkiye burjuvazisi, feodal sınıfın yeniden egemen olmasına ihtimal vermediği, ondan pervası olmadığı ölçüde feodalizmin dinsel ideolojisini bir afyon olarak kullanmıştır, kullanmaktadır.

CHP'NİN SINIFSAL NİTELİĞİNE GELİNCE

Köy enstitülerini hem açan, hem de kapatan CHP iktidarına gelince, o da gerçekte tıpkı DP gibi burjuvazinin siyasal örgütüdür. Ancak, burjuvazi siyasal iktidarını CHP ile doğrudan değil, asker-sivil aydın kadro eliyle dolaylı olarak sürdürmüştür. 1945'ten itibaren ise, doğrudan siyasal iktidar olma gücünü kendisinde bulmuş ve DP eliyle bunu gerçekleştirme yoluna girmiştir. Ancak Burjuvazi bu yeni niteliğinin damgasını CHP ye de vurmuş asıl DP'de yoğunlaşan istek ve özlemlerinden alabildiği kadarını CHP iktidarına dikte etmiştir bunun içindir ki köy enstitülerinden, layiklikten ödünler vermiştir. Bunun içindir ki, 141 ve 142'nci maddeleri daha da ağırlaştırarak sola çektiği duvarı kalınlaştırmıştır. Bunun içindir ki, Başbakan Recep Peker'in ağzından «şimdi ben de bu yüksek kürsüden sizin namınıza cumhuriyetçi ve demokrat Türkiye'den, demokrat ve Cumhuriyetçi Amerika'ya selâmlarımı,

sevgilerimi ve saygılarımı gönderiyorum» diyerek ve de daha sonraki Başbakan Hasan Saka'nın ağzından, bundan böyle «yerli olduğu kadar yabancı sermayeye de geniş yer ayrılacağını» belirterek emperyalizme çanak tutmuştur.

Köy enstitüleri döneminde ve bu dönemi çevreliyen yıllarda Türkiye'nin toplumsal- siyasal koşulları bu olduğuna göre, köy enstitülerini esasta burjuva sınıfından başkası kapatmış olamaz. Köy enstitüsü çıkışlı öğretmenleri ve enstitü sempatizanı aydınları enstitüleri kapatanlara karşı mücadeleye yöneltme işinde yanlış ve yetersiz hedefler göstermemek de önemli bir devrimcilik görevidir.

SONUÇ :

Bütün bu açıklamalarla köy enstitülerinin ne kemalist, ne de sosyalist bir hareket olmadığını, ama sosyalizme açık niteliğe sahip bulunduklarını belirtmiş oluyoruz. Öte yandan, köy enstitülerinin feodalizmin değil, kemalizmin ya da kapitalizmin hışmına uğradıklarını da bu arada görmüş bulunuyoruz. Burada bir ek daha yapalım ve tipik bir köy enstitüsü düşmanı olan Emin Sasak'ın bir feodal ağa değil, toprak burjuvası, kereste fabrikatörü ve demiryolu müteahhidi olduğuna da değinip geçelim.

Acaba köy enstitüsü çıkışlı öğretmen, eğitmen ve sağlık memurları arasında şimdiki kişiliklerini ölçen bir anket açılmış olsa, alınacak cevaplar bu görüşlerimizi genellikle doğrulayacak mıdır? Yani köy enstitüsü çıkışlılar halen de genellikle sosyalizme açık mıdırlar; emsallerine göre, kapitalizme dönük küçük burjuva şartlanmalarına daha mı az angajedirler?.. Bunu bilemeyiz. Ancak böyle bir anket ters bir sonuç vermiş olsa bile, onların, kapitalizmin ve emperyalizmin 1946-1970 arasını içeren çeyrek yüzyıllık ideolojik saldırılarına hedef oldukları göz önünde bulundurulunca doğal bir sonuç olur bu.

Şimdi sosyalistlere düşen görev, köy enstitülerini kendi koşulları içinde değerlendirmek ve onların sosyalizme açık niteliğini gün ışığına çıkararak, köy enstitülerinden yana olmanın sosyalizmden yana olmayı gerektirdiğini ortaya koymaktır. Yoksa gerçek proleter devrimcilerin bu konudaki görevi, olmayan anti-kemalist karşı devrimi kanıtlama ve feodal kalıntıları feodalizm ölçüsünde abartma telâşlarıyla köy enstitüsü çıkışlıları burjuvazinin dümen suyuna sokmak ya da orada tutmak değildir.

Yeniden belirtelim ki, köy enstitüleri konusunda bizim görevimiz, enstitülerle enstitü çıkışlılar arasına çekilen çeyrek yüzyıllık yabancılaşma duvarını yıkmak ve köy enstitülerinin sosyalizme dönük niteliğini sergileyerek, sosyalist olmadıkça gerçek anlamıyla köy enstitülerinden yana olunamıyacağını ortaya koymaktır.

Açıkça görülüyor ki, «köy enstitüleri kemalist bir harekettir» demek, enstitülü öğretmenleri ve tüm enstitücü aydınları, köy enstitülerini sınıf çıkarları için açan ve gene sınıfsal çıkarları gerektirdiği için kapatan burjuvalarla, burjuvazinin kurum ve kuruluşlarıyla elele olmaya çağırmak de-

mektir. Hem de emperyalizm olanca sinsiliğini sürdürüp giderken. Hem de maddî hayat şartları çoğu dar gelirli enstitülü öğretmenleri de bugün daha da hızla işçi sınıfımızın, yoksul köylülerimizin yanına iterken. Hem de proleter devrimciliği adına! Yazık...

KAYNAKLAR :

Engin Tonguç, **Devrim Açısından Köy Enstitüleri ve Tonguç,** ANT Yayınları, İstanbul 1970

Hürrem Arman, **Piramidin Tabanı,** İş Matbaacılık ve Ticaret, Ankara 1969.

Fay Kırby, **Türkiye'de Köy Enstitüleri,** İMECE Yayınları, Rüzgârlı Matbaa 1962.

Emin Türk Eliçin, **Kemalist Devrim İdeolojisi,** ANT Yayınları, İstanbul 1970

Dr. M. Saffet Engin, **Kemalizm İnkilâbının Prensipleri** (I, II, III cilt), Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1938, 1939.

Taner Timur, **Türk Devrimi,** Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası 1968.

Doç. Dr. Çetin Özek, **100 Soruda Türkiye'de Gerici Akımlar,** Gerçek Yayınevi 1968.

Doç. Dr. Suat Aksoy, **100 Soruda Türkiye'de Toprak Meselesi,** Gerçek Yayınevi, Asya Matbaası 1969.

Prof. Dr. Edip Çelik, **100 Soruda Türkiye'nin Dış Politika Tarihi,** Gerçek Yayınları, Asya Matbaası 1969.

Oya Sencer, **Türk Toplumunun Tarihsel Evrimi,** Habora Kitabevi, İstanbul 1969.

Çetin Özek, **141 142,** Ararat Yayınevi, İstanbul 1968.

Abdullah Demirtaş, **Köy Enstitüleri Öğretim Proğramlariyle İlgili Dökümanlar** (Yayınlanmamış Derleme) Hacettepe Üniversitesi 1969.

Abdullah Demirtaş, **Köy Enstitüleri 1943 Öğretim Proğramı ve Değerlendirilmesi,** (Yayınlanmamış Tez), Hacettepe Üniversitesi 1970.

Av. Kâzım Öztürk, **T.C. Hükümetleri ve Proğramları,** AK Yayınları, İstanbul 1968.

ÖZLEM ÖZGÜR

türkiye ekonomisinde bazı gelişmeler

Bilindiği gibi, her strateji kendisine bir teorik çıkış noktası, bir dayanak bulmak zorundadır. Bugün Türkiye'de yanlış stratejilerin kaynaklandığı başlıca nokta şudur:

Türkiye tam kapitalist bir ülke değildir. (Nedir, o meçhul!) Bazılarına göre «Yarı-feodal, yarı-sömürge»dir, bir başka bazılarına göre «bağrında feodal kalıntıları barındıran az gelişmiş bir kapitalist ülkedir» daha başka bazılarına göre ise «toprağından feodalizmin fışkırdığı bir ülke»dir.

Türkiye'de esas çelişme Amerikan emperyalizmi ve onun işbirlikçileri ile bütün Türk milleti arasında kendisini millî plânda göstermektedir. Dolayısıyla milli demokratik devrim tek çıkış yoludur. (Feodalizm konusunda yukardaki gibi çok değişik kanıları olanlar bu aynı sonuçta birleşmektedirler!)

Aşağıda bu sonucun Türkiye için sakatlığını gösterecek bazı veriler sunacağız.

I — YAPIDAKİ SON GELİŞMELER

TABLO 1

— Türkiyenin Ekonomik Yapısı —

Faaliyet kollarına göre milli gelir (Sabit fiatlarla, 1961) milyon T.L.

Faaliyet kolları	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
Tarım	20162	21697	21694	20979	23368	23577	24021	24057
Sanayi	8108	8757	9510	10356	11454	12863	14149	15479
İnşaat sanayi	3013	3179	3459	3722	4198	4492	4955	5391
Ticaret	3876	4159	4521	4828	5248	5668	6138	6592
Ulaştırma	3677	3959	4237	4534	4874	5125	5632	6127
Mali müesseseler	1390	1488	1596	1711	1903	2101	2313	2524
Serbes meslek ve hizmetler	2572	2753	2950	3169	3407	3669	3955	4263
Mesken gelirleri	2382	2544	2735	2978	3232	3523	3847	4197
Devlet hizmetleri	4596	4963	5316	5693	6177	6708	7318	7955
Dış alem geliri	—270	—190	—207	—182	—486	—222	—244	—434
Milli gelir	49507	53353	55811	58151	64346	68037	72572	77009

Kaynak: D.İ.E., Türkiye Milli Geliri

Yukardaki tabloya bakarsak, tarımın millî gelire katmasının 1962 de % 40.7 iken 1969 da % 31.2 ye düştüğünü, buna karşılık sanayi kesiminin katmasının 1962 de % 16.3 iken 1969 da % 20.1 e çıktığını görürüz. Başka bir bakışla 1962 yılı değerlerini 100 sayarsak tarımın % 19 bir artış gösterdiğini, öte yandan sanayi kesimindeki gelişmenin aynı sürede % 91 olduğunu gözleyebiliriz.

Bu tablodan çıkarılacak diğer önemli bir sonuç, aynı yıllar içinde mâlî müessesseler, ulaştırma ve ticaret sektörlerinin milli gelir içindeki paylarının sanayi kesimine paralel bir biçimde gelişme göstermeleridir.

Gerçekte yukarıdaki tablo, istatistik verilerin, burjuva tertip ve sunuş biçimidir. Bütün kapitalist ekonomilerde milli gelirin hesaplanış, tertip ve yayını aynı biçimde yapılır. Bu istatistiklerin bir amacı da emekçi kitlelerin sömürülme oranını küçük göstermektir. Sektörlerin yukarıdaki türde ayrılışında varsayım, mali ve ticari sektörlerdeki aracı burjuvazinin de bir değer yarattığıdır. Aslında bir ekonomide belli bir sürede yaratılan değerin tamamı insanların üretime ilişkin emek harcamaları ile varolmaktadır. «Eşdeğerli şeyler birbirleriyle değiştirildiğinde, bir artık değer doğmaz; eşdeğerli olmıyan şeyler birbirleriyle değiştirildiğinde, yine de bir artık değer doğmuş olmaz, dolaşım ya da mal değişimi, değer yaratmaz.» (Bak. Marx, Kapital 1. C. 2. kitap sf: 36) Oysa, burada, tarım ve sanayi üretiminde kapitalistlerin elde ettikleri artık değerin bir kısmını başka sektörlere vermeleri, o sektörlerde yaratılan değer olarak gösterilmektedir.

1 nolu tabloda, ticaret, ulaştırma, mali müesseseler, devlet hizmetleri gibi faaliyet kollarına aktarılan artık değerin ne kadarının sanayi kesimiden, ne kadarının tarım kesiminden, geldiğini hesaplama olanağını veren herhangi bir istatistik veri yoktur. O halde sanayi ve tarım kesimlerinin ekonomik yapı içindeki ağırlığını gerçek varlığıyla görebilmek için değişik bir çözümlemeye gerek vardır.

TABLO 2

Cari fiatlarla çıktılar (üretim) Milyon T.L.

Yıllar	Tarım	İmalât sanayi (x)
1966	37.044	34145
1967	38.926	41900
1968	41160	46906
1969	43.322	52140

Kaynak: D.İ.E. M. Gelir ve sanayi istatistikleri (Yayınlanmadı)

Bu ikinci tablodan gördüğümüz şudur: 1966 da tarımsal üretim, 10 ve daha fazla işçi çalıştıran imalât sanayi işyerlerindeki üretimden yaklaşık yüzde 10 bir fazlalık gösteriyorken; 1969 da durum tersine dönmüş, büyük işyerlerindeki sınaî üretim toplam tarımsal üretimden yüzde 20 civarında bir fazlalık göstermiştir.

İkinci tabloda görüldüğü gibi, tarımsal çıktı 1966 yılına oranla % 16 lık bir gelişme ile 37 milyar liradan 43 milyar liraya çıkmıştır. Aynı sürede imalât sanayii ise % 53 bir artışla 34 milyar liradan 52 milyar liraya çıkmıştır.

(x) Burada 10 ve daha fazla içi çalıştıran imalât sanayiindeki üretim alınmış, maden, inşaat, küçük imalât sanayilerindeki üretim ihmal edilmiştir.

Demek ki, Türkiye'de üretimin büyük parçası sanayiden elde edilmektedir. Sadece bu gerçek bile, Türkiyenin kapitalist bir ülke olduğuna yeterli bir kanıttır.

Ekonomik yapı, tarım kesiminin yavaş ve fakat sanayi kesiminin nisbeten hızlı gelişimi ile değişmektedir. Tabii buradan giderek Türkiye'de hızla bir sınaî kalkınma olduğu vargısını çıkarmamak gerekir.

Bu durumda, Türkiye'de bir demokratik devrim aşamasının gerekliliğinden sözedenlerin tutumu, kapitalist sömürüyü gözlerden saklamak çabasından başka nasıl açıklanabilir.

TASARRUFLAR VE KALKINMA İMKÂNLARI

Tablo 3: Gayri safi yurtiçi sabit sermaye teşekkülü (x) (Milyon T.L.)

1960	7 516
1961	7 843
1962	8 172
1963	100077
1964	10567
1965	11747
1966	15133
1967	17262
1968	20852

D.İ.E. TÜRKİYE MİLLİ GELİRİ

Bir ekonomide bir yılda yaratılan değerden (milli gelir) tüketim harcamaları çıktıktan sonra, kalan kısım (Tasarruf) gayri safi sermaye teşekkülü diye adlandırılır ve yatırıma eşit olur.

Sabit sermaye teşekkülü 1960 yılı 100 olarak alındığında % 280 artışla 1968 yılında 7,5 milyar liradan 20,8 milyar liraya yükselmiştir. Sermaye teşekkülü böyle bir gelişme süreci içinde olduğuna göre ekonomideki çarpıklık giderilebilir mi şeklinde bir soru akla gelebilir. Bu üretim biçimi ile Türkiye'nin ekonomik yapısındaki bozukluk doğaldır. Yani gelişmiş bir kapitalist toplum düzeyine gelmesi olanaksızdır. Kalkınmanın ön şartı, teşekkül eden sermayenin sürükleyici kesimlere yatırılabilme olanağının sağlanabilmesidir. Sermaye teşekkülünün istenilen düzeye getirilebilmesi, tüketim harcamalarının kısılabilmesine, yani tasarruf hacminin yükseltilebilmesine bağlıdır. Aslında tüketim harcamalarını ne özel sektörde ne devlet sektöründe düşük bir noktada tutabilmek mümkün olamamaktadır. Öte yandan, sermaye teşekkülünün istenilen seviyeye çıkarılmayış nedeni olarak İkinci Beş Yıllık Plânda; gelir düşüklüğü ile birlikte Türkiyenin dünyanın ileri, yüksek gelirli toplumları ile kurmuş bulunduğu yakın ilişkilerin toplumun tüketim seviyesini daha da yükseltici yönde etkilemesi ve toplumun değer yargıları ve sosyal güvenlik düzeni gösterilmektedir! (Bak. İkinci Beş Yıllık Plân sf. 40)

Oysa, burjuvazi tasarruf ve dolayısıyla yatırım yapabilecek imkânlara sahiptir. İşçi sınıfını sömürme oranı azımsanamayacak ölçüdedir. 1969 yılında mevcut 50 ve daha fazla işçi çalıştıran 999 işyerinde -ki bunlar toplam imâlât sanayii üretiminin % 75 ini yapmaktadırlar- 372.285 işçi 11.983.716 TL.— lık artıdeğer kütlesi yaratmaktadır (x) ve buna göre sömürme oranı % 239 a varmaktadır. Kaldı ki, düzenin gözboyayıcı istatistikleri yüzünden bu oranın hesaplanmasında, azaltıcı etkileri de gözönünde bulundurmak zorundayız. Sözgelimi, aslında sanayide yaratılan ve artıdeğer olarak aracı sektörler tarafından da paylaşılan kısım, sanayiin artıdeğer hesaplarında görünmemektedir. Kalkınmanın ikinci önşartı olan sabit sermaye teşekkülünün istenilen kesimlere yatırılma olanağına gelince; bu, yatırım yapacak kapitalistlerin maliyet, pazarlama, kârlılık hesaplarının sonucunda tayin edilir, ve burada rol oynayan kapitalistlerin kısa vadeli çıkarlarıdır.

Kapitalist, sermayesini uzun süreli olarak bağlayacağı, amortisman süresinin uzun olduğu ağır sanayi'e yatırım yapmak yerine; talebi hızla artan ve nisbeten küçük sermaye ile kurabileceği tüketim malları üretimine koyacaktır. Kaldı ki, üretim mallarını üretmeye yönelen geri ülke kapitalisti, dünya pazarında, o alanda kesin egemenlik sahibi dev tekellerle de boy ölçüşmek zorunda kalabilecektir. Yatırım alanının seçiminde önemli bir faktör de yatırım için gerekli malların ithal edilebilme olanağıdır. Bu da ihracat hacmi ile belirlenir; bir ekonominin uzun vâdede ihraç etmeden ithal etme olanağı yoktur. Oysa Türkiyenin ihracatı, yatırım malları ithalat hacmini yeterli seviyeye çıkarmaktan uzaktır.

Öte yandan, emperyalizm Türkiye gibi geri ülkelerin hafif sanayi ve tüketim mallarına yatırım yapmasını istediği için açtığı kredilerle ancak bu tür malları üretmeye yarıyacak makineleri vermektedir.

VARGI

Gördüğümüz gibi, Türkiye ekonomisinde yapısal denge, sanayi lehine günden güne değişmektedir. Fakat bu gelişmenin sağlıklı bir temele oturtulması mümkün olmayacaktır. Başka bir deyişle, kalkınma denen olayla, dünya kapitalist sisteminin tâbi bir parçası olan Türkiye'nin çarpık sanayileşmesi arasında bir ilinti yoktur. Türkiye ekonomisinin tekelci kapitalizme olan bağımlılığı hergün alınan tedbirler ve yerli burjuvazinin bütünleşme çabaları sayesinde artmaktadır. Bu koşullar altında, «işbirlikçilik» burjuvazinin özü haline gelmektedir; çünkü böylece hayatını sürdürme ve kendi sınıfını güçlendirme imkânını bulmaktadır. Ama bu arada Türkiye ekonomisinin kamburları artmış; ne gam!

(x) Sayı, katmadeğerden brüt işçi toplamının düşülmesiyle bulunmuştur.

SABİHA SERTEL'LER UNUTULMAZ

Basın hayatımızın cesur ve dürüst kalemlerinden Sabiha Sertel arkadaş, 1968 Eylül'ünde aramızdan ayrılmıştı.

73 yıllık yaşantısı boyunca faşizme ve sömürüye karşı yılmadan direnen Sabiha Sertel, sarsılmaz inancı, karanlığı yırtan aydınlık kalemiyle devrimci mücadelenin yiğit bir neferiydi. Onun hayatı, «Türk burjuvazisinin yurtseverlere ve tüm ilericilere karşı zorbaca yürüttüğü gerici politikanın acıklı bir hikayesidir.» O, anti-komünizmin karanlık çemberleri içinde, alnı açık başı dik olarak, bağımsızlık demokrasi ve sosyalizm uğrunda savaşan «acılı kuşak'» ın gerçek bir sembolüdür.

Türk faşizminin kaba türü, Sabiha Sertel'i, 1950 yılında Türkiye'den koparmış, onu halkından, dostlarından ayırmış; fakat onu devrimci yolundan döndürememişti. Sabiha Sertel, sosyalizme sırt çeviren döneklerden, yılların eskittiği yufka yüreklilerden değildi. 1966 yılında, ölümünden iki yıl önce, dünkü ilerici mücadelesini ve bugünü, hatıralarını kapsayan «Roman gibi» adlı kitabında şöyle diyordu.

«Biz en kötü şartlarda demokrasi için, diktatörlüğe karşı savaştık. Memleketimizin bağımsızlığı için, geri kalmış memleketleri boyunduruğu altına alan emperyalizme karşı savaştık. Geniş köylü, işçi, dar gelirli halkı ezen sömürücülere karşı savaştık. Din, milliyet, ırkçılık propagandaları ile küçük milletleri silah zoruyla hegemonyası altına almak isteyen faşizme karşı savaştık. Gerici burjuvazi, bu hürriyet, sosyal adalet, demokrasi savaşını boğmak için, fikre baltalarla, balyozlarla hücum etti. Hürriyet savaşı yapan matbaaları değil, memlekette gelişmekte olan bütün ilerici hareketleri yıktı.

Bizim yarıda bıraktığımız savaşı bugün, memleketin ilerici unsurları canla başla savunuyorlar. Fakat Amerika'ya bağlı kompradorlar, C.İ.A., bu hareketleri boğmak için yine pusuda bekliyor. İlericilere, memleketimin insanlarına bu hürriyet ve bağımsızlık uğruna yaptıkları çetin savaşta büyük başarılar dilerim.»

Sahiba Sertel'in anıları sosyalizm kavgamızda bize önder olacaktır. İkinci ölüm yıldönümünde Sabiha Sertel'in anısı önünde saygıyla eğiliriz.